Şimdiye kadar Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait metin yayınları çoğunlukla edebî ve dinî eserler üzerinde olmuştur. Ancak Türkçenin işlekliğini, söz varlığını ve zenginliğini görebilmek için tıp, matematik, astronomi gibi bilim dallarına ait metinlerin de yayımlanması gerekmektedir.

Bu bakımdan tıp metinleri önemli birer kaynak olarak karşımızda durmaktadır. Tıbba dair eserlerin Türk dili araştırmacıları tarafından ele alınıp değerlendirilmesi, bir yandan Türk dilinin gelişiminin görülmesi için önem arz ederken diğer yandan da yazma eserin ilgili olduğu bilim dalıyla alakalı gelişmeleri görüp incelemek bakımından önemlidir.

Eski Andadolu Türkçesi dönemi tıp metinlerinden olan *Tercüme-i Kâmilü's-Sınâ'a* üzerindeki çalışmamız *Giriş*'ten sonra *İnceleme*, *Metin*, *Dizin* ve *Tıpkıbasım* olmak üzere dört bölümden meydana gelmektedir.

KESİT

ISBN 9786054646937

TERCÜME-İ KÂMİLÜ'S-SINÂ'A

Dr. Tuncay Böler

KESİT

TERCÜME-İ KÂMİLÜ'S-SINÂ'A

İnceleme - Metin - Dizin - Tıpkıbasım

Dr. Tuncay Böler

KESİT

Tercüme-i Kâmilü's-Sınâ'a

(3. Makale ve 4. Makalenin 6. Babına Kadar)

İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım

Tercüme-i Kâmilü's-Sınâʿa

(3. Makale ve 4. Makalenin 6. Babına Kadar)

İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım

Hazırlayan
Dr. Tuncay Böler

İstanbul, 2014

Tercüme-i Kâmilü's-Sınâ'a

İnceleme - Metin - Dizin - Tıpkıbasım

ISBN: 978-605-4646-93-7

Yayın Yönetmeni
Sadettin Bayrak

Yayın Editörü
Dr. Ali Osman Solmaz

Kapak
Mesut Koyuncu
Kapak resmi *Amasyalı Hekim ve Cerrah Sabuncuoğlu Şerefeddin*
(Prof. Dr. İlter Uzel, Amasya Valiliği Yayınları, Ankara, 2004)
adlı kitaptan alınmıştır.

İç Düzen
Tuncay Böler

Baskı ve Cilt
Bayrak Matbaacılık
Davutpaşa Cad. Nu: 14 Kat: 2 Topkapı/İSTANBUL

Birinci Baskı
Ekim 2014

KESİT YAYINLARI
Ankara Cad. Nu: 15 Konak Han Kat: 1
Eminönü-Fatih-İSTANBUL
Tlf: 0212 511 68 28 – 0212 512 56 33
Belgegeçer: 0212 512 56 63
www.kesityayinlari.com e-posta: kesit@kesityayınlari.com
© Kesit Yayınları
Yayınevinin izni olmadan kopyalanamaz ve çoğaltılamaz.
Kesit Yayınları, Karbey Yayıncılık Eğt. ve Dan. Hiz. San. Tic. Ltd. Şti.
kuruluşudur.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ 9
KISALTMALAR VE İŞARETLER 11
ÇEVİRİYAZI İŞARETLERİ 12
GİRİŞ 13
Ali ibn Abbas El-Mecusi 13
Eserleri 14
a. Kâmilü's-Sınâʿati't-Tıbbiyye (Kitâbü'l-Melikî) 14
b. Kitâb fi't-Tıb 16
c. Risâle fi'l-Fasd 16
d. Mudevatu'l-Emrad bi'l-Edviyeti'l-Müfrede 16
Tercüme-i Kâmilü's-Sınâʿa 17
İNCELEME 21
I. YAZIM ÖZELLİKLERİ 21
A. Ünlülerin Yazımı 21
/a/ Ünlüsünün Yazımı 21
/e/ Ünlüsünün Yazımı 22
/ı/ ve /i/ Ünlülerinin Yazımı 23
/o/ ve /ö/ Ünlülerinin Yazımı 24
/u/ ve /ü/ Ünlülerinin Yazımı 25
B. Ünsüzlerin Yazımı 27
/g/ Ünsüzünün Yazımı 27
/ñ/ Ünsüzünün Yazımı 27
/p/ Ünsüzünün Yazımı 27
/s/ Ünsüzünün Yazımı 27
/t/ Ünsüzünün Yazımı 28
/ç/ Ünsüzünün Yazımı 28
/d/ ve /ḍ/ Ünsüzlerinin Yazımı 28
/ķ/ ve /ġ/ Ünsüzlerinin Yazımı 28
Şeddeli Yazımlar 28
II. SES BİLGİSİ (FONETİK) 31
A. Ünlüler 31
1. Ünlü Değişmeleri 31
/i/~/e/ Değişmesi 31

/u/~/ı/ Değişmesi 31
/ı/~/u/ Değişmesi 31
/u/~/i/ Değişmesi 32
/ü/~/i/ Değişmesi 32
2. Ünlü Türemesi 32
3. Ünlü Düşmesi 32
4. Kaynaşma 33
5. Ünlü Uyumu 33
a. Artlık-Önlük Uyumu 33
b. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu 34
B. Ünsüzler 45
1. Ünsüz Değişmeleri 45
/ḳ/~/ḫ/ Değişimi 45
/k/~/g/ Değişimi 45
/ġ/~/v/ Değişimi 46
/g/~/y/ Değişimi 46
/b/~/p/ Değişimi 46
/y/~/v/ Değişimi 46
/v/~/f/ Değişimi 46
/ñ/~/n/ Değişimi 46
/b/~/v/ Değişimi 47
/t/~/d/ Değişimi 47
/d/~/y/ Değişimi 48
2. Ünsüz Türemesi 48
/y/ Türemesi 48
Ünsüz İkizleşmesi 48
3. Ünsüz Düşmesi 48
/y/ Düşmesi 48
/l/ Düşmesi 48
/ḳ/ Düşmesi 48
4. Metatez 49
5. Hece Düşmesi 50
6. Ünsüz Benzeşmesi 50
7. Tonlulaşma 51
Kelime İçinde Tonlulaşma 51

Son Seste Tonlulaşma 52
III. ŞEKİL BİLGİSİ (MORFOLOJİ) 53
A. YAPIM EKLERİ 53
1. İsimden İsim Yapma Ekleri 53
2. İsimden Fiil Yapma Ekleri 54
3. Fiilden İsim Yapma Ekleri 55
4. Fiilden Fiil Yapma Ekleri 56
B. İSİM 58
1. Çokluk Eki 58
2. İyelik Ekleri 58
3. Aitlik Eki 59
4. Hâl Ekleri 59
a. Yalın Hâl 59
b. İlgi hâli 59
c. Yükleme Hâli 59
d. Yönelme Hâli 60
e. Bulunma Hâli 60
f. Ayrılma Hâli 60
g. Eşitlik Hâli 61
h. Vasıta Hâli 61
ı. Yön Gösterme Hâli 62
C. SIFAT 63
1. Niteleme Sıfatları 63
2. Belirtme Sıfatları 63
a. Sayı Sıfatları 63
b. İşaret Sıfatları 64
c. Soru Sıfatları 64
d. Belirsizlik Sıfatları 64
D. ZAMİR 65
1. Şahıs Zamirleri 65
2. İşaret Zamirleri 65
3. Dönüşlülük Zamiri 65
4. Belirsizlik Zamirleri 65
5. Soru Zamirleri 66
6. Bağlama Zamirleri 66

D. ZARF 67
1. Hâl Zarfları 67
2. Zaman Zarfları 67
3. Yer-Yön Zarfları 68
4. Miktar Zarfları 68
E. EDAT 70
F. BAĞLAÇ 71
G. FİİL 73
1. ŞEKİL VE ZAMAN EKLERİ 73
Bildirme Kipleri 73
a. Görülen Geçmiş Zaman 73
b. Öğrenilen Geçmiş Zaman 73
c. Geniş Zaman 73
d. Şimdiki Zaman 74
e. Gelecek Zaman 75
Tasarlama Kipleri 75
a. Emir Kipi 75
b. İstek Kipi 75
c. Şart Kipi 76
d. Gereklilik Kipi 77
2. EK-FİİL 79
a. Çekimli Fiillerde Ek-Fiil 79
b. İsimlerde Ek-Fiil 79
3. FİİLİMSİLER 81
a. İsim-Fiiller 81
b. Sıfat-Fiiller 81
c. Zarf-Fiiller 83
4. BİRLEŞİK FİİL 86
a. Birinci Unsuru İsim Olan Birleşik Fiiller 86
b. Birinci Unsuru Fiil Olan Birleşik Fiiller 87
METİN 89
DİZİN 173
KAYNAKLAR 553
TIPKIBASIM 561

ÖN SÖZ

Şimdiye kadar Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait metin yayınları çoğunlukla edebî ve dinî eserler üzerinde olmuştur. Ancak Türkçenin işlekliğini, söz varlığını ve zenginliğini görebilmek için tıp, matematik, astronomi gibi bilim dallarına ait metinlerin de yayımlanması gerekmektedir.

Bu bakımdan tıp metinleri önemli birer kaynak olarak karşımızda durmaktadır. Tıbba dair eserlerin Türk dili araştırmacıları tarafından ele alınıp değerlendirilmesi, bir yandan Türk dilinin gelişiminin görülmesi için önem arz ederken diğer yandan da yazma eserin ilgili olduğu bilim dalıyla alakalı gelişmeleri görüp incelemek bakımından önemlidir.

Eski Andadolu Türkçesi dönemi tıp metinlerinden olan *Tercüme-i Kâmilü's-Sınâ'a* üzerindeki çalışmamız *Giriş*'ten sonra *İnceleme, Metin, Dizin* ve *Tıpkıbasım* olmak üzere dört bölümden meydana gelmektedir.

Çalışmanın *Giriş* bölümünde ilk olarak Ali ibn Abbas El-Mecusi ve eserleri hakkında bilgi verildikten sonra *Tercüme-i Kâmilü's-Sınâ'a* üzerinde durulmuştur.

İnceleme bölümü *Yazım Özellikleri, Ses Bilgisi* ve *Şekil Bilgisi* olmak üzere üç ana bölümden oluşmaktadır.

Yazım Özellikleri'nde ünlü ve ünsüzlerin yazılışları ele alınmıştır.

Ses Bilgisi bölümünde, tercümenin ses özellikleri ele alınırken bugünkü yazı dili ile karşılaştırılmış ve zaman zaman Eski Türkçe dönemine de başvurulmuştur. Ünlü değişmeleri, ünlü türemesi, ünlü düşmesi, kaynaşma, ünlü uyumları, ünsüz değişmeleri, ünsüz türemesi, ünsüz düşmesi, metatez, hece düşmesi, ünsüz benzeşmesi ve tonlulaşma bu bölümün konuları arasındadır.

Şekil Bilgisi, yapım ekleri, isim, sıfat, zamir, zarf, edat, bağlaç ve fiil alt bölümlerinden oluşmaktadır.

Metin bölümünde, İnebey (Bursa) Yazma ve Basma Eserler Kütüphanesi Hüseyin Çelebi Kitaplığı 819 numarada kayıtlı *Tercüme-i Kâmilü's-Sınâ'a*'nın transkripsiyonlu metni yer almaktadır.

Bu bölüm hazırlanırken metnin anlaşılmasında kolaylık sağlamak bakımından noktalama işaretleri de kullanılmıştır. Eserin Arapçadan çeviri olması ve Türkçe cümle kurgusuna pek dikkat edilmemesi gibi sebeplerle, eserde her bir cümlenin unsurlarını doğru olarak değerlendirmek ve dolayısıyla

noktalama işaretlerini yerli yerinde kullanmak bakımından birçok yerde zorluklarla karşılaşıldığını burada ifade etmek gerekir.

Metin oluşturulurken -özellikle metnin harekelenmesindeki özensizlikten dolayı- eksik olduğu düşünülen yerler köşeli parantez içinde gösterilmiş, ayrıca orijinal metinde yer alan yanlış harekeler de gözardı edilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümü metinde geçen bütün kelimeleri ihtiva eden *Dizin*'den oluşmaktadır. *Dizin* aynı zamanda bağlamlı sözlük olarak hazırlanmıştır.

Tıpkıbasım bölümü İnebey (Bursa) Yazma ve Basma Eserler Kütüphanesi Hüseyin Çelebi Kitaplığı 819 numarada kayıtlı olan yazmanın görüntülerinden ibarettir.

Tüm dikkat ve çabalara rağmen, metin ve dizin oluşturulurken özellikle bitki bilimi ve tıp terimlerinin okunmasında ve anlamlandırılmasında zorluklarla karşılaşılmıştır. Bu çeşit kelimeler hem metin hem de dizinde soru işareti (?) ile gösterilmiştir.

Hocam Prof. Dr. Hanifi Vural'ın teşvikiyle başladığım bu çalışmayı, yine onun ilgi ve yardımlarıyla sürdürdüm. Çalışmanın çeşitli safhalarında Dr. Ali Osman Solmaz, Durmuş Bolat, Halit Üneş ve Mesut Koyuncu'nun yardımlarını gördüm. Hepsine teşekkür ederim.

Dr. Tuncay Böler
Tokat, 2014

KISALTMALAR VE İŞARETLER

Ar.	Arapça
bk.	Bakınız
C.	Cilt
çev.	Çeviren
ET	Eski Türkçe
Far.	Farsça
hzl.	Hazırlayan
İt.	İtalyanca
krş.	Karşılaştırınız
Lat.	Latince
öl.	Ölüm tarihi
s.	Sayfa
S.	Sayı
T.	Türkçe
vb.	Ve başkası, ve başkaları, ve benzeri, ve benzerleri, ve bunun gibi
vd.	Ve diğerleri
Y.	Yıl
Yun.	Yunanca
<	Kelimelerin kaynağını gösterir.
>	Kelimenin yeni biçimini gösterir.
[]	Metne yapılan eklemeleri ve metinde yapılan onarımları gösterir.

ÇEVİRİYAZI İŞARETLERİ

ā	آ	ṯ	ث
ġ	غ	ṭ	ط
ḥ	ح	ẓ	ظ
ḫ	خ	ẕ, ḏ	ذ
ī	ى	ż	ض
ḳ	ق	ū	و
ñ	ڭ, ك	ʾ	ع
ō	و	ʿ	ء
ṣ	ص		

GİRİŞ

Anadolu'da Türkçe yazılan ilk tıp eseri *Tuhfe-i Mübârîzî*'nin XIII. yüzyılın ilk çeyreğinde kaleme alındığı düşünülse de tıp dilinin özellikle XIV. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Türkçeleşmeye başladığından söz etmek mümkündür. Avrupa'da tıp eserlerini millî dille yazmanın XVI. yüzyılda Fransa'da A. Paré (1509-1590) ve Almanya'da Paraselsus (1493-1541) ile başladığı göz önüne alınırsa bizde XIII ve XIV. yüzyılda tıbba dair Türkçe eserler ortaya konmuş olmasının önemi daha da anlaşılacaktır (Bayat 2010: 280). Söz konusu dönemlerde yazılan eserlere bakıldığında Türkçe tıp metinlerinin özentiden uzak, sanat yapma endişesi olmadan, sadece eğitmek ve faydalı olmak amacıyla mümkün olduğu kadar sade bir Türkçe ile yazıldığı görülmektedir.

XIII. yüzyılın ilk çeyreğinde telif ve tercüme eserler oldukça az iken, özellikle Beylikler döneminde Türkçe önem kazanmaya başlamış ve diğer pek çok bilim dalında olduğu gibi tıp alanında da Türkçe pek çok eser ortaya konmuştur. XIV. yüzyılın ortasından itibaren hemen bütün tıp eserleri sade bir Türkçe ile yazılmış veya önemli görülen Arapça eserler Türkçeye tercüme edilmiş ve Arapça, Farsça ve Yunanca tıp terimleri yanında Türkçe terimler de kullanılmaya başlamıştır.

Bizim bu çalışmada ele alıp incelediğimiz Eski Anadolu Türkçesi dönemi metinlerinden *Tercüme-i Kâmilü's-Sınâ'a* da Ali ibn Abbas El-Mecusi'nin *Kâmilü's-Sınâ'ati't-Tıbbiyye* adlı eserinde yer alan iki makalenin Türkçeye tercümesinden oluşmaktadır.

Ali ibn Abbas El-Mecusi

Orta Çağ İslam dünyasının yetiştirdiği en büyük tabiblerden biri olarak görülen ve Batı dünyasında Haly Abbas olarak tanınan Ali ibn Abbas El-Mecusi'nin hayatı hakkında elimizde pek fazla bilgi yoktur. Ahvaz'da doğduğu ve Mecusi bir aileden geldiği için bu nisbeyle tanındığı bilinmektedir.[1]

Gerek İbnül'l-Kıftî gerekse İbn Ebi Useybia birçok hekim hakkında geniş bilgiler vermelerine rağmen -muhtemelen onun hakkında başka bir bilgi bulamadıkları için- Ali ibn Abbas ile ilgili bilgileri sınırlı tutmuşlardır. İbnül'l-

[1] Ancak onun *Mecusi* lakabının, Irak'ta bulunan Mecûsa kentinden olmasından dolayı, bir nispet olarak kendisine verildiği kanaati de vardır (Brockelmann 1909: 237).

Kıftî *İhbârü'l-Ulemâ bi-Ahbâri'l-Hükemâ*'da faziletli ve kâmil bir hekim olan Ali ibn Abbas el-Mecusi'nin, İbn Mahir adıyla bilinen İranlı bir şahıstan ders alıp kendisini yetiştirdiğini ve *Kâmilü's-Sınâʿati't-Tıbbiyye*'nin bilinen, okunan bir eser olduğunu söylemekte, fakat İbni Sina'nın *El-Kânûn*'undan sonra çoğunlukla bu eserin okunmaya başlandığından bahsetmektedir (İbnül'l-Kıftî 1326: 155-156). İbn Ebi Useybia *Uyûnu'l-Enbâ fî Tabakâti'l-Etibbâ*'da onun tıp ilmindeki maharetini ifade ettikten sonra sözü El-Melik Adudüddevle Fena-Hüsrev ibn Rüknüddevle Ebu Ali Hasan ibn Büveyhî adına yazılan *Kâmilü's-Sınâʿati't-Tıbbiyye*'ye getirmekte ve eserin tıp ilmine dair ilmî ve amelî bilgileri ihtiva ettiğinden söz etmektedir (İbn Ebi Useybia: 319-320).

El-Mecusi'nin 982-995 yılları arasında vefat ettiği tahmin edilmektedir.

Eserleri

a. Kâmilü's-Sınâʿati't-Tıbbiyye (Kitâbü'l-Melikî)

Ali ibn Abbas'ın en önemli eseri *Kâmilü's-Sınâʿati't-Tıbbiyye*'dir. Eser Ali ibn Abbas'ın özel hekimi olduğu Büveyhî hükümdarlarından Adudüddevle'ye[2] ithafen yazılmıştır (Adıvar 1982: 20-21). Bu sebeple eser *Kitâbü'l-Melikî, el-Kanunü'l-Adudî fi't-Tıb* yahut *el-Kanunü'l-Melikî* adlarıyla da anılmaktadır.

Kâmilü's-Sınâʿati't-Tıbbiyye İbni Sina'nın *Kanun*'u yazılıncaya kadar Doğu hekimliğinin baş kaynaklarından birisi olmuştur. Ali ibn Abbas eserin ön sözünde kendinden önceki büyük tıp eserlerini inceler. Mesela Hipokrat'ın aforizmalarının kısa olduğunu ve Galen'in türlü türlü hastalıklardan bahsederek toplu ve etraflı bir kitap yazmadığını Zekeriya Er-Razi'nin *El-Hâvî*'sinin zayıf noktaları bulunduğunu saydıktan sonra kendisinin daha düzenli bir yol tutacağını söyler (Adıvar 1982: 21).

Batıda *Liber Regius* adıyla bilinen *Kâmilü's-Sınâʿati't-Tıbbiyye* iki ciltten oluşmaktadır. Her iki ciltte de makale adı verilen on bölüm yer almaktadır.[3] Eserin birinci cildi nazariyata, ikinci cildi ise pratik tıp bilgilerine

[2] Ali ibn Mecusi'nin Adudüddevle adına kurulan Adudî Bimaristanında çalışmış olabileceği kaynaklarda yer almaktadır.

[3] Eserdeki her bir makalede ele alınan konular için bk. Karlığa, Bekir; Kazancıgil, Aykut (1999), "Ali ibn Abbâs el-Mecusi ve Kitâbü'l-Melikî", III. Türk Tıp

ayrılmıştır. Nazari kısım 399 baptır. Amelî yani pratik kısım ise 664 baba ayrılır.

Kâmilü's-Sınâ'ati't-Tıbbiyye 1060'ta Afrikalı Konstantin (Constantinus Africanus) tarafından Latinceye çevrilmiştir. Afrikalı Konstantin, Ali ibn Abbas'ın eserini Latinceye çevirirken bunun başkasına ait bir eser ve kendisinin yaptığı bir çeviri olduğunu gizlemiş ve bu çalışmayı ilim dünyasına Kuzey Afrika'da öğrendiği ve sahip olduğu bilgiler olarak sunmuştur (Ağırakça 2004: 193). Hatta Afrikalı Konstantin'in *Pantechne (Liber Pantagni)* adıyla yazdığını iddia ettiği eseri de *Kâmilü's-Sınâ'ati't-Tıbbiyye*'nin özellikle cerrahlıkla ilgili kısımlarının özet olarak çevirisinden ibarettir (Ağırakça 2004: 193). Salerno Tıp Okulunda ders kitabı olarak okutulan bu çeviriden kalan bölümler Konstantin'in külliyatından oluşan *Operum Reliqua* içinde 1539'da Bale'de yayımlanmıştır. Daha sonra eseri, 1127 yılında Antakyalı Stefan (Stephanus Antiochonus) yeniden Latinceye çevirir. Bu çeviri 1492 yılında *Liber Regalis dispositio Nominatus* adıyla Venedik'te, 1523 yılında *Liber Totius Mediciane Necesseria Continens quem Haly filius Abbas* adıyla Lyon'da basılır (Karlığa-Kazancıgil 1999: 28).

Kâmilü's-Sınâ'ati't-Tıbbiyye'nin birinci bölümünün anatomiye ait ikinci ve üçüncü makaleleri Razi ve İbni Sina'nın iki risalesiyle birlikte Koning tarafından Fransızcaya çevrilerek 1896'da, bazı bölümleri de 1903 yılında Leiden'de neşredilmiştir. P. Richter ile Jul Wilberg eserden bazı bölümleri Almancaya çevirmişlerdir. Donald Campbell ve Heinrich Schipperges'in Ali ibn Abbas El-Mecusi'nin Latin tıbbına etkisini anlatan yayınları bulunduğu gibi, Ulmann da eserin genel muhtevasını tanıtmıştır (Karlığa-Kazancıgil 1999: 29).

Kâmilü's-Sınâ'ati't-Tıbbiyye'nin birçok yazma nüshası mevcut olup bunlardan İstanbul Üniversitesi Kütüphanesindeki, ilk yarıyı teşkil eden XIII. yüzyıla ait bir nüsha (AY, nr. 6375) ile ikinci yarıyı teşkil eden XV. yüzyıla ait

---

Tarihi Kongresi -Kongreye Sunulan Bildiriler-, Ankara: *Türk Tarih Kurumu Yayınları,* s. 25-54.

bir nüshanın (AY, nr. 4713) birleştirilmiş vaziyette ve üç cilt halinde tıpkıbasımı[4] yapılmıştır. (Demirhan Erdemir 1989: 379-380).

b. Kitâb fi't-Tıb

Tıpla ilgili bu eserin bir nüshasının Alman Göttingen Kütüphanesi Nu. 96'da kayıtlı olduğu belirtilmektedir (Ağırakça 2004: 195).

c. Risâle fi'l-Fasd

Kan aldırma ile ilgili on varaklık küçük bir risaledir. Rabat Kütüphanesi Kettaniye Kitaplığı Nu. 938'de bir nüshası vardır.

d. Mudevatu'l-Emrad bi'l-Edviyeti'l-Müfrede

Müfred ilaçlarla ilgili bir eser olduğu bilinmektedir.

Ali ibn Abbas'ın Tavşanlı Kütüphanesi Nu. 2719'da kayıtlı, yiyecek ve içeceklerden bahseden bir eserinin daha olduğundan bahsedilse de (Ağırakça 2004: 195) yaptığımız araştırmada böyle bir esere rastlayamadık.

[4] Bu yayının künyesi şu şekildedir: Sezgin, Fuad (1985), *Institute for the History of Arabic-İslâmic,* Frankfurt am Main.

Tercüme-i Kâmilü's-Sınâ'a

Ali ibn Abbas'ın eseri *Kâmilü's-Sınâ'ati't-Tıbbiyye*'nin tespit edilen üç çevirisi vardır. Bunlardan ilki İnebey (Bursa) Yazma ve Basma Eserler Kütüphanesinde bulunmaktadır. *Tercüme-i Kâmilü's-Sınâ'a* adıyla kayıtlı yazma, *Kâmilü's-Sınâ'ati't-Tıbbiyye*'nin üçüncü ve dördüncü bölümlerinin Türkçeye tercümesinden oluşmaktadır. Hüseyin Çelebi Kitaplığında 819[5] numarada kayıtlı olan tercüme, 18x28 (12x19.5) cm en-boyunda arkası kahverengi meşin kaplı, kırmızı ve kapaklı bez cilt içinde 51 yapraktır. Yumuşak abadi kâğıt üzerine nesih ile yazılmış olup her bir sayfada 19 satır bulunmaktadır. Başlıklar kırmızı mürekkep ile yazılmıştır. Eserin başında ve sonunda 857 (1453) tarihli şu vakıf kaydı vardır:

Vaḳafe el-emīrü'l-kebīr Umur Beg bin el-merḥūm Timurtaş Beg hāẕā'l-kitāb ḥasbeten li'llāhi ve ṭaleben li-merżātihi ve eşhede ʿaleyhi Mevlānā ʿAbdu'r-Raḥmān bin Ḥasan faḳīh ve Sinān bin Aḥmed ve Ḥācī ʿAli bin Oġuz fī tārīhi sene sebʿa ve ḫamsīne ve ṣemāne miʾe (857)[6]

Adnan Adıvar eserin Bergama Kadısı tarafından tercüme edildiğini belirtiyorsa da (Adıvar 1982: 21) eserde mütercimin kim olduğu ve tercüme tarihine dair herhangi bir kayıt yoktur.

Bursa kütüphanelerindeki yazma eserleri incelediği yazısında Muharrem Ergin eserin tarihi ile ilgili olarak şunları söylemektedir: "…Bu tercümenin dili, nüshanın imlası, kâğıdı, yazısı açıkça gösteriyor ki eser çok daha eskidir. 14. asırdan evvele ait olduğuna muhakkak nazarı ile bakılabilir" (Ergin 1952: 123). Ergin'in söz konusu makalesinde olduğu gibi *Tercüme-i Kâmilü's-Sınâ'a* ile ilgili bilgi veren pek çok kaynakta eser 14. yüzyıla veya daha öncesine ait olarak gösterilse de eserde kullanılan -acak/-ecek gelecek zaman ve -a/-e yorur şimdiki zaman eklerinin Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde genellikle 15. yüzyıldan itibaren kullanılmaya başlandığı

---

[5] Adnan Adıvar *Osmanlı Türklerinde İlim* adlı çalışmasında eseri yanlışlıkla Ulu Cami Kitaplığı 2 numarada kayıtlı olarak göstermiştir (Adıvar 1982: 20).

[6] Merhum Timurtaş Bey'in oğlu Emîrülkebir Umur Bey, bu kitabı Allah için karşılıksız olarak ve onun rızasını talep ederek vakfetti ve Mevlana Abdurrahman bin Hasan, Sinan bin Ahmed ve Hacı Ali ibn Oğuz'u (da) ona (bu olaya/vakfiyeye) şahit tuttu 857 (1453) tarihinde.

nazarıdikkate alındığında yazmanın 15. yüzyıla ait olduğunu düşünmenin daha doğru olacağı kanaatindeyiz.

İçerik olarak tercüme, *Kâmilü's-Sınâ'a*'nın üçüncü ve dördüncü makalelerini ihtiva etmektedir. Üçüncü makale 1b-41b varakları, dördüncü makale 41b-51b varakları arasındadır. Üçüncü makale 34 bap olup burada "sıtmalar" ve "veremler"den bahsedilmektedir. Dördüncü makale ise 54 baptır. Bedenin dış yüzüne mahsus hastalıkların tedavisinden söz edilen bu makalenin eserde ilk altı babının tercümesi yer almaktadır.

Bu tercümenin *Kâmilü's-Sınâ'a*'nın sadece bir kısmını teşkil etmesiyle ilgili olarak Muharrem Ergin şu kanaate varmaktadır: "Bütün bunlardan anlaşıldığı üzere mütercim eserin başka bölümlerini de Türkçeye çevirmiştir. Eldeki nüsha bu tercümenin sadece bir cildidir" (Ergin 1952: 123). Karlığa ve Kazancıgil de eserin başı ve sonu eksik olarak ciltlendiğinden ve büyük ihtimalle bu bölümlerin kaybolmuş olabileceğinden bahsetmektedirler. Öte yandan Karlığa ve Kazancıgil, Hüseyin Çelebi Kitaplığında *Kâmilü's-Sınâ'ati't-Tıbbiyye*'nin Arapça orijinalinden (818 numarada kayıtlı) bir parça tespit etmişlerdir. Dolasıyla bu iki makalelik tercümeyi, mütercim tarafından söz konusu Arapça parçanın Türkçeye çevrilmesi olarak izah etmek de mümkün olabilecektir (Karlığa, Kazancıgil 1999: 28-29).

Kâmilü's-Sınâ'ati't-Tıbbiyye'nin bir başka tercümesi İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp Tarihi Enstitüsü Kütüphanesinde 4480 numarada kayıtlıdır. 34 bap üzerine düzenlendiği ifade edilen bu tercümenin taşınma nedeniyle kaybolduğundan bahsedilse de (Özkan 2003: 59) eseri görüp inceleyen Mahmut Tokaç doktora tezinde bu nüsha ile ilgili olarak şu bilgileri vermektedir: "Bizim tez çalışmamız için 29. babını incelediğimiz İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Deontoloji ve Tıp Tarihi Anabilim Dalı Kütüphanesi 4480'de kayıtlı nüsha, her sayfasında 17 satır bulunan 122 varaklık bir eserdir. 30 bölüm üzerine tertip edilmiş olup, 1, 2, 13, 14, 15. bölümleri kısmen eksiktir. Eserin aslında bedenin dışında olan hastalıkların tedavisi konusundaki 2. cildin 4. makalesinde 52 bap bulunmasına karşılık, bizim incelediğimiz nüshanın 120a'dan 122a'ya kadar 2 varaklık 29. bapta çığıt, demregi, bahak, baras, uyuz, giciyik için etkili ilaçlar bildirilmiştir" (Tokaç 2000: 20). İhsanoğlu vd. 19.5x13 (14.5x7.5) cm ebadındaki bu yazmanın istinsah tarihinin 1117 (1705) olduğunu yazmaktadırlar (İhsanoğlu vd. 2008: 14).

Tüm çabalarımıza rağmen eserin bulunduğu yerin Tıp Tarihi Müzesine dönüştürülmesi çalışmalarının devam etmesinden dolayı bu yazmayı inceleyip değerlendirme imkânımız olmadı.[7]

Kâmilü's-Sınâ'a adıyla kayıtlı bir başka eser Manisa İl Halk Kütüphanesi 1853 numarada yer almaktadır. 53 varaklık eser, talik yazı ile yazılmış olup, 32x21.5 (24x15.5) cm ebatlarındadır. www.yazmalar.gov.tr'de *Cedâvil-i Edviye* olarak kaydedilen bu yazmanın 1b'den önceki ilk sayfasında eserin ismi *Kâmilü's-Sınâ'a* olarak belirtilmiştir. Eserin *Kâmilü's-Sınâ'ati't-Tıbbiyye*'nin hangi makalesinin/bölümünün tercümesi olduğuna dair bir kayıt ise yoktur.

Yazmada mukaddimeden sonraki kısımlar cetvelli olarak hazırlanmıştır. Cetvellerde ilacın adından sonra bitki, maden veya hayvan menşeli olup olmadığı, kök, çiçek, yaprak ve diğer bölümlerinin kullanılıp kullanılmadığı, hangi hastalıklarda kullanıldığı vb. hususlar yer almaktadır.

[7] Bu tercümeyi de görüntülerini elde ettikten sonra yayımlamak arzusundayız.

İNCELEME

I. YAZIM ÖZELLİKLERİ

A. Ünlülerin Yazımı

/a/ Ünlüsünün Yazımı

Ön Seste

Ön seste /a/ ünlüsü üstünlü elif (ا) kimi zaman da medli elif (آ) ile gösterilmektedir:

اَلَلَرْ alalar (18b/19)
اَرْتُقْ artuḳ (13b/2)
اَلْجاَقْ alçaḳ (11a/9)
اَرْتاَرْ artar (17b/8)
اَجلاَ acla (51a/5)
آزَجُقْ azacuḳ (7a/10)
آدِدُرْ adıdur (42b/18)
آغُلُوْ aġulu (43a/3)
اَقِدَلَرْ aḳıdalar (3b/6)
اَچْماَغِلَهَ açmaġıla (15a/1)
اَلْمَزْدَنْ almazdan (23a/16)
اَرْغُنْلِغِنْ azġunlıġın (17b/8)
اَجِلِقْ acılıḳ (15b/7)
اَزَجُقْ azacuḳ (23b/10)
اَدِدُرْ adıdur (48a/13)
اَغُولُو aġulu (43a/6)

İç Seste

İç seste /a/ ünlüsü üstün (ـَ) ve üstünlü elif (ا) kullanılarak gösterilmiştir:

اَچَارْ açar (13a/10)
اَشاَغَا aşaġa (34b/12)
اوُزَسَا uzasa (21a/5)
اِسِجاَقِرَقْ ısıcaḳıraḳ (35b/1)
اُوْسَالَرْ ovsalar (38a/1)
اُلماَزْ olmaz (39a/16)
بَلِقْ balıḳ (40a/1)
قَيْنَنْمِشْ ḳaynanmış (7a/9)
قَرَاقِرْ ḳaraḳır (11b/14)
اَشَاغَا aşaġa (9a/13)
اَزَجُقْ azacuḳ (34a/9)
يُمْشَقْ yumşaḳ (49b/3)
اَرْتوُغِرَقْ artuġıraḳ (24b/17)
يَارْمَقْ yarmaḳ (36b/4)
قَاتَلَرْ ḳatalar (38b/13)
اُغْلاَقْ oġlaḳ (40a/1)
قوُيَالَرْ ḳoyalar (7a/7)
اَلْمَزْدَنْ almazdan (23a/16)
اَشَغَا aşaġa (24a/9)
اَلاَسِنْ alasın (38a/16)

Son Seste

Son seste /a/ ünlüsü üstün (ـَ), üstünlü elif (ا) ve hâ-i resmiye (ه) ile yazılmıştır:

اَچْماَغِلَهْ açmaġıla (15a/1)
اَكاَ aña (34a/19)
بوُياَ boya (48b/16)
سوُدَ suda (38b/13)
قُسْسَا ḳussa (15b/7)
سِغِرَهْ sıġıra (48b/12)
سُوِيلَهْ şuyıla (50a/1)
دوُرَ dura (47a/18)

يُوقِسَا yoḳısa (6a/13)
وَارِسَهْ varısa (6a/13)
اُرتَا orta (7a/10)
اُكُلْمَغَا oñulmaġa (33b/14)
يُمُرْدَ yumurda (31a/10)
اَجلاَ acla (51a/5)
قُورِدجِيَا ḳurıdıcıya (37a/15)
سِتْمَ sıtma (12a/9)
سِتْمَا sıtma (9b/18)
قَارَ ḳara (17b/4)
قَارْقَ ḳarḳa (48b/17)
اَلْمَا alma (5a/10)
قِسَا ḳısa (22a/4)
دَشْرَهْ daşra (25b/6)
اَلَجَهْ alaca (42a/14)
اَشَغَا aşaġa (24a/9)
اَيْوَا ayva (34a/5)
اَيْوَ ayva (44b/10)
دُوْرَ dura (19b/12)
سَايَه saya (13a/5)
سَيَا saya (15b/15)

/e/ Ünlüsünün Yazımı

Ön Seste

Ön seste /e/ ünlüsü üstünlü elif (اَ) ile yazılmıştır.

اَكْسِلَهْ eksile (6a/11)
اَيُو eyü (7b/2)
اَيِتْدِي eyitdi (13a/17)
اَرُكْ erük (50a/10)
اَيَكُوْيَا eyegüye (15b/16)
اَيْلَهَ eyle (33a/11)
اَتْ et (34a/9)
اَوْدَهْ evde (24b/6)

İç Seste

İç seste /e/ ünlüsü üstün (ـَ) ve -nadir olarak- üstünlü elif (اَ) ile gösterilmiştir:

كَيِكْ geyik (46a/8)
جِكَرْ ciger (11b/8)
شِمْدَنْ كِرُو şimden girü (12a/19)
اَرَنْلَرْ erenler (13b/3)
نَسْنَلَرْدَنْ nesnelerden (14a/12)
اَزَرْ ezer (17a/3)
اُزَرِنَهْ üzerine (46a/11)
وِرْمِيَالَرْ virmeyeler (32a/2)
اُرْتَالَرْ örteler (24a/3)
اُرْتَلَرْ örteler (27a/16)
اَبَاكُوْمَجِلَهْ ebegömecile (13a/13-14)
كَيْدُرَلَرْ geydüreler (32b/19)
اَبَكُمَجِلَهْ ebegömecile (28a/5)
كَيَاسِسِ geyesisi (31b/4)
اِرْتَسِي irtesi (22a/15)
نَيِلَهْ neyile (9a/9)

Son Seste

Son seste /e/ ünlüsü için üstün (ـَ), üstünlü elif (اَ) ve hâ-i resmiye (ه) kullanılmıştır:

اَكْسِلْسَهْ eksilse (6b/10)
اُكْتُلْيَاَ ögütleye (6b/11)
يِنَهْ yine (46b/16)
كَچْمَسَا geçmese (47b/7)
سِركَسِنْدَ sirkesinde (49a/13)
اِسْدَسَهْ isdese (3a/1)

اُرپَرْمَيَا ürpermeye (30b/18)
اُزَرِنَهْ üzerine (46a/11)
نَسْنَهْ nesne (42b/1)
اَيَكوُيَا eyegüye (15b/16)
اَيْلَهَ eyle (33a/11)
بُيْلاَ böyle (6a/11)
كِجَهْ gice (13b/6)
اِنْجَهْ ince (30b/11)
اِچْمَكاَ içmege (29b/3)
دَشْمَكَا deşmege (36b/3)
اِدَهْ ide (3a/16)
يِرْدَ yirde (3a/5)
چَكُرْكَا çekürge (42b/14)
بُيْلَه böyle (19a/16)
چَيْنَيَا çeyneye (25b/18)
اِكْدَهْ igde (33b/12)
اِنْجاَ ince (5b/13)

/ı/ ve /i/ Ünlülerinin Yazımı

Ön Seste

Ön seste /ı/ ve /i/ ünlüleri esreli elif (اِ) ile yazılmıştır:

اِنْجهَ ince (2a/10)
اِسْلَيالَرْ ıslayalar (29a/9)
اِتْ it (42b/7)
اِكْنَلَهْ ignele (50a/12)
اِچَرُ içerü (34a/19)
اِكِنْدُدَنْ ikindüden (32a/1)
اِرِكْدَنْ iriñden (41a/49)
اِلْغُون ılgun (44a/9)
اِسِجَقْ ısıcaḳ (28a/13)
اِسْلَيالَرْ ıslayalar (29a/9)
اِرَقْ ıraḳ (2b/8)
اِسِّ issi (38b/13)
اِچُرَلَرْ içüreler (3a/13)
اِچِ içi (14b/7)
اِكِ iki (19a/18)
اِنِجَكْ inicek (16b/1)
اِسْدَدُكِ isdedügi (34b/15)
اِلِجَقْ ılıcaḳ (14a/5)
اِصِرْمَقْ ışırmaḳ (42b/8)

İç Seste

İç seste /ı/ ve /i/ ünlüleri esre (ـِـ) ile ya da esreli ye ile yazılmıştır:

كِرمَكْ girmek (4b/17)
سِوُقِ sıvuḳı (8a/19)
قِشْ ḳış (35b/1)
كِبِ gibi (40a/1)
بِشْمِشْ bişmiş (40a/2)
بَلِقْ balıḳ (40a/1)
طُكْمَقْلِقْ ṭoñmaḳlıḳ (36b/8)
يَاغِنْدَنْ yaġından (45b/16)
كوُكَرْجِينْ gögercin (47a/17)
كوُكَرْجِنْ gögercin (44b/18)
اَيِاَغِنِ ayaġını (4b/19)
اِصْلَنْمِشْ ışlanmış (30a/16)
يِكِدْ yigid (8b/15)
سَمِزْ semiz (40a/1)
بِيشوُرَلَرْ bişüreler (43b/19)
سِقِرْ sıḳır (33a/15)
يِمِشْدَنْ yimişden (45b/15)
دُوزِلْمِشْ düzilmiş (45b/17)
سِيدُكْ sidük (14b/15)
كِشِينُكْ kişinüñ (3b/6)

اِسّيلِكِ issiligi (23b/3)

Son Seste

Son seste /ı/ ve /i/ ünlüleri ye (ي) ya da esre (ـِ) ile yazılmıştır. Ayrıca birçok yerde ye (ي) ve esre (ـِ) birlikte kullanılmıştır:

قاَتِ ḳatı (1b/4)
قَنْقِ ḳanḳı (8a/12)
چَكُرْدَكِي çekürdegi (32a/12)
قوُزِ ḳuzı (40a/1)
اِكِ iki (43b/17)
اَرِ arı (31a/5)
اَزجِي ezici (35a/10)
اُصّيِ uṣṣı (5a/11)
اُولَشْدِ ulaşdı (17a/7)
قورِدِجِ ḳurıdıcı (37a/15)
اوُصِّ uṣṣı (5a/14)
اِسّيِ issi (1b/5)
اَنيِ anı (36b/4)
كِبِ gibi (40a/1)
اُرْتِ örti (27a/16)
اوُنِ unı (41a/1)
كَچِ keçi (40b/6)
اوُصِّ uṣṣı (5a/14)
اَلْتِ altı (43b/18)
بِكيِ bigi (28b/11)

/o/ ve /ö/ Ünlülerinin Yazımı

Ön Seste

Ön seste /o/ ve /ö/ ünlüleri ötreli elif vav (اُو) ve ötreli elif (اُ) ile gösterilmiştir:

اوُوَلَرْ ovalar (3a/7)
اُغْلَنْلِقْ oğlanlıḳ (37a/4)
اُلماَزْ olmaz (39a/16)
اُموُزِ omuzı (31a/18)
اوُتوُرَ otura (31b/17)
اُكُتْلَياَ ögütleye (6b/11)
اُكْسُرُكْ öksürük (2a/6)
اُلُمْ ölüm (34a/17)
اُرْتاَلَرْ örteler (24a/3)
اُيْكَنَهْ öykene (11b/16)
اُوكَرْمَيَا oñarmaya (36b/4)
اُكُلْمَقْ oñulmaḳ (45b/5)
اُغْلاَقْ oğlaḳ (40a/1)
اوُتْ ot (21a/10)
اُتُرْدُغْ oturduġı (23b/18)
اوُكِنْدَهْ öñinde (44a/9)
اوُلُدَلَرْ ölüdeler (38b/2)
اُرْدَكْ ördek (38b/12)
اُرُمْجَكْ örümcek (42b/13)
اُوزِنْدَنْ özinden (45b/17)

İç Seste

İç seste /o/ ve /ö/ ünlüleri ötre ile (ـُ) ya da ötreli vav (وُ) ile yazılmıştır:

دوُكَلَرْ dökeler (3a/19)
يوُغِرلَرْ yoġıralar (50a/8)
دُكُلْمَكْدَنْ dökülmekden (38b/15)
طُكْمَقْلِقْ ṭoñmaḳlıḳ (36b/8)
دُكَلَرْ dökeler (5b/16)
شُيْلَه şöyle (47a/17)
شوُلْ şol (40a/3)
چوُقْ çoḳ (6a/11)

بُيْلَه böyle (19a/16)
دوُكْ dök (26a/7)
قَوْقُلَدَلَرْ ḳoḳuladalar (23b/18)
قَوپاَرُرْ ḳoparur (50a/4)
سُوىُنْدُرُرْ söyündürür (50b/6)
سُوُقْدَنْ sovuḳdan (3a/7)
كوُكَرْجِينْ gögercin (47a/17)
بُكْرَكَ bögrege (11b/16)
كوُكِدُرْ kökidür (43a/4)
قوُرُقْ ḳoruḳ (22a/8)

/u/ ve /ü/ Ünlülerinin Yazımı

Ön Seste

Ön seste /u/ ve /ü/ ünlüleri ötreli elif vav (**اُو**) ve ötreli elif (**اُ**) ile gösterilmiştir:

اُزَرِنَهْ üzerine (46a/11)
اُزُومْ üzüm (50b/16)
اُزَرَهْ üzere (45b/2)
اوُزُمْ üzüm (21b/10)
اُرپَرْمَيَا ürpermeye (30b/18)
اُسْدِنَهْ üsdine (2b/6)
اُويَانْدُرَسِنْ uyandurasın (28a/17)
اوُچْ üç (51a/9)
اُيوُمَكاَ üyümege (7a/7)
اُزُلْمَكِلَهْ üzülmegile (42b/1)
اوُيوُيَلَرْ uyuyalar (51a/18)
اوُيقوُ uyḳu (28b/13)
اوُجِ ucı (49a/13)
اُيْقُوْ uyḳu (6b/6)
اُجِنْ ucın (43a/1)
اوُلَشَان ulaşan (48a/6)
اُولَشْدِ ulaşdı (17a/7)
اوُلُو ulu (19a/17)
اوُنْدَنْ undan (31a/5)
اوُرْلَرَ urlara (2b/1)
اُرْ ur (36a/18)
اُرَلَرْ uralar (16b/15)
اُصّيِ uṣṣı (5a/11)
اوُرَلَرْ uralar (33a/17)
اوُصِّ uṣṣı (5a/14)
اُوَجُقْ uvacuḳ (41b/17)
اوُصْ uṣ (5a/12)
اُيِمَكْ üyimek (7a/4)
اوُزوُنْ uzun (8b/1)
اُزُوُنْ uzun (25a/6)

İç Seste

İç seste /u/ ve /ü/ ünlüleri ötre ile (**ـُـ**) ya da ötreli vav (**وُ**) ile yazılmıştır:

سُوُقدَنْ sovuḳdan (3a/7)
اِچُرَلَرْ içüreler (40a/2)
دُكُلْمَكْدَنْ dökülmekden (38b/15)
اَيرُقْ ayruḳ (38b/13)
سُوىُنْدُرُرْ söyündürür (50b/6)
قوُزِ ḳuzı (40a/1)
بوُدُرْ budur (40a/4)
دُوزِلْمِشْ düzilmiş (45b/17)
كوُنَشَهْ güneşe (47a/18)
دوُرَ dura (47a/18)
قارِشُقْ ḳarışuḳ (8a/12)
قَوپاَرُرْ ḳoparur (50a/4)
سَغِنْدُسِ saġındusı (50a/4)
دُورْتسَكْ dürtseñ (50a/12)
اَبَاكوُمَجِ ebegömeci (50b/3)
سوُدَ suda (38b/13)

دَلُوكِنهَ delügine (7a/7)
يَاتوُرَلَرْ yaturalar (3a/5)
دُرلُو dürlü (25a/4)
اُكْسُورُكْ öksürük (27b/17)
اِچُرْمَكِّلَهْ içürmegile (43b/17)
اُيقُوسُوزْلِقْ uyḳusuzlıḳ (7a/14)
قَايُورْمَازْ ḳayurmaz (19b/6)
بَنْدُرَلَرْ banduralar (35a/19)
تُوتُزَلَرْ tütüzeler (44a/10)
بُوْرْنِنَهْ burnına (7a/7)
بُرِيَلَرْ büriyeler (3a/5)
يُوكْ yüñ (35a/19)
اُكْسُرُكْ öksürük (2a/6)
اُلُمْ ölüm (34a/17)
يُورَكْ yürek (43b/16)
قَايَرمَزْ ḳayurmaz (14a/10)
سِغِرْجُوقْ sıġırcuḳ (49b/10)

Son Seste

Son seste /u/ ve /ü/ ünlüleri ötre (ـُ) ve ötreli vav (وُ) ile gösterilmiştir:

دَتْلُوُ datlu (3a/19)
سُوُ su (60a/13)
اُيْقُوُ uyḳu (7a/4)
اُيقُوْ uyḳu (32a/2)
كِزْلُوُ gizlü (2a/2)
اَيُوُ eyü (5b/10)
كِرُ girü (10a/2)
دُرلُو dürlü (25a/4)
اِچَرُ içerü (29b/19)
دَمْرَكُوُ demregü (41b/19)
اُشْبُوُ uşbu (50a/7)
قُيْتَوُ ḳuytu (7a/4)
قُيْتُ ḳuytu (3a/5)
اوُلُو ulu (19a/17)
دَرُ derü (3a/13)
كَنْدُ kendü (8a/18)
كِرُوُ girü (18a/15)
دِيُوُ diyü (27a/9)
تُتسُو tütsü (34a/13)
دِلْكُ dilkü (46a/9)

B. Ünsüzlerin Yazımı

/g/ Ünsüzünün Yazımı

Metinde /g/ ünsüzü genellikle kef (ك/ک) ile gösterilmiş, bazen de üzeri üç noktalı kef (ڭ/ڴ) ile yazılmıştır:

دوُكَالَرْ dögeler (4b/7) — دُكَّلَرْ dögeler (20b/4)
كوُكُسْدَنْ gögüsden (11a/9) — بِڭِي bigi (30b/15)

/ñ/ Ünsüzünün Yazımı

Metinde /ñ/ ünsüzü genellikle kef (ك/ک) ile gösterilmiş, bazen de üzeri üç noktalı kef (ڭ/ڴ) ile yazılmıştır:

اُكُلْمَسَا oñulmasa (41a/12) — بَكْزَرْ beñzer (31a/17)
اُكْدِنْ öñdin (23a/1) — بُوكَياَ buñaya (35b/18)
اِرِكْ iriñ (35b/14) — سِكَّرْ siñer (16b/1)

/p/ Ünsüzünün Yazımı

Metinde /p/ ünsüzü genellikle pe /پ / ile yazıldığı hâlde bazı kelimelerde be (ب) ile yazılmıştır:

اِبْلِكَهْ iplige (12b/9) — قپلان ḳaplan (42b/19)
قَابُويَا ḳapuya (32b/10) — اِبْ ip (35a/14)
اَرْپَا arpa (33b/2) — اَرْبا arpa (4a/4)
كُبُكِي köpügi (19a/1) — كوُبُكِنْ köpügin (32b/8)
كَبَكْ kepek (28a/2) — كَبَكْ kepek (16a/17)
يَبْرَاغِ yapraġı (37b/13) — يَبْرَغِ yapraġı (18b/4)

-ıp, -ip, -up, -üp zarf-fiil ekinin ünsüzü daima b (ب) ile yazılmıştır:

دوُتُلبْ dutulıp (3a/8) — دِرِلبْ dirilip (3a/16)
اوُرُلُبْ urulup (45a/13) — اِنْجِنُبْ incinüp (15a/10)

/s/ Ünsüzünün Yazımı

Metinde /s/ ünsüzü ön ünlülü kelimelerde sin (س), art ünlülü kelimelerde ise sad (ص) ve sin (س) ile gösterilmiştir:

سِكِلِلَرْ sigiller (41b/18) — سِلَلَرْ sileler (23a/19)
سِغِرْ sıġır (40b/6) — سِغِرْجُوقْ sıġırcuḳ (49b/10)
صَارَلَرْ ṣaralar (27a/15) — صَارُ ṣaru (34b/18)
صُو ṣu (27a/15) — سُو su (50a/19)
صِقِنْدُسِ ṣıḳındusı (32a/4) — سِقِنْدُسِ sıḳındusı (37a/1)
صِقَالَرْ sıḳalar (25b/1) — سِقَالَرْ sıḳalar (41a/19)

/t/ Ünsüzünün Yazımı

Metinde /t/ ünsüzü art ünlülü kelimelerde genellikle tı (ط) bazen de te (ت) ile yazılmıştır:

طُقُوزْ ṭoḳuz (14b/13)
طُوزِ ṭozı (47a/9)
طُولِي ṭolı (34b/4)
تُوزِدَلَرْ tozıdalar (44a/5)
طَاغْ ṭaġ (43a/1)
طُومَلَانْ ṭomalan (45a/5)
تُوزْدَنْ tozdan (28a/14)
طُولُو ṭolu (10b/11)
طُبْرغِي ṭopraġı (47a/7)
طَاشْ ṭaş (49a/6)

/ç/ Ünsüzünün Yazımı

Metinde /ç/ ünsüzü genellikle çim (چ) ile yazıldığı hâlde bazı kelimelerde cim (ج) ile yazılmıştır:

چِچَكْلَرِ çiçekleri (34a/14)
چُوقُرِنَهْ çuḳurına (28a/13)
جُوقْ çoḳ (7b/13)
جَنْبَرِنْدَنْ çenberinden (34b/11)
چُلْمَكْ çölmek (34a/10)
چُورِدِجِ çüridici (41a/15)
گَجَرْ geçer (9b/8)
چِجَكْلَرِ çiçekleri (49a/19)

/d/ ve /ḍ/ Ünsüzlerinin Yazımı

Metinde bazı yabancı kelimeler dal (د) ve zel (ذ) kullanılarak ikili yazılmıştır. Bu kelimelerin yazımında bir kuralsızlık görülmektedir:

غِذاسِ ġıdāsı (4b/9)
بادام bādām (23b/2)
ياخود yāḫūd (24b/16)
لادَنِله lādenile (29b/8)
اسفيداج isfīdāc (45a/17)
جَنْدِ بَادَسْتَرْ cenḍ-i bādester (43a/10)
جَنْدْ بَادَسْتَرْ cenḍ-i bāḍester (27b/1)
غِذَالر ġıḍālar (3a/10)
باذام bāḍām (23a/19)
يَاخُوذْ yāḫūḍ (5a/9)
لاذَنِ lāḍeni (16b/13)
اسفيذاباجِ isfīḍābāc (25a/18)
اُسْتَاذْ üstāḍ (12a/18)

/ḳ/ ve /ġ/ Ünsüzlerinin Yazımı

"Iraḳ" kelimesinde kaf (ق) ve gayın (غ) kullanımında bir düzensizlik vardır:

ıraġ (8a/2)
ıraḳ (8a/4)
ıraḳlıḳ (10a/4)

Şeddeli Yazımlar

Arapça kelimelerin yazımında görülen şedde kimi Türkçe kelimelerde de kullanılmıştır:

Arapça kelimelerde şeddenin kullanımı:

اَلْبَتَّةَ elbette (18a/15) **قُوَّتْ** ḳuvvet (10b/7)

تَفَحُّصْ tefaḥḥuṣ (23a//8) **تَحمُّلْ** taḥammül (23a/9)

Türkçe kelimelerde şeddenin kullanımı:

اِسّی issi (4b/4) **اوُصِّ** uṣṣı (5a/14)

اُصّيِ uṣṣı (5a/11) **اِسّيِلِكِ** issiligi (23b/3)

اِسّلوُ issilü (13b/14)

Metnin harekelenmesindeki düzensizlik/özensizlik şeddenin yazımında da kendini göstermektedir:

مُصَنِفْ muṣannif (2b/2) **مَادَسِنهَ** māddesine (11a/12)

صِحَتْ ṣıḥḥat (47b/4) **كُمْوَنْ** kemmūn (50a/4)

II. SES BİLGİSİ (FONETİK)

A. Ünlüler

1. Ünlü Değişmeleri

Türkçede kelime ya da eklerde bulunan ünlüler zamanla değişik etkiler altında çeşitli değişmelere uğramıştır. Bunların dilin bünyesindeki değişiklik temayülünden kaynaklandığı düşünülmektedir (Ergin 1992: 79).

Metinde tespit edilen belli başlı ünlü değişmeleri şunlardır:

/i/~/e/ Değişmesi

Eski Türkçede kelime başında ve ilk hecede bulunan /i/ ünlüsü, diğer Eski Anadolu Türkçesi eserlerinde olduğu gibi metnimizde de korunmaktadır. Bu /i/'lerin büyük bir kısmı yazımda gösterilmiştir.

Metinde /i/ ünlüsü taşıyan bazı kelimeler bugün /e/ iledir:

didiler (10b/9)	girü (10a/2)
idecek (41a/16)	irtesi (22a/15)
itdügi (5b/18)	yimege (22b/14)
yiñi (31b/4)	gice (22b/10)
giç (45b/5)	inlü (27a/15)
bişinci (1b/7)	yimekden (1b/5)

Metinde /e/ ünlüsü taşıyan bazı kelimeler bugün /i/ iledir:

eyü (21a/9)	geyecegin (32b/19)
geydüreler (28a/18)	geyesile (31b/4)

/u/~/ı/ Değişmesi

Eski Türkçe döneminde /u/ ünlüsü taşıyan bazı kelimelerin metinde hem /u/'lu hem de /ı/'lı biçimleri yer almaktadır:

yuḳaru (15b/10) [4 kez]	yuḳarı (9a/16) [6 kez]
uyusa (6a/8) [5 kez]	uyıya (6a/8) [1 kez]

/ı/~/u/ Değişmesi

Eski Türkçe döneminde /ı/ ünlüsü taşıyan bazı kelimelerin metinde hem /ı/'lı hem de /u/'lu biçimleri yer almaktadır:

doḳına (24a/4) [1 kez]	doḳunmaya (45a/2) [6 kez]
dögile (19a/12) [10 kez]	dögülmiş (22b/11) [7 kez]

/u/~/i/ Değişmesi

Eski Türkçe döneminde /u/ ünlüsü taşıyan bazı kelimelerin metinde hem /u/'lu hem de /i/'lı biçimleri yer almaktadır:

işbu (3b/12) [1 kez] uşbu (5a/1) [86 kez]

/ü/~/i/ Değişmesi

Eski Türkçe döneminde /ü/ ünlüsü taşıyan bazı kelimelerin metinde hem /ü/'lü hem de /i/'li biçimleri yer almaktadır:

dilkü üzümi (37b/1) [3 kez] dilki üzümi (35a/10) [2 kez]
içerü (29b/19) [2 kez] içeri (43a/19) [1 kez]

2. Ünlü Türemesi

Metinde Türkçe kelimelerde ünlü türemesine çok az rastlanmaktadır. Ancak yabancı kökenli kelimelerde ünlü türemesi örneği çoktur:

azacuḳ (7a/10) [7 kez] çoġıraḳı (21b/17) [4 kez]
uzunıraḳ (9b/5) [1 kez] azıraḳ (3b/10) [3 kez]

Yabancı kökenli kelimelerde:

ʿużv (11b/4) [30 kez] ʿużuv (36b/11) [6 kez]
ẕikr (21b/7) [21 kez] ẕikir (7b/16) [41 kez]
meyl (15b/15) [12 kez] meyil (11a/15) [8 kez]
ʿaḳıl (27a/8) [10 kez]

3. Ünlü Düşmesi

Türkçenin tarihî gelişimi içerisinde orta hece ünlüsü vurgusunu yitirdiği için düşmektedir. Bu düşme bazen kelimenin bünyesinde bazen de ekte meydana gelmektedir (Timurtaş 1994: 80).

Metinde orta hece ünlüsünün düştüğü örneklerden bazıları şunlardır:

aġzında (14a/10) [13 kez] burnına (5a/2) [6 kez]
gögsinden (16a/19) [2 kez]

Eserde aşağıdaki kelimelerin ünlülerinin hem düşmüş hem de düşmemiş biçimleri yer almaktadır:

eyitdi (3b/3) [7 kez] eydür (17a/7) [3 kez]
ḳarını (17b/19) [3 kez] ḳarnı (5b/16) [9 kez]
uyḳu (7a/4) [10 kez] uyuḳu (5a/4) [1 kez]
alını (28a/11) [1 kez] alnı (28a/11) [1 kez]

Aşağıdaki kelimede ise ünlü düşmesi olmamıştır:

omuzı (31a/18) [2 kez]

4. Kaynaşma

Türkçede kelime köklerinde iki ünlü yanyana bulunamayacağı için sonu ünlüyle biten bir kelimeye ünlüyle başlayan başka bir kelime veya ek geldiğinde ünlülerden biri düşer ve bir kaynaşma olur. Geçici de olabilen bu kaynaşmalar kalıcı olduğu zaman kalıplaşmış sözler ortaya çıkar (Timurtaş 1960: 124).

eyle < o ile < ol ile (33a/11) nesne < ne ise ne (45a/17)

nitmedin < ne itmedin (28b/5)

u- iktidar fiilinin metnimizdeki ekleşmiş örneklerinde de kaynaşma görülmektedir:

yiñemez < yeñe umaz (45b/5)

5. Ünlü Uyumu

a. Artlık-Önlük Uyumu

Dil uyumu da denilen artlık-önlük uyumu Türkçenin tarihî devirlerinden beri belirgin ses özelliğidir (Develi 1995: 48). Eski Türkçede olduğu gibi Eski Anadolu Türkçesinde de kelimelerde ve eklerde ünlü uyumu birkaç istisna dışında tamdır.

-ki Aitlik Eki

-ki'nin eklendiği kelimede iki ünlü arasında kalınca ekin ünsüzünün tonlulaştığı ve uyuma girdiği görülür (Korkmaz 2003: 264):

yolındaġı (12a/7) ṣoñraġı (14b/11)

daşraġı (24a/4) istifrāġdaġı (8b/10)

Öte yandan bu ek "evvelgi" kelimesinde -gi şeklindedir ve "g" üstü üç noktalı kef (ڭ) ile yazılmıştır: اَوَلْڭی

-ken Zarf-Fiil Eki

Metinde bugün olduğu gibi sadece ön ünlülü şekli bulunan ve uyumdan kaçan eklerden biridir:

ḫām iken (17b/15) saġiken (28b/11)

Not:

Bugün uyuma girmeyen "dahi" ve "hangi" kelimeleri metinde "daḫı" ve "ḳanḳı" şeklinde artlık-önlük uyumuna uymaktadır:

daḫı (3b/14) ḳanḳı (37a/8)

Eserde aşağıdaki biçimde kullanımlar da vardır:

ḫasteligüñ (8a/16) ḫastalıġuñ (9a/19)

tāzeligi (33b/18) tāzelıġın (30b/8)

b. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu

Kelimelerde Yuvarlaklaşma

/g/, /ġ/ Seslerinin Düşmesinden Kaynaklanan Yuvarlaklaşma

Eski Türkçede kelime sonlarında bulunan /g/, /ġ/ sesleri Eski Anadolu Türkçesi döneminde düşmüştür. Düşerken de kendilerinden önce gelen düz ünlü yuvarlaklaşmıştır:

ayu < adıġ (39a/12) dürlü < türlüg (25a/4)

ḳapu < ḳapıġ (32b/10) ayru < adrıġ (24b/16)

Metinde /g/, /ġ/ sesleri düştüğü hâlde yuvarlaklaşmayıp uyuma giren örnekler de vardır:

acı < acıġ (27b/14) ḳatı < ḳatıġ (22b/12)

kiçi < kiçig (45b/16) diri < tirig (34a/1)

Metinde /g/, /ġ/ sesleri düştüğünde hem düz hem de yuvarlak ünlülü olarak bulunan örnekler de yer almaktadır:

ET ḳurıġ

ḳurı (37a/16) [32 kez] ḳuru (50b/16) [3 kez]

Dudak Ünsüzlerinden Kaynaklanan Yuvarlaklaşma

Metinde bazı kelimeler /m/, /v/ dudak ünsüzlerinin yuvarlaklaştırıcı etkisiyle yuvarlak ünlü taşımaktadır:

demür < temir (39a/17) sovuḳ < soġuḳ (13b/4)

Öte yandan "sovı-" ve "sovıt-" kelimeleri /v/ dudak ünsüzü taşıdıkları hâlde hem düz hem de yuvarlak ünlülü şekilde kullanılmaktadır:

sovımış (2b/18) [5 kez] sovumış (24a/2) [1 kez]

sovıdıcı (13b/2) [2 kez] sovudıcı (35a/16) [4 kez]

Yapım Eklerindeki Yuvarlak Ünlüden Kaynaklanan Yuvarlaklaşma

-k, -uḳ, -ük

ayruḳ (30b/11) eksük (20a/12)

delük (7a/7) artuḳ (6b/4)

-ġaru, -gerü

Metinde bu eki alan kelimelerin hem yuvarlak hem de düz ünlülü olmak üzere iki şekli bulunmaktadır:

ET içgerü

içeri (29b/19) [2 kez]	içerü (29b/19) [2 kez]

ET yuḳġaru

yuḳarı (28a/15) [6 kez]	yuḳaru (15b/10) [4 kez]

Eski Yuvarlak Biçimlerin Korunması

Metinde yuvarlak biçimli eski şekillerini muhafaza eden kelimeler de vardır:

girü (10a/2)	ḫatun (45b/19)
ḳarşu (24a/2)	sidük (20b/14)

Metinde bu çeşit kelimelerin bazen hem yuvarlak hem de düz ünlülü olmak üzere iki şekli yer almaktadır:

dilki üzümi (35a/10) [2 kez]	dilkü üzümi (37b/1) [3 kez]

Eklerde Yuvarlaklaşma

Ünlüsü Aslında Yuvarlak Olanlar

Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde yuvarlak ünlülü olarak görülen ekler metinde de genellikle yuvarlak ünlü taşımaktadır.

-up, -üp Zarf-Fiil Eki

Bu ek incinüp (15a/10) ve dutulıp (3a/8) örnekleri dışında metinde uyuma girmiştir:

açılıp (3a/13)	dirilip (3a/16)
şeşilip (3b/9)	dükenip (10a/9)
ezilip (16b/19)	ḳoḳudup (17a/6)
urulup (45a/13)	göyünüp (2a/17)

-duḳ, -dük Sıfat-Fiil Eki

Eski Türkçe devrinden beri yuvarlak ünlülü olan bu ek Eski Anadolu Türkçesi döneminde de yuvarlak ünlü taşımaktadır:

alduḳdan (22a/6)	bāliġ olmaduḳ (50b/8)
virdükleri (6b/1)	derledükden (3a/8)

-ur, -ür Ettirgen Çatı Eki

Ekin ünlüsü Eski Türkçe döneminde olduğu gibi Eski Anadolu Türkçesinde de yuvarlaktır:

bişürdükden (47a/6)	baturalar (6a/12)
damzuralar (45a/8)	yaturalar (4b/6)
emzüreler (33a/14)	içürmegile (43b/17)

Öte yandan metinde aynı kelimenin hem yuvarlak ünlülü hem de düz ünlülü biçimleri de tespit edilmiştir:

yoġıralar (19a/7) [16 kez] yoġuralar (20b/4) [36 kez]

-dur, -dür Ettirgen Çatı Eki

Ekin ünlüsü Eski Türkçe döneminde olduğu gibi Eski Anadolu Türkçesinde de yuvarlaktır:

aḳıtdurmayalar (11b/16) doldurmaya (33a/2)
banduralar (35a/19) bildürmege (2b/4)
söyündürmegiledür (12b/3) yidüreler (2b/18)

-sun, -sün, -sünler Emir Eki

Emir eki Eski Türkçede olduğu gibi Eski Anadolu Türkçesi döneminde de yuvarlak ünlülüdür:

yitişmesün (3b/3) ʿārıż olmasun (31b/9)
yoġursun (49a/1) bıraḳsun (48b/19)
itsünler (34a/3) gitsün (29b/19)

Bu ek metinde sadece bir örnekte düz ünlülü olarak tespit edilmiştir:

söyinmesin (30a/13)

-dur, -dür Bildirme Eki

Üçüncü şahıs bildirme eki -dur, -dür metinde yuvarlak ünlülüdür:

vardur (28b/10) nevʿindendür (41a/10)
aġaçdur (21a/1) cismdür 38a/8

Ünlüsü Sonradan Yuvarlaklaşmış Olanlar

-üm, -muz, -ümüz İyelik 1. Şahıs Ekleri

tedbīrüm (17a/8) didügümüz (14b/5)
vaṣf itdügümüz (23a/2) ḳorḳumuz (29a/3)

-uñ, -üñ İyelik 2. Teklik Şahıs Eki

söyündürmeklerüñ (8a/8) ʿināyetüñ (26b/19)
ġarażuñ (14a/3) ḳaṣduñ (25b/8)

-uñ, -üñ, -nuñ, -nüñ İlgi Hâli Ekleri

cüẕāmuñ (45b/6) ḫılṭuñ (8b/5)
gögsüñ (12a/7) günüñ (22a/15)
ḳurṣanuñ (15a/13) sayrunuñ (23a/15)
sücinüñ (12a/14) derinüñ (16b/16)

İlgi hâli eki metinde bir örnekte -ıñ şeklinde düz ünlü taşımaktadır:

marażıñ (10a/5)

-lu, -lü İsimden İsim Yapma Eki

Eski Türkçe döneminde -lıġ, -lig, -luġ, -lüg şeklinde düz ve yuvarlak ünlüler taşıyan bu ek Eski Anadolu Türkçesinde -lu, -lü şeklinde sadece yuvarlak ünlülü olarak görülmektedir. Buna da sebep, ekin sonunda bulunan /ġ/ ve /g/'lerin Batı Türkçesine geçerken düşmüş olmalarıdır. Bu düşüş ekin ünlüsünü yuvarlaklaştırmıştır (Özkan 1993: 102).

adlu (2a/2) ṣandallu (2b/10)
ballu (21a/15) ḳuvvetlü (22a/9)
miṣillü (26b/11) inlü (27a/15)

-suz, -süz İsimden İsim Yapma Eki

Bu ekteki yuvarlak ünlü ise -lu, -lü tesiriyle ve benzeşme yoluyla meydana gelmiştir (Özkan 1993: 102).

uyḳusuzlıḳ (2a/7) susuzlıḳdan (32b/19)
veremsüz (36b/15) dikensüz (49a/5)
şeksüz (24a/10) şübhesüz (27b/3)

-düm Görülen Geçmiş Zaman Eki

Görülen geçmiş zaman ekinin ünlüsü Eski Anadolu Türkçesi döneminde daima yuvarlaktır. 3. şahıs ise her zaman -dı, -di şeklinde düz ünlü taşımaktadır. Birinci şahıslardaki yuvarlaklığın /m/'nin tesiriyle ortaya çıktığı söylenebilir.

gördüm (17a/8)

-düñ Görülen Geçmiş Zaman Eki

Görülen geçmiş zaman 2. tekil şahıs eki metinde bir yerde geçmektedir ve yuvarlak ünlü taşımaktadır:

bildüñ (12b/2)

-duḳ, -dük Görülen Geçmiş Zaman Eki

Eski Türkçeden gelen -duḳ, -dük sıfat-fiil ekine benzeyerek yuvarlaklaştığı kabul edilen bu ek metinde daima yuvarlak ünlülü görülmektedir:

didük (7b/4) eyitdük (13a/19)
ẕikir itdük (14a/17) diledük (41b/3)

-uz, -üz, -vuz, -vüz Çokluk 1. Şahıs Ekleri

Metinde çokluk 1. şahıs ekleri her zaman yuvarlak ünlülüdür:

eyderüz (43b/2)
ẕikir iderüz (12a/19)
muẖtār oluruz (27a/8)
ṣıfatlayavuz (41b/3)
başlayavuz (12b/1)
muḥtāc oluruz (7b/14)
ẕikir idevüz (36b/14)
beyān idevüz (41a/16)

-ur, -ür Geniş Zaman Eki

Eski Türkçede umumi geniş zaman eki -ur, -ür idi. Daha sonraları -ar, -er çok az olarak -ır, -ir ve ünlüyle biten köklere gelip devrenin sonuna doğru ortaya çıktığı anlaşılan -r eki de Eski Türkçe devresinde görülen geniş zaman eklerindendir (Timurtaş 1994: 36).

muḥtāc oluruz (7b/14)
muẖtār oluruz (27a/8)
arıdur (3a/15)
açılur (39a/19)
aġrıdur (5b/14)
dökülür (3a/15)
bilüriseñ (24a/10)
bildürür (4a/17)
bişürürdi (36b/1)
çekilür (50b/12)
eglenür (50b/13)
girür (11b/20)

-ur, -ür Sıfat-Fiil Eki

Geniş zaman sıfat-fiili olan -ur, -ür metinde yuvarlak ünlülüdür:

ḫāṣıl olur (47b/9)
dükenür (22b/19)
doḳanur (4b/6)
ṭoġurur (21b/9)
balġam ḫāṣıl olur ġıḍālardan (47b/9)
on yidi günde dükenür ḫastalıḳ olsa (22b/19)
şemāl yili doḳanur yir (4b/6)
balġam ṭoġurur nesnelerden (21b/9)

-dükçe Zarf-Fiil Eki

-dük sıfat-fiil eki ile -ce eşitlik hâli ekinin birleşmesinden meydana gelen bu ekin metinde sadece bir örneği vardır:

taḥammül itdükçe (28b/7)

-duḳda Zarf-Fiil Eki

Yukarıdaki -dükçe ekinde olduğu gibi -duk sıfat-fiil eki ile -da bulunma hâli ekinin birleşmesinden meydana gelen bu ek de metinde sadece aşağıdaki örnekte tespit edilmiştir:

2. EK-FİİL

a. Çekimli Fiillerde Ek-Fiil

Hikâye

Evvel şol ġıḍāyı vireler kim, saġıken anı **ārzūlarıdı**. (28b/11)

…Daḫı vereme żımād itseñ veremi tīz **bişürürdi,** şaru ṣuyı **cemʿ iderdi.** (36a/11)

Daḫı bu mecmūʿ cerāḥata żımād itseñ ḳatı **menfaʿat ideyidi.** (36a/16)

Nitekim sıtmalu kişide **iderleridi**. (44a/8)

Yine ancılayın balıla fevtenec-i nehrī yaʿnī su yarpuzı suyın içürseler **nāfiʿ olayıdı.** (27b/4)

Şart

Eger bu nesneler seni maḳṣūduña **yitişdürürse** eyüdür. (38a/15)

Daḫı issi eyleyici nesneler vireler, cān olıcı, ḳuvvet eksile diyü ḳorḳuban egerçi şarāb bu sıtmayı **arturursa**. (27a/10)

Andan ṣoñra şekerile cevav vireler, eger **ḥāżır olursa** ve eger **ḥāżır olmazsa** arı etmegi ḳarıla sovımış suda ıslayalar, yidüreler. (2b/17)

Eger bu meẕkūrātıla ṭabīʿatı **yumşadmazsañ** yumşaḳ ḥuḳne istiʿmāl eyle, yaz suyıla, şīrlıġūn yaġıla, merile. (18a/4)

Geçen gün ne **yidise** bu üçinci gün daḫı anı yiye. (4a/12)

Eger **iltürlerise** mādde ġālib olduġı yirde ve ġalīẓ olduġı yirde üç mażarrat ḥādiṯ olur. (16b/19)

b. İsimlerde Ek-Fiil

Geniş Zaman

Ḳaçan ḳan alduḳları günüñ irtesi olsa münāsib **budur** kim, bu ḫastalıġa naẓar olına, ġāyetde **tīz olan ḫastalıḳlardan mıdur**; yāḫūḏ degül midür? (22a/15-16)

Ḳaçan ḫastanuñ ṭabīʿatı yumşaḳ olsa uşbu tedbīrlerile tedbīr itmek bu resme sıtmayı **vācibdür**. (5b/11)

Zīrā bu defʿī naḳl itmek **mużırdur** ve ḳuvveti **żaʿīf idicidür**. (10a/12)

Birisi **suyıladur**, birisi **devāyıladur** ve birisi **süciledür**. (11a/19-11b/1)

Bunuñıla biline kim, uşbu sıtma **iki ḫılṭdan mürekkeb midür**, yā **üç ḫılṭdan mürekkeb midür**… (24b/14)

Ḳaçan iki ḫılṭdan mürekkeb olsa naẓar olına görile kim, ikisi biribirile ḳarışmış mıdur, yāḫūd **ayru mıdur**, her biri **bedenden bir yirde midür?** (24b/16)

Bunuñ ʿilācı miṣillü sıtma ʿilācı, baş aġrısı ʿilācı **birdür**. (26b/13)

Baʿżısı **ditremekdür**, baʿżı **baş aġrısıdur,** baʿżı **uyḳusuzlıḳdur**, baʿżı **öksürükdür**, baʿżısı **aġsuruḳdur**. (27a/12-13)

Eger bu nesneler seni maḳṣūduña yitişdürürse **eyüdür**. (38a/15)

Şart Kipi

Eger ġıbb adlu sıtma **ḳuvvetlüse**, **ẓāhir ise, ḳatıraḳısa** incitmekde senüñ ḳaṣduñ olsun issi ḥarāreti söyündürmegiçün… (25b/5-6)

Ḳaçan böyle olsa ḫastayı ḥammāma ḳoyalar, orta ḫalvete dururalar, issisi sınmış suya baturalar, eger ḥavżı **varısa**, eger ḥavżı **yoḳısa** üzerine biribiri ardınca su dökeler, bedeni yumşamaġıçun zaḥmetden ʿārıż olan ḳurılıḳ gitmegiçün. (6a/13)

Eger **şarāb içmege ʿādet dutmış kişiyise** çoḳ ḳarışmış az şarāb vireler ġıḍā tīz siñmegiçün. (7a/13)

Revā budur kim, naẓar olına, eger ḫastanuñ ṣıḥḥatdeki ʿādeti çoḳ ġıḍā **yimegise** revā budur kim, ġıḍāsını kesmeyeler, yiyecekden menʿ itmeyeler. (10b/17)

Ek-fiilin olumsuzu "degül" edatı ile yapılır:

Bu çıḳan ḫılṭuñ azlıġıla çoḳlıġıla çıḳmaġa muḥtāc olan ḫılṭa istidlāl itmek revā **degüldür**. (8b/6)

Zīrā çıḳan, muḥtāc olınan ḫılṭ **degüldür**. (8b/8)

Tīzligi büyükligice **degül**. (17b/2)

Ḳaçan ḳan alduḳları günüñ irtesi olsa münāsib budur kim, bu ḫastalıġa naẓar olına, ġāyetde tīz olan ḫastalıḳlardan mıdur; yāḫūḍ **degül midür?** (22a/15-16)

3. FİİLİMSİLER

a. İsim-Fiiller

-maḳ,-mek

Yimekden, içmekden, issi otlardan ḥādiṯ olan sıtma dermānın beyān ider. (1b/5)

Ḳaçan ḫasta ḳarnında **soḳuldamaḳ** bulsa revāsı budur kim… (5b/19)

Ḳaḳımaḳdan ḥādiṯ olan sıtmadadur. (6b/8)

Ammā şol kişi kim, anuñ sıtması verem-i ḥālibden yā ayruḳ issi veremlerden ḥādiṯ olsa, veremlü ʿużv ve münāsib damardan ḳan **aldurmaḳ** münāsibdür. (7a/18)

-ma, -me

…Ḥammāmıla **ṭaġılması** āsān olur. (13b/17)

Bişdükden ṣoñra **çıḳması** āsān olur. (15b/3)

Dāyim olan sıtma uzun olur, **oñulması** düşvār olur. (20a/1)

Üçincisi budur kim, ḥammām laṭīf māddeyi ezer giderür, ġalīẓi bāḳī ḳalur, **bişmesi** güç olur, **ezilmesi** güç olur. (17a/3)

Bunuñ sebebile sıtma ḳuvvet bulur, **gidermesi** güç olur. (17b/18)

b. Sıfat-Fiiller

-duḳ,-dük

Geçmiş zaman sıfat-fiilidir:

Bāliġ **olmaduḳ** oġlan sidügile ölideler. (40b/18)

Ḫastaya ḳan **aldukları** gün biliç ṣōrvāsı, çil ṣōrvāsı, dürrāc ṣōrvāsı, daḫı ne kim, bunlara beñzer nesneler ṣōrvāsı vireler. (22a/13)

Muṣannif sekizinci maḳālede cüzʾ-i evvelden bildürür şol sıtmanuñ devāsını kim, ol sıtma ḥāṣıl olur sebeblerin kim, dāḫil-i bedenden bedene gelür olur sıtmalar, sebeblerin, ʿalāmetlerin **bildürdügi** vaḳtın eyitdi. (4a/19)

Ḳaçan ṭaʿāmuñ aşaġaya **ḫareket itdügi** ẓāhir olsa revāsı budur kim, ḫastaya şāf yā ḥuḳne-yi leyyine… (5b/18)

Metnimizde i- fiilinin -duḳ,-dük sıfat-fiil ekini aldığı örnekler şunlardır:

Vaḳıt kim, bu sıtma ḳatı olsa südde **ḳatıduġına** delālet ider. (3b/19)

Ḳaçan żaʿīf olsa südde **azıduġına** delālet ider. (4a/1)

-mış, -miş

Geçmiş zaman ifade eder:

Başı üsdine, biribiri ardınca süciden **olmış** sirkeyi ḳarıla sovıdalar. (2b/7)

Başı üzerine, cemīʿ-i aʿżāsına issisi **kesir itmiş** su ḳoyalar. (2b/12)

Eger ḥāżır olmazsa arı etmegi ḳarıla **sovımış** suda ıslayalar, yidüreler. (2b/18)

Ḳaçan güneş ṭoġsa ḫaşḫāşıla, ʿunnābıla **bişmiş** cevāvı vireler. (31b/11)

Başı üzerine issisi **sınmış** ṣu dökeler çoḳ. (5a/1)

Ḫaşḫāş ḳabı ve yarılmış arpala **ḳaynanmış** ṣuyı başına dökeler. (7a/8)

Lākin yumşaḳ olsa ġıdā yirine **ṣaġılmış** süd vireler. (31a/9)

-an, -en

Geniş zaman ifade eder:

Eger bu **çıḳan** ḫılṭ ḫastalıḳ getüren ḫılṭ-ı muḫālifise revāsı budur kim istifrāġı keseler. (8b/6)

Bu vaḳtın revāsı budur kim, **ḥall iden** edviye, **menʿ iden** edviye… (35a/13)

Bu edviyeden yumşaḳ **dögilenin** yumşaḳ dögeler. (40b/17)

Bu ikisin **yiyen** kişi devāsındadur. (43a/8)

-ur, -ür

-an, -en'e göre daha az işlek bir geniş zaman sıfat-fiilidir:

Yaz güninde sovuḳ şimāl yili **doḳunur** yirde oturdalar. (30b/13)

Bu ʿilletlü kişiye evvel lāyıḳ olan, ʿillet, balġam **ḥāṣıl olur** ġıḍālardan menʿ ideler. (47b/9)

Eger ḫastalıḳ on dört günde yā on yidi günde **dükenür** ḫastalıḳ olsa lāyıḳ budur bu ḫastanuñ issine… (22b/19)

Daḫı lāyıḳ budur bu sıtma issine, cemīʿ yaş yimişden de, cemīʿ balġam **ṭoġurur** nesnelerden, südler gibi, balıḳ gibi, daḫı ġayrısı gibi imtināʿ ide. (21b/9)

-ar, -er

…Daḫı sidügünde süddeye **delālet ider** nesne olmasa, daḫı ḫılṭ çigligine **delālet ider** nesne olmasa, revāsı ḫastaya budur ki, ḥammāma girmege emr ideler. (4a/6-7)

-acaḳ, -ecek

Gelecek zaman sıfat-fiilidir:

Ḫuṣūṣā **aḳacaḳ** yiri dar olsa yā südde ḳatı olsa daḫı aḫlāṭ müteġayyir olur. (3b/18)

Seferüñ evvelinden tā kim, **varacaḳ** yire varmadın zād dükenip ḳuvvet sāḳıṭ olmasun diyü. (10a/9)

Zīrā ciger aḫlāṭuñ **ṭoġacaḳ** yiridür. (19b/14)

Daḫı **melūl olacaḳ** yire ḳoymayalar, yā der **dökecek** yire ḳoymayalar. (31b/16)

Elile **muʿālece idecek** yirde kesmeklik keyfiyetin beyān idevüz. (41a/16)

Lāyıḳ budur başbert āṣārında, ḳabarcuḳlarda istiʿmāl olına, uşbu **ẕikir idecegümüz** edviyeler. (49b/18)

c. Zarf-Fiiller

-a, -e

Gün **aşa** dutsa ṣafrā sürici edviyeler istiʿmāl ideler. (8a/13)

-u, -ü

…Yaʿnī teġayyür-i aḫlāṭdan ḥāṣıl olan sıtmaya yitişmesün **diyü**. (3b/3)

Seferüñ evvelinden tā kim, varacaḳ yire varmadın zād dükenip ḳuvvet sāḳıṭ olmasun **diyü**. (10a/9)

Ek ünlüsü aşağıdaki örnekte düzdür:

Devāsı şol nesneleriledür kim, bedeni **şalıvirdürür**. (34b/4)

-duḳda, -dükde

Revā degüldür şarāb istiʿmāl itmek bu sıtmada, daḫı **ayduḳda** illā aḫlāṭ bişmekligi ʿalāmeti ẓāhir ola. (16b/10)

-duḳça, -dükçe

Ve eger ḫastalıḳdan ḳalḳan kişinüñ ṭaʿāma iştihāsı gitse bu ḫastanuñ ḳuvveti **taḥammül itdükçe** yumşaḳ ṭabīʿatlu müshilile bedenin istifrāġ ideler. (28b/7)

-ınca, -ince

Ḥarāret bedenine ṭaġılıp ʿaḳlı başına **gelince**. (7a/5)

Sovuḳ yirde oturdalar, ol verem **sākin olınca,** yā **daġılınca**, yā **deşilince**. (7b/3)

Andan birḳaç gün bunı ide ḥarāreti **dükeninçe**. (20a/14)

Beden **arınınca** bu ḫılṭdan istiʿmāl ideler. (39b/10)

-ıcaḳ, -icek

Bundan ṣoñra üç sāʿat yā dört sāʿat **geçicek** sirkengübin yā şarāb-ı efsentīn ören yavşanı şarābı yā şarāb-ı leymūn içüreler işbu zamānuñda ḥāżır olursa. (3b/11)

Ḳanḳı mevżiʿi ḳarnında aġrıdur yā sancadurur daḫı ḳanḳı ṭaʿām ṭaʿmı gelür **geñiricek**. (5b/14)

Muṣannif ḫastalıḳlaruñ ṭabīʿatların **beyān idicek** ḫastalıḳlaruñ merātibin beyān idipdür. (9b/9)

Belkim ḥarāret gögüsden ḳarından alçaḳ olup eṭrāflara **varıcaḳ** vireler. (11a/9)

…Benefşe şarābında ışlayalar, daḥı suyı **çıḳıcaḳ** vireler. (33a/19)

-ıncaḳ, -incek

Bu geçen ʿilācı şol vaḳt ideler kim, uyḳusuzlıḳ, buḥrān ʿalāmeti **olmayıncaḳ**. (28b/19)

-madın, -medin

Ḫastalıḳ evvelinde ḫılṭ **bişmedin** müshil virmeyeler. (8a/18)

Ṭabīb daḫı ḳuvvet saḳlasa gerek ḫastalıḳuñ evvelinden tā kim, ḳuvvet sāḳıṭ olmaya ḫastalıḳuñ āḫirine **yitişmedin**. (10a/8)

Ol zād żabt ider seferüñ evvelinden tā kim, varacaḳ yire **varmadın** zād dükenip ḳuvvet sāḳıṭ olmasun diyü. (10a/9)

Zīrā eger ṭabīʿat **yumşamadın** cevāv virseler… (23a/15)

-mazdan, -mezden

…Maʿdeden **hażm olmazdan** öñdin gitmeye, daḫı bedeni eyü ġıḍāla ġıḍālandurmayalar. (13a/7)

Gün **ṭoġmazdan** öñdin bir pāre enār suyı vireler. (23a/1)

Zīrā bu maʿcūn ḫılṭ **bişmezden** öñdin çoḳ mażarratlar getürür. (19a/14)

Ḳaçan iriñlense öz olur kim, **iriñlenmezden** öñdin daḫı ḳorlar. (40a/16)

-ıp, -ip, -up, üp

Biribiri ardınca birḳaç gün bu tedbīri ideler, ḥarāret bedenine **ṭaġılıp** ʿaḳlı başına gelince. (7a/5)

Seferüñ evvelinden tā kim, varacaḳ yire varmadın zād **dükenip** ḳuvvet sāḳıṭ olmasun diyü. (10a/9)

Sovuḳdan beden **ḳatı olup** der yolları dutulmaḳdan ḥāṣıl olan 5sıtma dermānındadur. (1b/4)

Aḫlāṭı **ḳoḳudup** sıtmanuñ māddesin ziyāde idip sıtmanuñ müddetin uzun eylemeye. (17a/6)

Sereṭān şol şişdür kim, ṣafrā **göyünüp** sevdā olmaḳdan ḥādiṯ olur. (2a/17)

Ṭabīʿat **incinüp** zaḥmet çekmez. (15a/10)

-uban, -üben

Daḫı issi eyleyici nesneler vireler, cān olıcı, ḳuvvet eksile diyü **ḳorḳuban** egerçi şarāb bu sıtmayı arturursa. (27a/9)

-düginçe, -duġınca

…Yā tiryāḳ-ı kebīrden vireler ḥācet miḳdārınca, daḥı ḳuvveti, yaşı vaḳtı **taḥammül itdüginçe. (48a/14)**

-ken

Ġıḍādan **ḫālīyiken** maʿidesine uralar. (16b/15)

Ḳaçan ḳan ġālib olmaḳ ʿalāmeti bulınmasa, revā degüldür ḳan aldurmaḳ; revā degüldür ḫasta evvel emirden ḫılṭ **ḫām iken** müshil istiʿmāl eylemeklik. (17b/15)

Evvel şol ġıḍāyı vireler kim, **saġiken** anı ārzūlarıdı. (28b/11)

METİN

TERCÜME-İ KĀMİLÜ'Ṣ-ṢINĀʿA

1b/1 Bi'smi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm ve bihi'l-ʿavn

[2]**Kāmilü'ṣ-Ṣınāʿa**'nuñ **üçinci maḳālesi** sıtmalar, veremler ʿilācındadur. Bu üçinci maḳāle otuz [3]dört bābdur.

Evvelki bāb; güneş issisinden ḥāṣıl olan sıtma devāsındadur.

[4]**İkinci bābı;** sovuḳdan beden ḳatı olup der yolları dutulmaḳdan ḥāṣıl olan [5]sıtma dermānındadur.

Üçinci bābı; yimekden, içmekden, issi [6]otlardan ḥādiṯ olan sıtma dermānın beyān ider.

Dördinci bābı; zaḥmetden [7]ḥāṣıl olan sıtma devāsındadur.

Bişinci bābı; ḳaḳımaḳdan ḥādiṯ olan [8]sıtma devāsındadur.

Altıncı bāb; ġuṣṣadan ḥāṣıl olan sıtma devāsındadur.

[9]**Yidinci bābı;** uyḳususluḳdan ḥāṣıl olan sıtmadadur.

Sekizinci bāb; [10]issi veremden ḥāṣıl olan sıtma devāsındadur.

Doḳuzıncı bābı; ṣafrā, [11]balġam, sevdā, ḳan müteġayyir olup ḳoḳusı azmaḳdan ḥādiṯ olan sıtma devāsındadur.

[12]**Onıncı bābı;** müteġayyir olan ḫılṭlaruñ daşra gidermesin beyān ider.

[13]**On birinci bābı;** sıtmalaruñ yimegi tedbīrindedür.

On ikinci bābı; ġıbb-ı [14]ḫāliṣ devāsındadur. Ġıbb-ı ḫāliṣ ol sıtmanuñ adıdur kim, bir gün duta bir gün ḳoya, [15]daḥı ḫāliṣ ola.

On üçinci bābı; ġıbb-ı ġayr-ı ḫāliṣ sıtm[a] dermānındadur.

On [16]dördinci bābı; rıbıʿ sıtması devāsındadur. Rıbıʿ şol sıtmadur kim, sevdādan ola, [17]iki gün duta, iki gün dutmaya.

On bişinci bābı; ḥumma-yı muvāẓıb devāsındadur. [18]Ḥummā-yı muvāẓıb şol sıtmadur kim, balġamdan ḥāṣıl ola, nevbet on sekiz sāʿatden artuḳ [19]ola.

On altıncı bābı; dāyim olan sıtma devāsındadur.

On yidinci bāb; 2a/1 mürekkeb sıtma devāsındadur, yaʿnī ḳarışıḳ.

On sekizinci bābı; inbiyālūs layġūriyā [2]adlu sıtma devāsındadur. İnbiyālūs şol sıtmadur kim, sovuḳı gizlü ola issisi āşkāre [3]ola. Layġūriyā şol sıtmadur kim, bunuñ ʿaksi ola.

On doḳuzıncı bābı; biş günde bir, [4]altı günde bir nevbeti olan sıtma devāsındadur.

Yigirminci bābı; sıtmaya ʿārıż olan nesneler kim, baş aġrısı gibi, dermānındadur.[9]

[5]**Yigirmi birinci bābı;** sıtmadan ṭaʿām iştihāsı gitmekdedür.

Yigirmi [6]**ikinci bābı;** sıtmala öksürük, aġsuruḳ olmaḳ dermānındadur.

Yigirmi üçinci bābı; [7]sıtmala uyḳusuzlıḳ ʿārıż olmaḳ devāsındadur.

Yigirmi dördinci bābı; [8]sıtmala ṭabīʿat yumşaḳ olmaḳ, ḳurı olmaḳ, der dökülmek, der kesilmek devāsındadur.

Yigirmi [9]**bişinci bābı;** sıtmadan ʿaḳıl gitmek devāsındadur.

Yigirmi altıncı bābı; [10]ince idici sıtma devāsındadur.

Yigirmi yidinci bābı; felġumūnī adlu verem devāsındadur. [11]Felġumūnī şol şişdür kim, ḳandan ḥāṣıl ola.

Yigirmi sekizinci bābı; ḥumret adlu [12]verem devāsındadur. Ḥumret şol şişdür kim, ṣafrādan, ḳandan ḥādiṯ ola.

Yigirmi doḳuzıncı bābı; [13]nemle adlu verem devāsındadur. Nemle şol şişdür kim, ṣafrādan ḥāṣıl ola.

Otuzıncı bābı; [14]evẕīmā adlu verem devāsındadur, yaʿnī balġamdan ḥādiṯ olan şişdür evẕīmā.

Otuz [15]**birinci bābı;** isḳiryūs adlu verem devāsındadur. İsḳiryūs şol şişdür kim, [16]ḳatı ola, sevdādan ola.

Otuz ikinci bābı; sereṭān adlu verem devāsındadur. [17]Sereṭān şol şişdür kim, ṣafrā göyünüp sevdā olmaḳdan ḥādiṯ olur.

Otuz [18]**üçinci bābı;** ḫanāzīr dirler verem devāsındadur, yaʿnī ṭoñuz başı. Ġālib [19]boyunda olur, balġam-ı ġalīẓden ḥādiṯ olur.

Otuz dördinci bābı; 2b/1 silaʿ-ü taʿaḳḳud adlu verem devāsındadur, yaʿnī urlara dirler.

EVVELKİ BĀBI

[2]Semlerden ve güneş issisinden ḥādiṯ olan sıtma devāsındadur:

Vaḳıt kim, muṣannif [3]kitābuñ evvelinde her bir otuñ her bir ḫastelige fāyidesin tamām bildürdi, şimdiki ḥālde şürūʿ [4]ide sıtmalar devāsın bildürmege.

[9] Sah kaydı ile sayfanın soluna yazılmıştır.

Güneş issisinden, semlerden ḥāṣıl olan sıtmanuñ [5]devāsı, sovuḳ yirde oturdalar, daḫı ṣandal yā gül suyı, kāfūr yā nīlūfer yā [6]gül ḳoḳuladalar. Andan ṣoñra bu sıtmanuñ ḳatı çoḳ żararı başda olur. Başı üsdine, [7]biribir[i] ardınca süciden olmış sirkeyi ḳarıla sovıdalar, iki sirkece gül suyı [8]ḳatalar, dört ol sirkece gül yaġ[ı] ḳatalar, dāyim dökeler. Döken el başdan ıraḳ [9]ola. Andan ṣoñra bu meẕkūr ṣuya aḳ ṣandal bıraḳalar. Bir pāre kettān bizini ol [10]ṣandallu ṣuya ışlayalar. Başı üzerine ḳoyalar biribiri ardınca, tā sıtma zāyil olınca, [11]yā yiyni olınca.

Ḳaçan sıtm[a] yiyni olsa muʿtedil ḥammāma ḳoyalar. Başı üzerine, cemīʿ-i [12]aʿżāsına issisi kesir itmiş su ḳoyalar biribiri ardınca. Evet datlu ola [13]ol su, tā kim, beden nermi yumşaḳ ola, yubūseti, ḳurılıḳı gide, deri içindeki ḫılṭı [14]ezile. Eger bu ṣuyı benefşele, nīlūferile, bābaddala ḳaynatsalar, ġāyetde nefʿi ola. Beden [15]ḳurulıḳın gidere. Bu sebebden ṭabībler eydürler: Ḥammāmdan ṣoñra baş üzerine benefşe [16]yaġ[ı] yā nīlūfer yaġ[ı] dökmek revādur. Ḳaçan ḥammāmdan çıḳsa, bir sāʿat ḫasta [17]rāḥat ola. Andan ṣoñra şekerile cevav vireler, eger ḥāżır olursa ve eger ḥāżır olmazsa [18]arı etmegi ḳarıla sovımış suda ıslayalar, yidüreler. yā buġday ḳavudını issi [19]suda ıslayalar, ol suyı ḳarıla sovıdalar, daḫı şeker bıraḳalar, yidüreler. yā mürdümügile **3a/1** ḳabaḳ şörıvāsı içüreler. Eger ḫāṭır yimiş isdese yimekden öñdin tūt, erük, enār, [2]üzüm kim, tamām datlu olmaya, ḳarıla sovudalar, yidüreler. Yimekden ṣoñra emr ideler, uyuya yā sākin [3]ola.

Bu sıtma bu tedbīrile zāyil olur.

İKİNCİ BĀBI

Sovuḳdan beden ḳat[ı] [4]olup der yolları dutulmaḳdan ḥādiṯ olan sıtma devāsındadur:

Bu sebebden sıtmalu [5]olan ḫastayı bir ḳuytu yirde yaturalar. Yumşaḳ nesne örteler, büriyeler. Andan ṣoñra [6]arḳun arḳun ovalar, tā sıtma eksilince. Ḳaçan eksilse ḥammām[a] ḳoyalar, ḥammāmda [7]çoḳ eglene. Bedenini muʿtedil ovalar, tā kim, der yolları açıla, giñiye. Ṣovuḳdan beden içinde [8]dutulıp ḳalan ḥarāreti ezile gide. Derledükden ṣoñra ḫıṭmi yaġını yā duraḳ otı [9]yaġı[n] yā bābadda yaġın yā sūsen yaġın dürteler, bile ovalar. Ḳaçan ḥammāmdan çıḳsa [10]yiñi geyesile büriyeler bir sāʿat. Andan ṣoñra laṭīfi ġıḍālar vireler, biliç gibi çil gibi dürrāc [11]gibi, daḫı bunlar[a] beñzer nesne gibi. Bunlar[a] zırvā aşıla yā dovġa aşıla yā sögülme yā yaḫnī yidüreler. [12]Andan ṣoñra varsama, varsamaya

nemmām dirler[10], yā yavşan, yavşana şīḥ dirler[11] yā güyegü otı ḳoḳuladalar. Eger beden ḳatılıḳ[ı] az [13]olsa şarāb-ı reyḥānī içüreler, tā kim, derü yolları açılıp baġlanıp ḳalan ḥarāret gide. [14]Ve eger beden ġāyetde muḥkem olsa sovuḳdan, meẕkūr şarābı virmeyeler. Eger virseler aḫlāṭı [15]arıdur, iner, der yollarına dökülür, çıḳmaz, südde olur. Eger bir günde bu tedbīr bu sıtmadan nesne [16]bāḳī ḳorısa yarındası yine ḥammām[a] var[a], cemīʿ ẕikir olan tedbīrler[i] ide. Eger beden dirilip [17]ḳatı olduġ[ı] şeb suyından olsa yā ayruḳ ḳābıż sulardan olsa yine bu geçen [18]tedbīrleri ideler. Lākin ḥammāmda benefşe yaġıla yā nīlūfer yaġıla bedenin çoḳ ovalar. [19]Üzerine çoḳ issisi sākin olmış datlu su dökeler. Ḳaçan bu sıtmanuñ nevbeti **3b/1** uzun olsa, evvel emirden ḥumma-yı muṭbıḳa yaʿnī dāyim olan sıtmaya beñzese, taʿcīl [2]devāya meşġūl olalar, taʿaffün-i aḫlāṭdan yaʿnī teġayyür-i aḫlāṭdan ḥāṣıl olan [3]sıtmaya yitişmesün diyü.

Nitekim Cālīnūs eyitdi: Eger bu sıtmanuñ [müddeti] evvel bu resme uzun [4]olsa, teġayyür-i aḫlāṭdan ḥāṣıl olan sıtmaya yitişe diyü ḳorḳulsa, eger ḥāżır vaḳt [5]ve ḫastanuñ yaşı ve ḳuvveti ḳan almaġa muvāfıḳısa tīz ḳan alduralar ḥācet miḳdārınca. [6]Eger sıtmalu kişinüñ ḳuvveti ġāyetde ḳavī olsa şol ḳadar ḳan aḳıdalar kim, ḫastanuñ [7]ʿaḳl[ı] zāyil olmaġa yaḳīni ola. Zīrā bu sıtmanuñ issinüñ ḳan almaġa ḥāceti artuḳdur ayruḳ [8]sıtma issinden. Zīrā beden ḳaçan sovuḳdan ḳatı olsa, der yolları dutulsa ḫılṭlar [9]beden içinde dutulur ḳalur, şeşilip gitmez. İllā ḳan almaġıla çıḳar gider. Ḳaçan bu resme [10]ḳan alsa azıraḳ yiyecek yidüreler, rāziyāne toḫmıla yā rāziyānenüñ dibi ḳabıla bişmiş [11]arpa suyın yidüreler.

Bundan ṣoñra üç sāʿat yā dört sāʿat geçicek sirkengübin [12]yā şarāb-ı efsentīn ören yavşanı şarābı[12] yā şarāb-ı leymūn [içüreler] işbu zamānuñda ḥāżır olursa. Zīrā bu [13]tedbīr nāfiʿ dür süddeleri açmaḳda, yapışuḳ ḫılṭları kim, beden içinde maḥbūs olmışdur, [14]anı kismekde ve daḫı arıtmaḳda. Lāyıḳ degüldür ḫastaya süddeler açıcı nesne virmek bedeni [15]ḫılṭlardan fāriġ ḳılmadın. Zīrā ḳaçan süddeler[13] yaʿnī ḫılṭlar yolın dutıcılar gitse [16]ḫılṭlaruñ yolı açılur, ḫılṭlar yolına aḳar. Ḳaçan ḫılṭlar yolına aḳsa, daḫı ayruḳ [17]ḫılṭ ḥādiṯ olur, yolı dutulur

[10] Sayfanın sağına yazılmıştır.
[11] Sayfanın sağına yazılmıştır.
[12] Satırın üstüne yazılmıştır.
[13] Metinde “sideler” biçiminde yazılmıştır.

yā çoḳ olduġından ötrü yā ḳoyu olduġından [18]ötrü yā yapışuḳ olduġından ötrü. Ḫuṣūṣā aḳacaḳ yiri dar olsa yā südd[e] ḳatı olsa daḫı [19]aḫlāṭ müteġayyir olur, sıtma ḥāṣıl olur. Vaḳıt kim, bu sıtma ḳat[ı] olsa südde ḳatıduġına **4a/1** delālet ider. Ḳaçan żaʿīf olsa südde azıduġına delālet ider. Ḳaçan ḫasta bedeni aḫlāṭdan [2]fāriġ idse ḳan almaġıla evvelgi gün bu ẕikir olanlar[ı] vireler. İkinci gün yine sikencübin [3]yā şarāb-ı leymūn yā şarāb-ı efsentīn yaʿnī ören yavşanı şarābı vireler. İki sāʿatden [4]yā üç sāʿatden ṣoñra arpa suyın vireler. Geçen şarāblar dördile yā kepek ḥarīresin vireler, [5]müzevvere zīrbāc şōrvāsın vireler. Ḳaçan üçinci gün olsa ve sıtmada eksilmek ẓāhir [6]olsa hiç nabżında teġayyür-i aḫlāṭ ʿalāmet[i] olmasa, daḫı sidügünde süddeye delālet ider [7]nesne olmasa, daḫı ḫılṭ çigligine delālet ider nesne olmasa, revāsı ḫastaya budur ki, ḥammām[a] [8]girmege emr ideler. Ḥammām içinde bedenini ovalar şol nesnelerile kim, beden[i] arıdur, açar, arpa unı [9]gibi, baḳillā unı gibi, ışfahān çoġanı gibi yā necrān çoġanı gibi.

Devāsı budur kim, ḳaçan kim, sıtma [10]ḳat[ı] olduġı vaḳtı bilesin, ol vaḳtdan öñdin ḫastayı ḥammāma ḳoyalar, aḳallisi dört sāʿat [11]öñdin ḳoyalar. Ḳaçan ḫasta ḥammāmdan çıḳsa, sirkengübīn yā şarāb-ı leymūn yā şarāb-ı [12]efsentīn vireler. Geçen gün ne yidise bu üçinci gün daḫı anı yiye. Ḳaçan dördinci gün [13]olsa, nabżında, sidügünde ḥarāret-i südde delāyilinden nesne ẓāhir olsa revāsı budur kim, yine [14]ḫastayı ḥammāma ḳoyalar, üçinci gündeki tedbīr gibi tedbīr ideler. Ḳaçan bişinci gün olsa [15]ḫastaya sirkengübīn daḫı cüllāb yaʿnī gülābıla bal şerbeti kim, muḳavvā ola, vireler. Ġıḍālardan [16]biliçler yā dürrāc yā bunlar[a] beñzer nesne vireler. Ġıḍāda ʿādetin red ideler az az.

ÜÇİNCİ BĀB

[17]Yimekden, içmekden issi otlardan ḥādiṯ olan sıtmayı bildürür:

Muṣannif sekizinci maḳālede cüzʾ-i [18]evvelden bildürür şol sıtmanuñ devāsını kim, ol sıtma ḥāṣıl olur sebeblerin kim, dāḫil-i bedenden [19]bedene gelür olur sıtmalar, sebeblerin, ʿalāmetlerin bildürdügi vaḳtın eyitdi: Sıtmanuñ baʿżısı **4b/1** ḥādiṯ olur keyfiyātdan yaʿnī issiden, sovuḳdan, ekşiden, datludan, yimekden, içmekden, [2]issi otlardan ḥādiṯ olan sıtmalar gibi. Baʿżısı ḥādiṯ olur kemmiyātdan yaʿnī çoḳlıḳdan, [3]azlıḳdan, tuḫmeden, çoḳ yimekden, maʿide azmaḳdan ḥādiṯ olan sıtma gibi.

Şimdiki ḥālde [4]şürūʿ itd[i] ʿale't-tafṣīl yimekden içmekden issi otlardan ḥādiṯ olan sıtmanuñ devāsın [5]bildüre. İyitdi şol sıtma kim, yimekden içmekden

ḥādiṯ ola, anuñ devāsı yaz güninde ḫastayı [6]sovuḳ yirde çalḳḳoyun yaturalar, şemāl yili doḳanur yir ola, daḥı mirvaḥayıla yil eyleyeler [7]ve bezr-i[14] ḳāṭūna luʿābın içüreler ve baḳla toḫımın yumşaḳ dögeler, suya ışlayalar, daḫı süzeler, daḫı [8]cüllābıla içüreler, enār suyın yā ḳarıla sovımış su içüreler, daḥı arpa suyını sükkerile ve bāḍem [9]yaġıla içüreler. Ġıdāsı ḳabaḳ şōrvāsı, ısfānāḫ şōrvāsı ola. yā ḳaṭaf yaʿnī sermaḳı [10]datlu bāḍem yaġıla vireler. Dilerseñ arpa ḳavudın yā buġday ḳavudın, sovuḳ suda ıslanmış ola, süker-i [11]ṭabarzadıla yā cüllāb ḳabaḳ çekürdegi yaġıla yā datlu bāḍem yaġıla [vireler.]

Eger ḳış olsa mürebbā mārul [12]yā ebemgömec[i] yidüreler, muʿtedil havālu yirde yaturdalar çalḳḳoyun. Eger yaz olsa baḳla [13]yā şınḫıyār yā ḫıyār toḫm[ı] vireler, enār ṣorduralar ve erük yidüreler ve tūt yidüreler, olmış [14]şeftālū yidüreler gey yumşaḳ ola, yüregi ve maʿidesi üzerine yaḳu ideler, ṣandal ve gül-āb ve [15]ḳīrūṭī yaʿnī mūm-ı rūġān ṣovımış ola, gül-ābdan, mārul suyından bāḳillā suyından [16]benefş[e] yaġından gül yaġından aḳ mūmdan ḥācet miḳdārınca düzilmiş ola.

Revā [17]degüldür bu sıtma issine şarāb-ı ḳavī yaḳın itmek, daḫı ḥammām[a] girmek. Ḳaçan ḥādiṯ [18]olsa bu sıtma ḳuvvetlü şarāb içmekden, enār suyı ki, ḳarışmış ola ḳoruḳ şarābına daḫı, [19]daḫı ḳar suyına, daḫı elini[15], ayaġını ovalar, bir sāʿat diñlendüreler. Andan ḫasta uyuya. 5a/1 Ḳaçan aşaġa inse uşbu sıtma ḫastayı ḥammāma ḳoyalar, başı üzerine issisi sınmış ṣu [2]dökeler çoḳ, burnına benefşe yaġın dürteler, ḥammāmdan çıḳaralar bir sāʿat-i zamāniyye diñlendüreler. [3]Andan ṣoñra ṣovuḳ ġıḍālar vireler, müzevver şōrbālar vireler, ḳoruḳ suyıla yā enār suyıla [4]biliç yidüreler, çoḳ uyuḳu uyudalar. Bunuñ ardınca bu sıtma tīz zāyil olur.

Ammā şol [5]sıtma kim, tuḫmeden ḥādiṯ olur, baʿżısı ṭabīʿat yumşaḳ olmaġıla olur, baʿżısı ṭabīʿat [6]ḳatı olmaġıla olur. Ol ki, ṭabīʿat yumşaġıla olur, revāsı budur kim, naẓar olına, eger [7]çıḳan fāsid nesne maʿidede olsa ancaḳ revāsı budur kim, ḳaçan sıtma sākin olsa ḫasta ḥammām[a] [8]ḳoyula. Andan ṣoñra arı buġday etmeg[i] kim, ışlanmış ola, enār ṣuyıla yā ḳoruḳ suyıla vireler. [9]Yāḫūḍ biliç şōrbās[ı] kim, enār suyıla yā ḳoruḳ suyıla bişmiş ola, anı vireler,

[14] Metinde “biz” biçiminde yazılmıştır.

[15] Metinde “eleni” biçiminde yazılmıştır.

daḫı [10]alma yā armud suyın sorduralar, ġıḍādan öñdin yāḫūd arpa ḳavudın vireler, ḳuru itmegile [11]kim, ıslanmış ola enār suyıla yā alma suyıla.

Vaḳıt kim, acı yürimesi ḳatı olsa ḥattā uṣṣı [12]gitmek ʿārıż olsa devāsı budur kim, istifrāġdan uṣ gitmek ʿilācın ideler, yüzine [13]sovuḳ su saçalar ve bedenin ovalar. Bundan ġayrı kim, ẕikr idecegüz uṣ gitmek ʿilācından. [14]Ḳaçan uṣṣı gelse meẕkūrāt-ı ġıḍālarıla ġıḍālanduralar, lākin ḥammāma ḳoymayalar. Eger ishāl yaʿnī iç [15]gitmegi dāyim olsa ḥabbü'r-rummān yaʿnī enār dānesi sefūfı vireler, maʿidesini alma yaġıla [16]yā ayva yaġıla yaġlayalar. Alma, ayva yaġı oldur kim, gül yaġını ayv[a] suyıla yā alma suyıla ḳaynadalar, [17]ḥattā ṣuyı gider yaġı ḳalur, daḫı żımād yaʿnī yaḳu ideler ṣandaldan ve gül yapraġından [18]ve aḳāḳıyadan yaʿnī ġaylān aġacınuñ yimiş ṣıḳındusıdur yā yapraġından olan ḳurṣdur [19]ve ʿuṣāre-i liḫyetü't-teys yaʿnī tekesaḳalı sıḳındusından mersin suyından bāġ yapraġı **5b/1** suyından ve māʾ-i ʿaṣāü'r-rāʿī yaʿnī çoban aġacı suyından yaḳu ideler. Daḫı ne kim, bu ṭabīʿatlu nesnelerden [2]ideler.

Ḳaçan ishāl yaʿnī içi gitmek kesilse maʿidesini efsentīn yaġıla ovalar. Eger maʿidesine [3]sancu ve ḫastalıḳ ve żaʿīflıḳ ʿārıż olsa devāsı budur kim, maʿidesi üzerine issi [4]destimāl ḳoyalar, immā ḳurı ola, yā issi zanbaḳ yaġıla olmış ola yā issi ḫalūf yaġıla olmış ola [5]yā sūsen yaġıla yā ayruḳ gökçek ḳoḳulu issi yaġlarıla ölüdeler. Ḳaçan maʿidenüñ [6]sancusı sākin olsa, içi gitmesi kesilse revāsı budur kim, ḫastaya yā biliç yā çil sögülmesi [7]ġıḍā ideler, ḳoruḳ suyıla yā enār suyıla daḫı yaş[16] balıḳ sögülmesi yā yaḫnisi vireler. [8]Eger yimek şehveti żaʿīf olsa ayva cevārişi yā alma cevārişi, misgile muṭayyeb ola [9]yaʿnī ḳoḳulanmış ola ve cevāriş-i cevzī vireler bi-ḳadri'l-ḥāceti.

Ḳaçan irtesi olsa ḥammāma [10]ḳoyalar, eyü ḳoḳulu yaġlarıla bedenin ovalar, ḥammāmda çoḳ eglemeyeler. Ḳaçan ḫastanuñ [11]ṭabīʿatı yumşaḳ [olsa] uşbu tedbīrlerile tedbīr itmek bu resme sıtmayı vācibdür. Ammā ḳaçan [12]ṭabīʿat[ı] muḥtebis olsa revāsı budur kim, yanbaşından aşaġasını elile sıġayalar, naẓar ideler, [13]göreler, ṭaʿām emʿā-yı diḳāḳa yaʿnī ince baġarsuḳlara yā ḳolan baġursuḳlar[a] indi m[i], daḫı [14]ḫastaya ṣoralar: "Ḳanḳı mevżiʿi ḳarnında aġrıdur yā sancadurur daḫı ḳanḳ[ı] ṭaʿām ṭaʿm[ı] gelür gegiricek?" [15]Ḳaçan bu resme eyleseler, daḫı bu bilinse ki, ṭaʿām-ı fāsid baġarsuḳun üsdinde

[16] Sah kaydı ile sayfanın sol kenarına yazılmıştır.

ḥ.+ine 8b/5, 13b/1, 24b/13, 31b/6, 47b/4
bu çıḳan ḫılṭuñ ḥ.+ine 8b/5
bu ḫastanuñ ḥ.+ine 31b/6
evvelki ḥ.+ine 13b/1
ṣıḥḥat ḥ.+ine 47b/4
uşbu sıtma ḥ.+ine 24b/13
ḥ.+lerine 13b/4
evvelki ḥ.+lerine 13b/4

ḫalāṣ (Ar.) Kurtuluş, hastalıktan kurtulma.
ḫ. 10a/2
ḫ. bulmazsın 10a/2

ḥalbe (< Ar. ḥalbet) Çemen otu, boy otu (Trigonella foenum-graecum).
ḥ. 36a/9, 39a/8
ḥ. toḫmıla 36a/9
ḥ. unın 39a/8
ḥ.+le 34b/5

ḫalel (Ar.) Bozulma, bozukluk.
ḫ. 25a/18
ḫ. olduġı 25a/18
nevbetine ḫ. olduġı gün 25a/18
ḫ.+i 13a/2
nevbetinüñ ḫ.+i güni 13a/2

ḥālet (Ar.) Hâl, keyfiyet, durum.
ḥ. 46a/13
ḥ.-i ṣıḥḥate 46a/13

ḫāli (< Ar. ḫālī) krş. **ḫālī**.
ḫ. 20a/13, 25a/11, 33a/3, 33a/12, 44b/10
ḫ. itme- "Kendi hâline bırakmamak" 44b/10
ḫ. itmeyeler 44b/10
ḫ. ola 20a/13
ḫ. olmaz 25a/11
ḫ. olsa 33a/3, 33a/12

ḫālī (Ar.) Boş, içi boşanmış, aç. krş. **ḫāli**.
ḫ. olduġı 14a/1
ġıḍādan ḫ. olduġı gün 14a/1
ḫ.+yiken 16b/15
ġıḍādan ḫ.+yiken 16b/15

ḥālib (Ar.) Kasığın dip bölgesinde bulunan, ürenin böbreklerden sidik kesesine geçtiği damar.
ḥ.+den 7a/16, 7a/17
verem-i ḥ. "İdrar yolunda meydana gelen iltihaplı şiş, ur" 7a/16, 7a/17
verem-i ḥ.+den 7a/16, 7a/17

ḫāliṣ (Ar.) Saf, katkısız.
ḫ. 1b/14, 1b/15, 9b/11, 9b/14, 9b/19, 12a/9, 12b/1, 12b/4, 13a/2, 13b/12, 13b/15, 14a/14, 14a/16, 32b/12, 34a/4, 48b/5
ġıbb-ı ġayr-ı ḫ. "Humma çeşitlerinden biri" 1b/15, 9b/19, 12a/9, 14a/16
ġıbb-ı ḫ. "Safra çıkartan ateş, gün aşırı tutan humma" 1b/14, 12b/1, 12b/4, 13a/2, 14a/14
ḫ. benefşe 34a/4
ḫ. benefşe yaġın 32b/12
ḫ. itseler 48b/5
ḫ. ola 1b/15
ḫ. olsa 13b/12
ḫ. su gibi 9b/11
ṣāf ḫ. arpa suyı 9b/14
uşbu ḫ. sıtmanuñ issi 13b/15

ḥall (Ar.) Eritme, sökme, çözme.
ḥ. iden 35a/10, 35a/12

ḫ. iden edviye 35a/12
ḫ. idici 35a/10
ḫ. idici ezici nesneler 35a/10

ḫāllü Belli bir hâlde/durumda olma.
ḫ. 34a/17
bu ḫ. "Böyle, bu durumda" 34a/17

ḫalūf (?)
ḫ. 5b/4
issi ḫ. yaġıla 5b/4

ḫalvet (Ar.) Tenhaya çekilme, yalnız kalma.
ḫ.+de 6b/18
ḫ.+de dururalar 6b/18
ḫ.+e 6a/12
ḫ.+e dururalar 6a/12

ḫām (Ar.) Pişmemiş, olgunlaşmamış, çiğ; işlem görmemiş.
ḫ. 11b/10, 15a/7, 17b/15, 17b/16, 19a/15, 25b/19, 26a/12, 44b/15
ḫ. ḫılṭ-ı sevdāvī 17b/16
ḫ. iken 17b/15
ḫ. ḳatı olduġından ötrü 15a/7
ḫ. māzu 44b/15
ḫ. olduġından ötrü 19a/15
ḫ. olsa 11b/10, 25b/19, 26a/12

ḫamīr (Ar.) Hamur.
ḫ. 28a/18, 35a/11, 38a/16, 44b/9
ḫ. geydüreler 28a/18
ḫ. it- "Hamur hâline getirmek, hamur kıvamına getirmek" 35a/11, 38a/16
ḫ. ideler 35a/11
ḫ. olın- "Hamur hâline getirilmek, hamur kıvamına getirilmek" 44b/9
ḫ. olına 44b/9
ḫ.+de 35a/12
ḫ.+i 36a/7
ekşi ḫ.+i 36a/7

ḫamīri (< Ar. ḫamīrī) Hamura benzer, hamur kıvamında.
ḫ. 39b/14
ḫ. ideler 39b/14

ḫamīrle-
Hamurlamak.
ḫ.-yeler 49a/10

ḫamirlü
Hamurlu, mayalı.
ḫ. 36a/3
ḫ. etmek gibi 36a/3

ḫāmlıḳ Hamlık, çiğ olma hâli, pişmemişlik.
ḫ. 15a/6
ziyāde ḫ. ve ḳatılıḳ 15a/6
ḫ.+ı (ḫāmlıġı) 26a/12
ḫılṭuñ bişdügi ḫ.+ı iʿtibārınca 26a/12

ḫammām
(Ar.) Hamam, banyo.
ḫ. 4a/8, 17a/2, 18a/17, 21b/13, 37b/9, 50a/18
ḫ. çirki gibi 37b/9
ḫ. içinde 4a/8, 50a/18
ḫ. sebebile 18a/17
ḫ.+a 2b/11, 3a/6, 3a/16, 4a/7, 4a/10, 4a/14, 4b/17, 5a/1, 5a/7, 5a/14, 5b/9, 6a/6, 6a/12, 6b/18, 7b/3, 13b/13, 13b/15, 13b/17, 13b/19, 14a/3, 16b/18, 18a/15, 21b/13, 26a/7, 26a/19, 40b/8, 46a/10, 47a/19, 50a/17, 50b/6, 51a/19
duzlu sulu ḫ.+a 50a/17
issisi muʿtedil ḫ.+a 13b/13

muʿtedil ḥ.+a 2b/11
senüñ ḥ.+a girmegüñ 13b/19
ḥ.+da 3a/6, 3a/18, 5b/10, 14a/2, 26a/8, 48b/6, 48b/8, 48b/19, 49b/4, 49b/5, 49b/14, 50b/4, 50b/7, 50b/11, 51a/14, 51a/16, 51b/1, 51b/3, 51b/7, 51b/10
ḥ.+dan 2b/15, 2b/16, 3a/9, 4a/11, 5a/2, 6a/20, 14a/7, 21b/11, 31b/15
ḥ.+dan issi eve 31b/15
ḥ.+dan ṣoñra 2b/15
ḥ.+ıla 13b/17
ḥ.+ına 49a/7 [2].
kibrīt ḥ.+ına 49a/7
yā ḳır ḥ.+ına 49a/7
ḥ.+uñ 7a/10, 13b/13, 18a/16, 31b/15, 32b/9
ḥ.+uñ orta evinde 13b/13, 31b/15, 32b/9
ḥ.+uñ orta evine 7a/10
ḥ.+uñ şānı şıfatı 18a/16

ḥammāmā
(Ar.) Hamama otu (Amomum granum paradici).
ḥ. 19a/6, 46a/17

ḫanāzīr (Ar.) Sıraca adı da verilen bir tür çıban. krş. **ṭoñuz başı**.
ḫ. 2a/18

ḥanẓal (Ar.) Ebucehil karpuzu, acı karpuz, karga düglegi, acı hıyar (Citrullus colocynthis).
ḥ. 38a/3, 47b/17, 48b/11
şaḥm-ı ḥ. “Ebucehil karpuzu, acı düvelek”. krş. **ebīcehl ḳarpuzı, ḳarġa ḳavunı, ḳarḳa ḳavunı** 38a/3, 47b/17
ḥ.+dan 26a/17, 45b/10, 47b/14
şaḥm-ı ḥ.+dan 26a/17, 45b/10, 47b/14
ḥ.+ıla 45b/11

ḥarāret (Ar.) Sıcaklık, ateş, vücut sıcaklığı, eski tıp anlayışına göre maddelerin taşıdıkları varsayılan dört özellikten biri, hastalıklarda iltihabın dört klasik belirtisinden biri.
ḥ. 3a/13, 4a/13, 6b/19, 7a/5, 8b/12, 9a/4, 10b/13, 10b/15, 11a/7, 11a/8, 11a/9, 11a/11, 12b/6, 16b/7, 20a/14, 24a/5, 24a/6, 26a/6, 29b/19, 30a/11, 30a/12, 30a/13, 33a/15, 35b/17, 35b/18, 36a/1, 36b/8, 36b/10, 45a/11
bağlanıp ḳalan ḥ. 3a/13
içindeki ḥ. 6b/19
ḥ.-i ġarīzi. krş. **ḥarāret-i ġarīzī, ḥarāret-i ġarīziyye** 9a/4, 10b/13, 10b/15, 11a/11, 24a/5, 30a/12
ḥ.-i ġāraẓiden 11a/11
ḥ.-i ġarīzi yaʿnī ṭabīʿī 10b/15
yüregi içindeki ḥ.-i ġarīzi 24a/5
ḥ.-i ġarīzī “Vücut ısısı, doğal ısı”. krş. **ḥarāret-i ġarīzi, ḥarāret-i ġarīziyye** 27a/6, 30a/11, 30a/13, 35b/17, 35b/18, 36a/1, 36b/8, 36b/10
ḥ.-i ġarīzīyi 30a/11
ḥ.-i ġarīziyye. krş. **ḥarāret-i ġarīzi, ḥarāret-i ġarīzī** 29b/19
ḥ.-i südde 4a/13

ḥ.-i südde delāyilinden nesne 4a/13
ḥ. olsa 26a/6
sovuḳ ṭabīʿatlu ḥ. söyündürici edviye 8b/12
ḥ.+de 8a/2
ḥ.+i 3a/8, 7b/13, 7b/14, 12a/4, 12b/2, 12b/19, 14a/18, 16a/19, 16b/7, 18b/15, 20a/13, 22b/11, 25a/12, 25b/6, 25b/11, 36b/19
beden içinde dutulıp ḳalan ḥ.+i 3a/8
issi ḥ.+i 25b/6
māddenüñ bu sıtmada ḥ.+i 14a/18
ṣafrā ḥ.+i 16b/7
sıtma ḥ.+i 18b/15
sıtmanuñ ḥ.+i 7b/13, 7b/14
ḥ.+ile 14a/17
ḥ.+in 7b/7, 7b/8, 20a/3, 50b/6
sıtmanuñ ḥ.+in 7b/7, 7b/8
ḥ.+inden 12a/14
ḥ.+inden ötrü 12a/14

ḥarāretlü
 Isısı, sıcaklığı olan.
ḥ. 6b/19
muʿtedil ḥ. ḥavża 6b/19

ḫarbaḳ (Ar.) Karaca ot, biri ak çöpleme diğeri kara çöpleme adında iki çeşidi olan zehirli otun adı.
ḫ. 18b/10, 39b/13, 46a/4 [2], 46a/5, 46b/11, 47a/2, 48b/8, 48b/9, 48b/10, 49a/2, 49a/4, 49b/14
aḳ ḫ. “Ak çöpleme (Helleborus album)” 48b/8-9
ḳara ḫ. “Kara çöpleme (Helleborus orientalis) 18b/10, 39b/13, 46b/11, 47a/2, 48b/8, 48b/10, 49a/2, 49b/14

ḫardal (Ar.) Hardal, turpgillerden 100-150 cm yükseklikte yakıcı nitelikte acı ve bir yıllık bir bitki (Brassica nigra).
ḫ. 48b/11, 49a/4, 49b/2
ḫ.+ıla 48a/19
ḳızıl ḫ.+ıla 48a/19

ḥareket (Ar.) Hareket, yerini ya da durumunu değiştirme, kımıldama, kımıldanma.
ḥ. 19b/14
ḥ.+den 17a/5, 30b/18
ḥ.+i 39b/10, 42a/12
bu ḫılṭuñ ḥ.+i 39b/10
ḳurd ḥ.+i gibi 42a/12
ḥ. ide 19b/13
ḥ. ideler 46b/7
ḥ. iden 8b/3, 43a/19
evvel emirden ḥ. iden ḫılṭı 8b/3
içeriden ḥ. iden esbābdan 43a/19
ḥ. ider 18b/15, 42a/12
ḥ. itdügi 5b/18
ṭaʿāmuñ aşaġaya ḥ. itdügi 5b/18
ḥ. itdüreler 28a/10
ḥ. itdürür 19a/16
ḥ. itmemek 29a/4
ḥ. itmiş ola 8a/18
ḥ. itse 8b/2

ḫāric (Ar.) Hariç, dış, bir şeyin dışında kalan, ayrı.
ḫ. 48a/11
ḫ. olınsa 48a/11

ḥarīr (Ar.) İpek.
ḥ. 45b/17
saġıldużı vaḳtġı südile düzilmiş ḥ. gibi 45b/17
ḥ.+den 15a/14, 19a/12, 21a/12, 26a/4, 28a/8, 35a/7, 37b/8, 40a/11, 41a/2, 44b/14, 44b/16, 44b/17, 47a/16, 47b/17, 48a/8, 51a/4

ḥarīre (Ar.) Un çorbası, çorba.
ḥ. 28a/4, 31a/5
ḥ.+si 16a/18
kepek ḥ.+si 16a/18
ḥ.+sin 4a/4
kepek ḥ.+sin 4a/4
ḥ.+sinde 21a/10

ḥarīṣ (Ar.) Çok hırslı, istekli.
ḥ. 24a/3
ḥ. ola 24a/3

ḥār(r) (Ar.) Sıcak, sıcak özelliğe sahip, eski tıp anlayışına göre maddelerin taşıdıkları varsayılan dört özellikten biri. krş. **ḥārre, issi.**
ḥ. 7b/10, 8a/3, 8a/7, 31a/17, 46a/6
ḥ.-ı raṭb "Rutubetli sıcak, sıcak ve yaş; bir nesnenin tabiatının hem sıcak hem de yaş olması" 46a/6
ḥ.-ı raṭb ola 46a/6
ḥ. olsa (ḥār) 8a/3, 8a/7
ḥ. u yābis "Sıcak ve kuru tabiatlı" 7b/10, 31a/17
ḥ. u yābisdür 7b/10
ḥ.+a (ḥāra) 38b/4
veremi ḥ.+a ḳabż idici 38b/4
ḥ.+dur (ḥār) 37a/14
ḥ.+uñ (ḥāruñ) 38b/6
ḥ.+uñ bāḳīsi ḳabilinden 38b/6

ḥārre (Ar.) "Ḥārr" kelimesinin tamlamalarda ortaya çıkan aynı manadaki müennes şekli. krş. **ḥārr**.
ḥ.+yi 24b/1
aḫlāṭ-ı ḥ.+yi 24b/1

ḫās (Ar.) Özel, mükemmel, çok iyi.
ḫ. 25a/5
terkīb-i ḫ. "Özel terkip" 25a/5

ḥaşaf (Ar.) Ciltte çeşitli sebeplerle oluşan kaşıntılı döküntü, ürtiker, kurdeşen. krş. **büṣūrü's-ṣıġar**.
ḥ. 41b/17
şerye ve ḥ. ve yaʿnī büṣūrü's-ṣıġar 41b/17

ḥaşbe (Ar.) Kızamık.
ḥ. 43a/15, 43b/2, 45a/7, 49b/16, 50a/2
başbert ḳabarcuḳlar ḥ. 49b/16
ol ḥ. ve ḳabarcuḳlar ʿalāmeti 43b/2
ḥ.+de 44b/3
ḥ.+dür 43b/1
ḥ.+ler 41b/9

ḥāṣıl (Ar.) Meydana gelen, olan, çıkan.
ḥ. 1b/3, 1b/4, 1b/7, 1b/8, 1b/9, 1b/10, 1b/18, 2a/11, 2a/13, 2b/4, 3b/2, 3b/4, 3b/19, 4a/18, 6a/16, 11b/12, 21a/8, 25b/16, 26a/11, 27b/4, 28b/13, 28b/14, 29a/2, 47b/9, 49b/9, 50a/14
ḥ. ider 29a/2
ḥ. ola 1b/18, 2a/11, 2a/13, 27b/4, 49b/9

ḥ. olan 1b/3, 1b/4, 1b/7, 1b/8, 1b/9, 1b/10, 2b/4, 3b/2, 3b/4, 26a/11, 28b/13
balġamdan ḥ. olan sıtma tedbīri gibi 26a/11
der yolları dutulmaḳdan ḥ. olan sıtma 1b/4
ġuṣṣadan ḥ. olan sıtma 1b/8
güneş ississinden ḥ. olan sıtma 1b/3
güneş ississinden semlerden ḥ. olan sıtmanuñ devāsı 2b/4
issi veremden ḥ. olan sıtma 1b/10
sıtmadan ḥ. olan uyḳusuzlıḳ 28b/13
teġayyür-i aḫlāṭdan ḥ. olan sıtmaya 3b/2, 3b/4
uyḳususlıḳdan ḥ. olan sıtmadadur 1b/9
zaḥmetden ḥ. olan sıtma 1b/7
ḥ. olsa 28b/14
ḥ. olupdur 6a/16
ḥ. olur 3b/19, 4a/18, 11b/12, 21a/8, 25b/16, 47b/9, 50a/14
balġam ḥ. olur ġıḍālardan 47b/9
ol sıtma ḥ. olur sebeblerin 4a/18

ḫasīsi (< Ar. ḫasīsī) Bayağı.
ḫ. 30a/10
ḫ. aʿżālar "Beyin, kalp, ciğer gibi ana/temel organların dışında kalan organlar" 30a/10
ḫ. aʿżālara 30a/10

ḫasta (< Far. ḫaste) Hasta, sağlık durumu bozuk olan (insan, hayvan veya organ).
ḫ. 2b/16, 4a/1, 4a/11, 4b/19, 5a/7, 5b/19, 6a/2, 6a/6, 7a/7, 8a/6, 8b/3, 8b/9, 9a/6, 9a/7, 9a/10, 9a/12, 10a/11, 11a/1, 11a/7, 11a/21, 11b/4, 12b/15, 13b/17, 14a/12, 14a/13, 15a/18, 15b/6, 17b/14, 20a/8, 22a/9, 22b/13, 23a/16, 23a/17, 24a/3, 27a/3, 29a/10, 34b/13, 40a/3, 40a/13, 40a/15, 43b/6
ḫ. olan 34b/13
ḫ. olan ṭarafdan 34b/13
ḫ. olsa 27a/3
ḫ. sākin olduġı şehr 8b/9
ḫ. ʿużvuñ üzerine 40a/15
ḫ. ʿużvu üzerine 40a/13
ḫ. üzerine 14a/13
ḫ.+lar 7b/19
çoḳ ḫ.+lar 7b/19
ḫ.+lara 47a/3
bu ḫ.+lara 47a/3
ḫ.+nuñ 3b/5, 3b/6, 5b/10, 6a/4, 6a/9, 6b/3, 6b/5, 7b/11, 7b/12, 7b/15, 8a/6, 8b/7, 8b/9, 8b/10, 8b/13, 8b/14, 9b/1, 9b/2, 9b/5, 9b/10, 10a/2, 10a/3, 10a/16, 10a/17 [2], 10b/2, 10b/17, 10b/18, 11a/3 [2], 11a/13, 11a/14, 11a/16, 11a/17, 11b/3, 11b/6, 12a/16, 12b/13, 12b/15, 14b/13, 16a/19, 18a/7, 18a/9, 19a/8, 19b/5, 19b/12, 20a/18, 21b/1, 21b/5, 21b/8, 22a/2, 22a/3, 22a/4, 22a/13, 22a/17,

22a/19, 22b/12, 22b/15, 23a/5, 23a/14, 24a/3, 27a/5, 28a/18, 28b/2, 28b/4, 28b/6, 29a/2, 29b/10, 29b/12, 29b/14, 30b/10, 30b/18, 31b/4, 31b/6, 34a/8, 34b/14, 39b/5 [2], 43b/4 [2], 44a/6, 44a/9, 46a/5
bu ḫ.+nuñ geyesisi 31b/4
bu ḫ.+nuñ ḥāline 31b/6
bu ḫ.+nuñ issine 23a/1
bu ḫ.+nuñ ḳuvveti 28b/6
bu ḫ.+nuñ ḳuvveti żaʿfı 27a/5
bu ḫ.+nuñ sözin dutalar 28b/4
ḫ.+nuñ ʿādeti 6b/3, 6b/5, 11b/3, 11b/6, 23a/5
ḫ.+nuñ başına 29a/2
ḫ.+nuñ bedeni 11a/3
ḫ.+nuñ bedenin 28b/2
ḫ.+nuñ bedenini 29b/12
ḫ.+nuñ bedeni ve yaşı 7b/11
ḫ.+nuñ cānibinden 39b/5
ḫ.+nuñ durduġı yir 12b/13, 29b/14
ḫ.+nuñ ʿādeti iʿtibārınca 9b/2
ḫ.+nuñ ʿaḳlı 3b/6, 43b/4
ḫ.+nuñ ġıḍāsı 9b/10
ḫ.+nuñ ġıḍāsına 12b/15
ḫ.+nuñ ġıḍāsını 6a/9, 18a/9
ḫ.+nuñ ġıḍāsınuñ tedbīri 9b/5
ḫ.+nuñ ġıḍāya ḥācet olduġı vaḳtda 11a/13
ḫ.+nuñ gögsinde 44a/6
ḫ.+nuñ ḫuḳneyile içi sorılsa 6a/4
ḫ.+nuñ istifrāġdaġı ʿādetine 8b/10
ḫ.+nuñ ḳuvveti 8b/7, 8b/10, 8b/13, 10a/2, 10a/17, 12a/16, 19b/12, 20a/18, 22a/13, 22a/17, 22a/19, 29b/10, 30b/10
ḫ.+nuñ ḳuvveti iʿtibārınca 9b/1, 10a/16
ḫ.+nuñ ḳuvvetin 10a/3
ḫ.+nuñ ḳuvvetine 10a/17
ḫ.+nuñ ḳuvvetine ve yaşına 8b/9
ḫ.+nuñ ḳuvvetini 34a/8
ḫ.+nuñ ḳuvveti saḳlanmaġıçun 10b/2
ḫ.+nuñ ḳuvveti ve mizācı ve yaşı 43b/4
ḫ.+nuñ ḳuvveti yaşı 22a/2
ḫ.+nuñ ḳuvveti yaşı mizācı 22a/4
ḫ.+nuñ ḳuvveti żaʿfı iʿtibārınca 21b/8
ḫ.+nuñ mizācı 21b/1, 21b/5
ḫ.+nuñ mizācı iʿtidālden çıḳduġı miḳdārca 7b/15
ḫ.+nuñ mizācı miḳdārınca 7b/12
ḫ.+nuñ nefsi 11a/16, 22b/15
ḫ.+nuñ nefsi ārzūladuġı ṭaʿāmı 11a/17
ḫ.+nuñ nefsi meyl itdügi miḳdārca 16a/19
ḫ.+nuñ öñinde 44a/9
ḫ.+nuñ ṣıḥḥatdeki ʿādeti 10b/17
ḫ.+nuñ susalıġı 22b/12
ḫ.+nuñ şehveti iʿtibārınca 11a/14
ḫ.+nuñ ṭabīʿatı 5b/10, 10b/18
ḫ.+nuñ ṭabīʿatı muḳteżāsınca 11a/3

ḫ.+nuñ ṭabīʿatı taḥammül itdügi miḳdārca 19a/8
ḫ.+nuñ tüyi 30b/18
ḫ.+nuñ ussı gide 22a/3
ḫ.+nuñ üzerine 14b/13
ḫ.+nuñ yaşı 19b/5
ḫ.+nuñ yaşı daḥı mizācı ve ʿādeti 34b/14
ḫ.+nuñ yaşı miḳdārınca 8a/6
ḫ.+nuñ yaşına 8b/14
ḫ.+nuñ yaşı ve ḥāżır vaḳtı ve mizācı 39b/5
ḫ.+nuñ yaşı ve ḳuvveti 3b/5
ḫ.+nuñ yiri 24a/3
ḫ.+nuñ yüzine 28a/18
ḳuvveti ḫ.+nuñ 18a/7
mekānı bu ḫ.+nuñ 46a/5
ṭabīʿatı ḫ.+nuñ 23a/14
ḫ.+ya 3b/14, 4a/7, 4a/15, 5b/6, 5b/14, 5b/16, 5b/18, 6a/8, 6b/5, 9b/3, 11a/15, 11b/12, 13a/1, 13a/9, 14a/2, 14a/10, 14b/2, 15b/11, 17b/9, 18a/14, 18b/12, 19b/18, 21b/1, 22a/13, 22a/17, 23a/14, 23a/18, 23b/6, 23b/7, 24a/12, 24a/14, 25a/2, 27a/8, 27b/2, 27b/13, 27b/14, 27b/15, 27b/19, 28b/4, 28b/14, 29a/4, 29a/16, 30b/1, 34a/12, 43b/15, 44b/10
ḫ.+yı 3a/5, 4a/10, 4a/14, 4b/5, 5a/1, 6a/12. 10a/3, 11a/19, 11a/2, 13b/13, 14a/2, 14a/3, 19b/7, 24a/3, 24a/6, 24a/10, 24a/11, 29a/1, 30b/17, 30b/18 [2], 31b/14, 34a/2, 38a/5, 39a/2, 44a/7
bu ḫ.+ya 22a/17, 28b/4
uşbu ḫ.+ya 44b/10
ḫ.+ yı 3a/5, 4a/10, 4a/14, 4b/5, 5a/1, 6a/12, 10a/3, 11a/2, 11a/19, 13b/13, 14a/2, 14a/3, 19b/7, 24a/3, 24a/6, 24a/10, 24a/11, 29a/1, 30b/17, 30b/18 [2], 31b/14, 34a/2, 38a/5, 39a/2, 44a/7
bu ḫ.+yı 31b/14
ol ḫ.+yı 34a/2
sıtmalu olan ḫ.+yı 3a/5
ḫastalıḳ Hastalık, hasta olma hâli. krş. **ḫastelik.**
ḫ. 5b/3, 7b/4, 7b/9, 7b/18, 8a/18, 8a/19, 8b/6, 9b/4, 9b/10, 9b/12, 9b/13, 9b/17, 10a/2, 10a/6, 10a/13, 10a/15, 10a/18, 10b/1, 10b/2, 10b/5, 10b/7, 10b/8, 10b/9, 10b/11, 15a/17, 19b/18, 22b/19 [2], 23a/5, 24a/7, 24a/9, 24a/12, 24b/8, 26b/17, 26b/18, 27a/1, 33b/17, 39b/16, 44b/11, 45b/1, 45b/2, 46a/4, 46a/12
bu ḫ. 33b/17, 45b/1, 45b/2, 46a/4
bu ḫ. issine 24b/8, 46a/12
bu ḫ. issine olan tedbīr 39b/16
cemīʿ-i envāʿ-ı ḫ. 8a/10
envāʿ-ı ḫ. kim… 8a/10
ḫ. devāsından 27a/1
ḫ. evvelinde 8a/18, 8a/19
ḫ. getüren ḫılṭ-ı muḫālifise 8b/6
ḫ. ʿilācında 26b/18
ḫ. ortasında 19b/18
ḫ. ṭabīʿatı iʿtibārınca 9b/4

ol ḫ. ṭabīʿatına muḫālif ṭabīʿatlu nesnelerile 7b/9
on yidi günde dükenür ḫ. 22b/19
şol ḫ. 23a/5
ḫ.+a (ḫastalıġa) 7b/16, 19b/12, 19b/13, 19b/14, 22a/15, 31a/10
bu ḫ.+a 22a/15
cemīʿ ḫ.+a 7b/16
ol ḫ.+a 31a/10
ḫ.+a (ḫastalıḳa)17b/7
ḫ.+da 9b/17, 24b/9, 33b/1
baʿżı ḫ.+da 9b/17
bu ḫ.+da 24b/9, 33b/1
ḫ.+dan 22a/16, 24a/13, 28b/6
ġāyetde tīz olan ḫ.+dan 22a/16
ḫ.+dan ḳalḳan kişinüñ 28b/6
ḫ.+dandur 18a/8
uzun olan müntehāsı ıraḳ olan ḫ.+dandur 18a/8
ḫ.+dur 30b/7
ḳalb ḫastalıġından bir ḫ.+ḍur 30b/7
ḫ.+ı (ḫastalıġı) 8b/5, 10a/3
bu ḫ.+ı getüren ḫılṭısa 8b/5
ḫ.+ından (ḫastalıġından) 30b/6
ḳalb ḫ.+ından bir ḫastalıḳdur 30b/6
ḫ.+lar 9b/19, 27a/11, 41b/8, 45b/3
ayruḳ ḫ.+lar ʿārıż olan nesnelere olan 27a/11
ayruḳ muḥkem ḫ.+lar daḫı 45b/3
beden daş yüzine maḫṣūṣ olan ḫ.+lar devāsındadur 41b/8
bunlara beñzer sıtma gibi ḫ.+lar gibi 9b/19
ḫ.+lara 9b/18
şol uzun olıcı ḫ.+lara 9b/18
ḫ.+larda 8a/4, 10a/1, 18a/12, 24b/10
ayruḳ ḫ.+larda 18a/12
bu uzun ḫ.+larda 10a/1
cemīʿ ḫ.+larda 8a/4
uzun ḫ.+larda 24b/10
ḫ.+lardan 22a/16, 45b/4
ġāyetde tīz olan ḫ.+lardan mıdur 22a/16
şol ḫ.+lardan 45b/4
ḫ.+lardandur 21b/19
tīz olan ḫ.+lardandur 21b/19
ḫ.+laruñ 7b/9, 8a/5, 9b/4, 9b/9 [2], 41b/5
ḫ.+laruñ devā-yı ʿāmmı 7b/9
ḫ.+laruñ devā-yı ṣāmili 8a/5
ḫ.+laruñ merātibin 9b/9
ḫ.+laruñ ṭabīʿatların 9b/9
sıtmalaruñ ve ayruḳ ḫ.+laruñ baʿżısı 9b/4
ẓāhir-i bedene maḫṣūṣ olan ḫ.+laruñ devāsını 41b/5
ḫ.+uñ (ḫastalıġuñ) 9a/19, 9b/5, 9b/6, 10a/5 [2], 10a/10 [2], 10b/4, 23a/1
āḫiri ḫ.+uñ 10b/4
bu tīz olan ḫ.+uñ ṭabaḳātı 9b/6
ḫ.+uñ evvelinde 10a/10
ḫ.+uñ issine 23a/1
ḫ.+uñ müddeti 10a/5
h.+uñ ṭabīʿatı iʿtibārınca 9a/19

ḫ.+uñ tīzligi giçligi iʿtibārınca 9b/5
ḫ.+uñ uzunlıġı ḳısalıġı iʿtibārınca 10a/5
ḫ.+uñ vaḳtları iʿtibārınca 10a/10
ḫ.+uñ (ḫastalıḳuñ) 8b/2, 9a/18, 9b/15, 10a/7, 10a/8, 10b/3, 11a/18, 12a/17, 14b/6, 15a/16, 16b/2, 18a/8, 18a/10, 44b/3, 46a/12
cemīʿ ḫ.+uñ ġıḍāsı şerbeti tedbīri 12a/17
cemīʿ ḫ.+uñ istifrāġı 9a/18
cemīʿ ḫ.+uñ tedbīri 11a/18
ḫ.+uñ āḫiri 10b/3
ḫ.+uñ āḫirinde 44b/3
ḫ.+uñ āḫirine 10a/8
ḫ.+uñ evvelinde 15a/16
ḫ.+uñ evvelinden 10a/7, 46a/12
ḫ.+uñ ḥiddeti 9b/15
ḫ.+uñ māddesi 16b/2
ḫ.+uñ müntehāsına 14b/6, 18a/10
ḫ.+uñ müntehāsında 18a/8
ḫ.+uñ zamānı 8b/2

ḫastelik krş. **ḫastalıḳ.**
ḫ. 8b/7, 9b/16, 18a/18
ḫ.+e (ḫastelige) 2b/3, 18a/14
her bir otuñ her bir ḫ.+e 2b/3
ḫ.+i (ḫasteligi) 10a/15, 18a/12
ḫ.+üñ (ḫasteligüñ) 8a/16
her ḫ.+üñ miḳdārınca 8a/16

ḥasū (Ar.) Lapa.
ḥ. 33a/3, 33a/4
bu ḥ. ṣıfatı 33a/4

ḥāşā (Ar.) Kekik (Thymus vulgaris).
ḥ. 20b/15, 20b/19
ḥ.+la 26a/19
ḥ.+yıla 21b/3, 27a/18

ḫaşḫāş (Ar.) Haşhaş, gelincikler familyasından zehirli bir bitki (Papaver somniferum). krş. **efyōn**.
ḫ. 7a/8, 27b/10, 28b/14, 32a/11, 32b/15, 33a/5, 43b/8, 43b/10
aḳ ḫ. "Çiçeği beyaz haşhaş çeşidi" 32a/11, 33a/5
ḫ. ḳabı 27b/10
ḫ. ḳabıla 32b/15
ḫ. şarābı "Haşhaş şurubu". krş. **şarāb-ı ḫaşḫāş** 43b/8
şarāb-ı ḫ. "Haşhaş şurubu". krş. **ḫaşḫāş şarābı** 28b/15, 31a/2, 31b/13, 33a/13
yaş ḫ. 28b/14
ḫ.+ıla 28b/15, 28b/17, 31a/15, 31b/11
ḫ.+ıla ʿunnābıla bişmiş cevāvı 31b/11
ḳabı gitmiş yarılmış arpayıla ḳablu ḫ.+ıla 28b/17
şarāb-ı ḫ.+ıla 23b/11, 32b/13
yaş ḫ.+ıla 31a/15

ḥaşīş (Ar.) Kuru ot.
ḥ. 20b/19

ḫaṭ (Ar.) Çizgi.
ḫ.+lardur 41b/11
ḳızıl ḫ.+lardur 41b/11

ḫaṭā (Ar.) Hata, yanlış, yanlışlık.
ḫ. 24b/8, 24b/9
ednā ḫ. itmeyesin 24b/8
ḫ.+nuñ 24b/9, 24b/10
az ḫ.+nuñ mażarratı 24b/10
ednā ḫ.+nuñ çoḳ żararı 24b/9

ḫaṭar (Ar.) Tehlike.
ḫ. 24b/17
ḫ.+ı 25a/1, 26b/17, 44b/4
bu iki sıtmanuñ birisinüñ ḫ.+ı 25a/1
bu iki vaḳtda olan ishālüñ ḫ.+ı 44b/4

ḫaṭarlu Tehlikeli.
ḫ. 25a/2
ḳatı ḫ. sıtmaya 25a/2
ḫ.+dur 25a/10

ḫāṭır (Ar.) Zihin, akıl; gönül.
ḫ. 3a/1

ḫaṭmi (< Ar. ḫaṭmī) krş. **ḫaṭmī, ḫıṭmi, ḫıṭmī**.
ḫ. 27b/10, 32b/15, 39a/9
aḳ ḫ. 39a/9

ḫaṭmī (Ar.) Ebegümecigillerden bir bitki türü (Althaea officinalis). krş. **ḫaṭmi, ḫıṭmi, ḫıṭmī**.
ḫ. 12b/12, 35b/12, 36a/5
ḫ.+den 23a/10

ḫattā (Ar.) Ve, dahi, hem de, bir de, …ıncaya kadar, olana dek, ta ki.
ḫ. 5a/11, 5a/17, 9b/17, 15b/14, 27a/17, 35b/3, 35b/10, 36b/6, 36b/9, 37b/9, 38b/13, 39a/6, 39a/10, 39b/2, 40b/1, 44b/18, 45a/17, 45b/19, 47a/17, 47b/6

ḫatun Kadın. krş. **ʿavrat**.
ḫ. 33a/14, 45b/19
ḫ. kişi südile 45b/19
ḫ. kişi südin 33a/14
ḫ.+lar 13b/3
ḫ.+lar mizācı 13b/3

ḫatunduzlıġı
Hatuntuzluğu, karamuk dikeni, diken üzümü (Berberis crataegina). krş. **ḫatunṭuzlıġı.**
ḫ. 22a/12
ḫ. suyın 22a/12
ḫ.+la 29b/2
ḫatun d.+la 29b/1-2

ḫatunṭuzlıġı
krş. **ḫatunduzlıġı.**
ḫ. 44b/6

havā (Ar.) Hava, dünyayı belli bir yüksekliğe kadar kaplayan, bütün canlıların nefes yoluyla alıp verdikleri, çok miktarda oksijen, azot ve az miktarda asit, su buharı ve başka gazlardan meydana gelmiş, renksiz, kokusuz, hafif gaz, bu gaz tabakasının belli bir yer ve zamandaki meteorolojik durumu.
h. 8b/15, 8b/18, 9a/3, 24a/4
sovuḳ h. 24a/4
h.+dan 31b/8, 46a/6
sovuḳ h.+dan 31b/8, 46a/6
h.+sı 30b/17, 31b/15, 39b/18, 46a/6
h.+sı muʿtedil yirde 30b/17, 31b/15
h.+sı muʿtedil yirlerde 39b/18

havālu Havalı, herhangi bir nitelikte havası olan.
h. 4b/12, 12b/14
muʿtedil h. yirde 4b/12
muʿtedil h. yirlerde 12b/14

incik İncik kemiği, diz kapağı ile ayak bileği arasında kalan kemik.
i.+i (incigi) 38b/10
sığır i.+i iligi gibi 38b/10

incin- İncinmek, yorulmak, zahmet çekmek, rahatsız olmak.
i.-se 29a/10
i.-üp 15a/10
i.-ür 15a/7

incīr (Far.) İncir, dutgillerden, asıl yurdu Akdeniz kıyıları olan, yaprakları geniş dilimli bir ağaç (Ficus carica) ve bu ağacın yaş veya kuru olarak yenilen etli, tatlı yemişi, ballıdarı.
i. 36a/6, 36a/8, 49a/13
aḳ etlü i. 36a/6
bişmiş i. 36a/8
ḳara i. budaġı ucı 49a/13
i.+i 36a/9, 36a/15
ġāyetde göyinmiş i.+i 36a/9
yaġıla bişmiş i.+i 36a/15

incit- İncitmek, zahmet vermek, rahatsız etmek.
i.-eler (incideler) 24a/6
i.-mekde 25b/6
i.-mesi 25b/8
i.-ür (incidür) 16b/2

indür- İndirmek.
i.-eler 18b/8, 22b/10

ʿineb-i ṣaʿleb
(Ar.) Tilki üzümü bitkisi, it üzümü (Solanum nigrum).
ʿi. 35a/14
ʿi. suyıla yaʿnī dilki üzümi kākinec suyıla 35a/14

inlü Enli, geniş.
i. 27a/15
i. ʿaṣabele 27a/15

inşāʾallāh
(Ar.) İnşallah, "eğer Allah isterse, Allah nasip ederse" anlamında dilek sözü.
i. 41b/4

inşāʾallāhu teʿālā
(Ar.) İnşallah, Yüce Allah isterse.
i. 41b/5

intiḳāl (Ar.) Bir yerden başka bir yere geçme, yer değiştirme.
i. 14a/7, 15a/18, 15a/19
bir mevżiʿden bir mevżiʿe i. 15a/19
i. itmek 14a/7
i. itse 15a/18

ip İp, iplik. krş. **iplik**.
i. 35a/14
i. olına 35a/14

iplik İplik, ip. krş. **ip.**
i. 15a/11
māʾü'l-leblāb yaʿnī i. gibi aġaç sarmaşıḳı suyı 15a/11
i.+e (iplige) 12b/9
i.+e beñzer 12b/9

iri İri, kaba; sert, kalın.
i. 23a/18
i. olsa 23a/18

irilik Sertlik, kabartı, şişlik.
i. 44a/6
ḫuşūnet yaʿnī i. olsa 44a/6
i.+i (iriligi) 12a/7
yüregüñ gögsüñ yolındaġı i.+i 12a/7

iriñ İrin, organizmanın herhangi bir yerinde iltihaplanma sonunda ölmüş hücre artıklarından ve

bozulmuş akyuvarlardan oluşan, mikroplu veya mikropsuz, genellikle sarımtırak renkte koyuca sıvı.
i. 35b/14, 36b/3
i. olmaġa 35b/14, 36b/3
i.+den 41a/19

iriñlen- İrinlenmek, irin oluşmak, iltihaplanmak.
i.-megi 36a/16
veremüñ bişmegi i.-megi 36a/16
i.-mekden 40a/16
i.-mezden 40a/16
i.-mezden öñdin 40a/16
i.-miş 40b/1
i.-miş sereṭān üzerine 40b/1
i.-se 36b/1, 40a/13, 40a/15

irkek Erkek, bitkilerin dişiyi dölleyecek cinsten olanı.
i. 44b/13, 51b/2
i. zirāvend krş. **zirāvend-i ṭavīl** 51b/2
zirāvend-i ṭavīl yaʿnī i. zirāvend 51b/2
zirāvend-i ṭavīl yaʿnī i. 44b/13

irmeni (< Far. ermenī) krş. **irmenī**.
i. 29b/4
ṭīn-i i. sefūfı "Ermeni kili ya da kilermeni adı verilen toz hâlindeki ilaç" krş. **ṭīn-i irmenī** 29b/4

irmenī (< Far. ermenī) Ermeni. krş. **irmeni.**
i.+le 44a/15
ṭīn-i i. “Ermeni kili, kilermeni” 44a/15
ṭīn-i i.+le 44a/15

irte Sabah, ertesi gün.
i.+si 5b/9, 22a/15
i.+si olsa 5b/9, 22a/15

is Sahip.
i.+si 13b/15, 14a/14, 19b/8
bu ġıbb-ı ḫāliṣ sıtması i.+si 14a/14
uşbu ḫāliṣ sıtmanuñ i.+si 13b/15
uşbu sıtma i.+si 19b/8
i.+sinde 20a/14
bu sıtma i.+sinde 20a/14
i.+sinden 3b/8
ayruḳ sıtma i.+sinden 3b/8
i.+sine 4b/17, 6b/16, 12a/9 [2], 12a/11, 13a/16, 17a/4, 18b/16, 19b/10, 20a/5, 21b/8, 23a/1, 24b/8, 25a/18, 29b/16, 39b/16, 45a/10 [2], 46a/12
başberet i.+sine 45a/10
bu ḫasta i.+sine 46a/12
bu ḫastalıḳ i.+sine 24b/8, 39b/16
bu ḫastanuñ i.+sine 23a/1
bu sıtma i.+sine 4b/17, 6b/16, 13a/16, 17a/4, 18b/16, 19b/10, 20a/5, 21b/8, 25a/18
bu sıtmalar i.+sine 12a/11
ḥiddetlü sıtma i.+sine virmek 12a/9
ḳabarcuḳ i.+sine 45a/10
sıtma i.+sine 29b/16
ṣafrāvī sıtma i.+sine 12a/9
i.+sini 17a/14, 30b/8
bu sıtma i.+sini 17a/14
i.+sinüñ 3b/7, 25a/10, 47a/3

bu ʿillet i.+sinüñ bedenine 47a/3
bu sıtma i.+sinüñ bedeni 25a/10
bu sıtmanuñ i.+sinüñ ḳan almaġā ḥāceti 3b/7
i.+sinüñdür 37b/19
sil i.+sinüñdür 37b/19
i.+sisin 8a/8, 8a/9
sıtmanuñ i.+sisin 8a/8, 8a/9

ʿişābe (Ar.) Sargı bezi, bağ, bandaj.
ʿi.+le 29b/18

isde- İstemek, arzu etmek. krş. **iste-.**
i.-dügi 34b/15
i.-dügi ḳadar 34b/15
i.-mese 10b/18
i.-meyeler 7a/4
i.-se 3a/1
i.-señ 28a/1

isfence (< Ar. isfencī) krş. **isfenci.**
i. 38a/8, 38a/9

isfenci (< Ar. isfencī) Sünger, deniz süngeri (Spongia officinalis). krş. **isfence.**
i. 38a/8
yiñi i. 38a/8

isfīḍābāc (Ar.) krş. **isfīḍāc I, isfīḍebāc**.
i. 25a/18

isfīdāc (Ar.) Üstübeç, kurşun karbonat (Plumbum carbonicum); helyun, kuşkonmaz bitkisi, tilki kuyruğu (Asparagus officinalis). krş. **isfīḍāc II, isfīdec**.
i. 40a/10, 45a/17
i. melhemile 45a/17
ḳalaydan düzilmiş i. 40a/10

isfīḍāc I (Ar.) Sebzesiz et yemeği, yahni; et suyuyla pişirilen bir çeşit sade çorba. krş. **isfīḍābāc, isfīḍebāc**.
i. 31a/4, 31a/6, 31b/19
i. aşı 31b/19
i. aşıla düzilmiş yaş balıḳ 31a/6
keçi paçası kim düzülmiş ola i. aşıla 31a/4

isfīḍāc II
(Ar.) krş. **isfīdāc, isfīdec**.
i. 40a/14
ḳalaydan düzilmiş i. yunmış 40a/14
i.+ı 43a/14, 50a/5
ḳalay i.+ı ve aġardılmış mürdesenc 50a/5
ḳalay i. ve yalçu zernīḫ içen 43a/14

isfīḍebāc (Ar.) krş. **isfīḍābāc, isfīḍāc I**.
i. 29a/15, 45b/14, 47a/6
i. aşı 29a/15, 45b/14
i.+ıla 26a/1

isfīdec (Ar.) krş. **isfīdāc, isfīḍāc II**.
i. 45a/14
birezcük i. 45a/14

ishāl (Ar.) Hafifleme, azalma, ishāl, iç sürme; vücuttaki yaramaz maddelerin dışarı atılması.
i. 5a/14, 5b/2, 8b/6, 9a/3, 14b/15, 15a/6, 15a/7, 15a/16, 16a/7, 18b/1, 20b/1, 20b/2, 25b/3, 25b/4, 26a/5, 26a/17, 26b/6, 32a/18, 37a/5, 38b/16, 40a/3, 45b/10, 46a/3, 48b/14
i. ideler 8b/6, 25b/4, 26b/6, 37a/5, 45b/10, 46a/3
i. iden 20b/2

balġam i. iden devānuñ ṣıfatı 20b/2
i. ider 15a/16, 20b/1 [2], 40a/3, 48b/14
balġam i. ider edviyelerüñ baʿżıla 20b/1
i. iderler 25b/3
i. idici 9a/3, 15a/6, 16a/7, 26a/17, 38b/16
balġam i. idici edviyeler 16a/7
balġam i. idici nesnelerden 26a/17
i. idici edviyele 9a/3
i. idici ḳuvveti 15a/6
sevdāyı i. idici edviye 38b/16
i. itdürse 26a/5
i. itmek 15a/7
i. olsa 32a/18
i. yaʿnī iç gitmegi 5a/14
i. yaʿnī içi gitmek 5b/2
sevdāī i. 18b/1
i.+ile 14b/14
i.+üñ 44b/4
bu iki vaḳtda olan i.+üñ ḫaṭarı 44b/4

isḳīl (Yun.) Zambakgillerden, soğanından ilaç olarak yararlanılan birtakım maddeler elde edilen çok yıllık bir bitki, ada soğanı (Urginea indica).
i. 46b/19
i. ḳurşlarıdur 46b/19

isḳīrūs (Yun.) Bir çeşit şişlik, çıban krş. **isḳiryūs**.
i. 38b/4

isḳiryūs (Yun.) Bir çeşit çıban. krş. **isḳīrūs**.
ı. 2a/15 [2].
ı. adlu verem 2a/15

issi Sıcak. krş. **ısıcaḳ;** eski tıpta bünye (mizaç); kan, balgam, safra, sevda (kara safra) olmak üzere dört ögeden oluşur ve bunlardan kan "har-ratb/germ-ter (sıcak-nemli)", balgam "barid-ratb (soğuk-nemli)", safra "har-yabis (sıcak-kuru)", sevda "barid-yabis (soğuk-kuru)" olmak üzere dört özellikten ikisine sahip bulunurdu. Benzer şekilde besin, bitki ya da herhangi bir maddenin de bu özelliklerden ikisine sahip olduğu düşünülürdü.
i. 1b/5, 1b/10, 2b/18, 4a/17, 4b/2, 4b/4, 5b/3, 5b/4 [2], 5b/5, 5b/16, 5b/17, 6a/7, 7a/17, 7b/13, 12a/9 [2], 13b/11, 14a/5, 14a/11, 15a/15, 15b/13, 19a/1, 19a/19, 19b/6, 20b/8, 20b/9, 21b/4, 21b/6, 22b/17, 24a/4, 25b/6, 25b/15, 26a/4, 26b/12, 27a/9, 27a/15, 27a/16, 27b/14, 28a/13, 28a/19, 28b/3, 28b/10, 30a/1, 30a/4, 30b/3, 31a/18, 31b/16, 35b/4, 36b/5, 38b/13, 39a/13, 39b/16, 44a/7, 47b/12, 47b/19, 48a/10, 50a/19
ayruḳ gökçek ḳoḳulu i. yaġlarıla 5b/5
ayruḳ i. veremlerden 7a/17
bu i. maʿcūnlardan 19b/6

datlu i. nesnelerden 35b/4, 44a/7
hem i. hem sovuḳ eṣerin 25b/15
i. biryān bigi 28b/10
i. bize 28b/3
i. bizile 28a/13
i. buḫār 26b/12
i. destimāl 5b/3
i. eve 31b/16
i. eyler 12a/8, 13b/1
i. eyleye 16b/11
i. eyleyici nesneler 27a/9
i. ḫarāreti 25b/6
i. ḫulūf yaġıla 5b/4
i. idici 38b/7
i. idici yumşaḳ idici nesnelerile 38b/7
i. itmek gibi 28b/10
i. itmek kim eyü işlenmiş ola 28a/19
i. itmekligi 38b/8
i. ḳurı ġıḍālardan 31a/18
i. maʿcūnlar 21b/4, 21b/6
i. mizāclu kişiler 19a/19
i. ola 10b/16, 31b/2
i. olmaḳda 7b/16
i. olmasun 15b/17
i. olmaya 31b/14
i. olsa 6b/5 [2], 8b/18 [2], 21b/5, 29b/14
i. otlardan ḫādiṣ olan sıtma dermānın 1b/5
i. otlardan ḫādiṣ olan sıtmalar gibi 4b/2
i. otlardan ḫādiṣ olan sıtmanuñ devāsın 4b/4
i. otlarıla 47b/12
i. sirkeyi 50a/19
i. söyündürici edviye 7b/13
i. su 5b/16, 5b/17, 27b/14, 30a/1
i. ṣu 19a/1, 20b/9, 26a/4, 27a/15
i. su içine 27a/16
i. suda 2b/18, 38b/13
i. sudan artuḳ 30a/4
i. suyı 14a/5
i. suyıla 6a/7, 14a/11, 15a/15, 15b/13, 20b/8, 22b/17, 47b/19, 48a/10
i. ṣuyıla 39a/13
i. suyına 24a/4
i. şarābda ışlanmış etmek 30b/3
i. veremden 1b/10
i. zanbaḳ yaġıla 5b/4
ḳandan ḫādiṣ olan i. veremde 36b/5
sovıdıcı i. söyindürici edviyelerile 13b/11
yimekden içmekden i. otlardan ḫādiṣ olan sıtmayı 4a/17
i.+den 4b/1
keyfiyātdan yaʿnī i.+den sovuḳdan ekşiden datludan yimekden içmekden issi otlardan ḫādiṣ olan sıtmalar gibi 4b/1
i.+le 36a/17, 36a/19
i.+rekdür 12b/5
i.+si 2a/2, 2b/12, 3a/19, 5a/1, 6a/12, 6a/18, 7a/10, 7a/11, 13b/13, 14a/5, 14a/6, 20a/8, 23b/9, 34b/4, 34b/5, 35b/6

i.+si artuḳ 14a/5
i.+si kesir itmiş su 2b/12
i.+si muʿtedil ḥammāma 13b/13
i.+si sākin olmış datlu su 3a/19
i.+si sākin olmış ṣu 6a/18, 7a/10
i.+si sınmış ḥavża 7a/11
i.+si sınmış ṣu 5a/1
i.+si sınmış suya 6a/12
i.+si sınmış suyıla 34b/5
i.+si sınmış yaġıla 34b/4
i.+si sovuḳı berāber 14a/6
i.+sin 23b/4
i.+sinden 1b/3, 2b/2, 2b/4
güneş i.+sinden ḥāṣıl olan sıtma 1b/3
güneş i.+sinden semlerden ḥāṣıl olan sıtmanuñ devāsı 2b/4
semlerden ve güneş i.+sinden ḥādiṯ olan sıtma 2b/2

issilik Sıcaklık.
i.+i (issiligi) 23b/3
i.+ile (issiligile) 17a/1

issilü Isısı, sıcaklığı olan.
i. 13b/14
datlu sulu muʿtedil i. su 13b/14

ïsṭāmā (Yun.) Bir çeşit çıban, şiş, ur.
ï. 36b/3

iste- krş. **isde-.**
i.-ye 18b/15

istidlāl (Ar.) Bir konuda delil, belge ve verilere dayanarak sonuç çıkarma, bir yargıya varma, akıl yürütme, kanıtlama.
i. 8b/4, 16a/3
i. itmek 8b/4
i. olınur 16a/3

istifrāġ (Ar.) Kusma, boşaltma; vücutta fazla olan herhangi bir maddeyi azaltma.
i. 8b/7, 8b/11, 8b/13, 8b/14, 8b/16, 8b/19, 9a/1, 9a/2, 9a/5, 9a/6, 9a/7, 9a/10, 9a/14, 9a/15, 9a/16, 9a/17, 9a/18, 11a/22, 12b/3, 12b/6, 12b/15, 14b/10, 15a/18, 15b/7, 15b/12, 16a/8, 16a/9, 18b/16, 19a/15, 20a/3, 20a/4, 26a/16, 26a/19, 28b/7, 34b/11, 36b/12, 38a/2
bu vechile i. 8b/7
iki i. arasında 16a/8
i. eylemegiledür 12b/3
i.-ı bedene 11a/22
i.-ı ḫılṭa 19a/15
i. ideler 8b/11, 8b/14, 8b/16, 9a/1, 9a/2, 9a/10, 15a/18, 20a/3, 26a/16, 26a/19, 28b/7, 34b/11
i. itdürseñ 12b/15
i. itmege 8b/19, 9a/6, 20a/4
i. itmegile 12b/6, 36b/12, 38a/2
i. itmek 14b/10
i. itmeyeler 8b/11, 16a/9
i. itse 15b/12
i. olına 8b/13, 9a/2, 9a/7, 9a/14, 9a/15, 9a/16, 9a/17, 9a/18, 15b/7
i. olınan 9a/5
i. olınan nesnenüñ miḳdārına 9a/5
i. olınmaya 8b/19

i. olur 18b/16
i.+a 9a/1, 9a/7, 14b/14
i.+da 9a/10
i.+dağı 8b/10
ḫastanuñ i.+dağı ʿādetine 8b/10
i.+dan 5a/12, 10b/9, 16a/9, 40a/4
i.+dan iʿtidālile menʿ idici defʿ idici edviye 40a/4
i.+dan ṣoñra 16a/9
i.+dan uṣ gitmek ʿilācın 5a/12
i.+ı 8b/7, 9a/18
cemīʿ ḫastalıḳuñ i.+ı 9a/18
i.+ıla 34b/9
i.+ına 9a/6
ḫılṭuñ i.+ına 9a/6
i.+ında 9a/8, 14a/19
ḫılṭuñ i.+ında 14a/19

istiḥmām
(Ar.) Banyo yapma, yıkanma.
i. 16b/15
i. ideler 16b/15
i.+dan 6b/8

istiʿmāl (Ar.) Kullanma, ilaç kullanma, uygulama.
i. 7b/11, 7b/14, 8a/6, 8a/12, 8a/13, 8a/14, 8a/15, 15a/3, 15a/4, 15a/5, 15a/8, 15a/12, 15a/16, 15b/16, 16a/7, 16a/11, 16a/13, 16b/2, 16b/7, 16b/9, 17b/15, 17b/19, 18a/5, 18a/7, 18a/19, 18b/11, 18b/12, 18b/17, 19a/13, 19b/3, 20b/8, 20b/10, 20b/12, 20b/17, 23b/5, 26b/10, 28b/7, 29a/10, 29a/11, 29b/11, 32a/5, 32a/6, 32b/7, 33a/3, 34a/11, 35a/16, 35a/18, 35b/9, 35b/18, 36a/2, 36a/3, 37a/15, 37a/16, 37b/2, 38a/17, 38b/5, 38b/11, 39b/10, 40a/7, 40b/9, 41a/3, 41a/12, 41a/13, 44b/17, 46a/16, 46b/7, 47a/10, 47b/19, 48a/1, 48b/18, 49a/4, 49a/10, 49a/11, 49a/12, 49b/17
bu i. 40a/7
i. eyle 18a/5
i. eylemeklik 17b/15
i. ide 18b/17, 19b/3
i. ideler 7b/11, 8a/12, 8a/13, 8a/14, 8a/15, 15b/16, 16a/7, 16a/11, 16a/13, 17b/19, 19a/13, 20b/12, 28b/7, 29a/11, 29b/11, 32a/6, 32b/7, 33a/3, 34a/11, 35a/18, 35b/9, 35b/18, 38b/11, 39b/10, 40b/9, 41a/3, 41a/13, 44b/17, 46a/16, 46b/7, 47b/19, 48a/1, 49a/4, 49a/10, 49a/11
i. iderseñ 15a/12
i. idesin 20b/8, 41a/12
i. idseñ 15a/5
i. it 36a/3
i. itdügüñ 18b/11
senüñ devāyı i. itdügüñ gün 18b/11
i. itmege 7b/14 [2], 37a/15
i. itmek 15a/3, 15a/16, 16b/2, 16b/9, 38b/5, 48b/18
i. itmekden 18a/19, 19a/13, 29a/10, 36a/2
i. itmeklik 8a/6
i. itmeyeler 18a/7, 35a/16
i. itmezden 49a/12
i. itmezden öñdin 49a/12
i. itse 16b/7
i. itseler 38a/17, 47a/10

i. itseñ 15a/4, 15a/8, 18b/12, 20b/10, 40a/7
i. olan 23b/5
bu sıtmada i. olan tedbīrlerde 23b/5
i. olına 32a/5, 37b/2, 49b/17
i. olınsa 17b/15
i. olınur 37a/16
i. olınurdı 26b/10
i. olur 20b/17
i.+i 7b/15
sovuḳ ṭabīʿatlu edviyenüñ i.+i 7b/15
i.+ine 37b/8

istisḳā (Ar.) Karın boşluğunda ve/veya vücudun herhangi bir yerinde su birikmesi, ödem.
i. 45b/4
i. gibi 45b/4

iş İş, bir sonuç elde etmek, herhangi bir şey ortaya koymak için güç harcayarak yapılan etkinlik, çalışma.
i.+i 6b/7
i. güç "Uğraş" 6b/7
i.+i güci 6b/7
i.+üñ 12b/19
bu i.+üñ 12b/19

işbu Bu, işte bu.
i. 3b/12

işek Eşek, merkep (Equus asinus).
i. 32b/7
birez i. südile 32b/7

işle- Yapmak.
i.-seler 47b/2
i.-señ 22a/3, 48a/17

işlen- Yapılmak, imal edilmek.
i.-miş ola 28a/19

iştihā (Ar.) Herhangi bir şeye duyulan istek.
i. 28b/5
ġıḍāya i. sāḳıṭı 28b/5
i.+sı 2a/5, 28a/16, 28b/6
ḫastalıḳdan ḳalḳan kişinüñ ṭaʿāma i.+sı 28b/6
ṭaʿām i.+sı 2a/5, 28a/16
i.+yı 28a/17
ol i.+yı 28a/17

it I Köpek (Canis familiaris).
i. 42b/7, 42b/10
ādem ve maymūn ve i. 42b/7
ḳuṭuz i. 42b/10

it II Et. krş. **et.**
i. 40b/3
yumşaḳ i. içindegi balġamdan 40b/3

it- Etmek, yapmak.
i. 24b/8, 36a/3, 48b/19
ḥaẕer i. 24b/8
istiʿmāl i. 36a/3
ṭılā i. 48b/19
i.-di 4b/4, 21b/16, 38b/9, 40b/11
beyān i.-di 21b/16, 38b/9, 40b/11
şürūʿ i.-di 4b/4
i.-dügi 5b/18, 11a/15, 16a/19, 19a/9, 31a/13, 38b/10, 43a/18, 45a/16
ḥareket i.-dügi 5b/18
ḳabūl i.-dügi 31a/13
meyil i.-dügi 11a/15
meyl i.-dügi 16a/19
taḥammül i.-dügi 19a/9, 45a/16
ẕikir i.-dügi 38b/10, 43a/18
i.-dügince 48a/14

taḥammül i.-dügince 48a/14
i.-düginden 11a/18
ḳabūl i.-düginden 11a/18
i.-dügü 34b/18
ḳabż i.-dügü 34b/18
i.-dügümüz 30b/6
ẕikr i.-dügümüz 30b/6
i.-dügümüz 7b/16, 12a/18, 14a/7, 14a/17, 23a/2, 23a/4, 23b/11, 24a/12, 28b/8, 29a/5, 29b/11, 32b/6, 33a/12, 37a/6, 40a/3, 41b/2, 49a/15, 50b/14, 51b/19
vaṣf i.-dügümüz 14a/7, 14a/17, 23a/2, 23a/4, 32b/6, 50b/14
vaṣıf i.-dügümüz 49a/15
ẕikir i.-dügümüz 7b/16, 28b/8, 33a/12, 37a/6, 40a/3, 41b/2
ẕikir i.-dügümüz 12a/18
ẕikr i.-dügümüz 23b/11, 24a/12, 29a/5, 29b/11, 37a/6, 51b/19
i.-dügümüzi 48a/17
vaṣf i.-dügümüzi 48a/17
i.-dügünden 25a/14
zaḥmet i.-dügünden 25a/14
i.-dügüñ 18b/11
istiʿmāl i.-dügüñ 18b/11
i.-dük 14a/17, 16a/7, 21b/7, 37a/2, 39a/15, 40b/3
vaṣf i.-dük 16a/7
ẕikir i.-dük 14a/17, 37a/2, 40b/3
ẕikr i.-dük 21b/7, 39a/15
i.-dükçe 28b/7
taḥammül i.-dükçe 28b/7
i.-dükden 51b/14
tenḳiye i.-dükden 51b/14
i.-dükleri 32a/2
gündüzüñ evvelinde i.-dükleri gibi 32a/2
i.-dürür 19a/16
ḥareket i.-dürür 19a/16
i.-e (ide) 2b/4, 3a/16, 10b/14, 14a/12, 14a/13, 16b/12, 16b/16, 17a/4, 17b/9, 18a/12, 18b/17, 19b/1, 19b/2, 19b/3, 19b/4, 19b/13, 20a/13, 21b/10, 25a/9, 27b/3, 27b/7, 29b/10, 30a/19, 34b/17, 37a/16, 39b/17, 50b/5, 50b/11, 50b/13
defʿ i.-e 34b/17
giñ i.-e 14a/13
ḥareket i.-e 19b/13
ḥaẕer i.-e 19b/1
ḫōş i.-e 17a/4
ʿilāc i.-e 25a/9
imtināʿ i.-e 14a/12, 21b/10
istiʿmāl i.-e 18b/17, 19b/3, 19b/4
ḳabūl i.-e 10b/14
ḳurı i.-e 37a/16
menfaʿat i.-e 27b/3, 27b/7
menʿ i.-e 16b/12, 17b/9, 34b/17
meyil i.-e 30a/19
meyl i.-e 16b/16
müdāvemet i.-e 50b/13
ṣabr i.-e 50b/11
sākin i.-e 39b/17, 50b/5
şürūʿ i.-e 2b/4, 19b/2
taḥammül i.-e 29b/10
tedbīr i.-e 18a/12
tedbīrleri i.-e 3a/16

i.-ecegümüz (idecegümüz) 49b/17
ẕikir i.-ecegümüz 49b/17
i.-ecegüz (idecegüz) 5a/13
ẕikr i.-ecegüz 5a/13
i.-ecek (idecek) 41a/16
muʿālece i.-ecek 41a/16
i.-eler (ideler) 3a/2, 3a/18, 4a/8, 4a/14, 4a/16, 4b/14, 5a/12, 5a/17, 5b/1, 5b/2, 5b/7, 5b/12, 6a/2, 6a/8, 6a/9, 6a/10, 6a/19, 6a/20, 6b/7, 6b/10, 6b/15, 7a/5, 7a/7, 7a/12, 7a/15, 7a/16, 7a/19, 7b/2, 7b/11, 8a/11, 8a/12, 8a/13, 8a/14, 8a/15, 8b/6, 8b/11, 8b/14, 8b/16, 9a/1, 9a/2, 9a/10, 10a/12, 10a/16, 11a/4, 11b/1, 12a/13, 13b/9, 14a/7, 14a/9, 14b/4, 15a/18, 15a/19, 15b/4, 15b/5, 15b/9, 15b/13, 15b/17, 16a/4, 16a/7, 16a/11, 16a/13, 16a/15, 16b/11, 16b/15, 17a/9, 17a/15, 17a/16, 17b/12, 17b/19, 18a/9, 18b/8, 19a/13, 19b/1, 20a/3, 20b/4, 20b/7, 20b/12, 21a/6, 21a/17, 21b/11, 22b/10, 23a/11, 23b/4, 24a/4, 24a/8, 24a/12, 25a/3, 25b/4, 25b/13, 25b/14, 26a/9, 26a/16, 26a/19, 26b/6, 27a/6, 27a/11, 27b/12, 27b/15, 28a/10, 28a/13, 28b/5, 28b/7, 28b/16, 28b/19, 29a/5, 29a/11, 29a/12, 29b/8, 29b/11, 30a/5, 30a/10, 30a/12, 30b/4, 30b/5, 30b/13, 30b/18, 30b/19, 31a/7, 31a/12, 31b/5, 32a/6, 32a/15, 32b/3, 32b/7, 33a/3, 33a/10, 33b/3, 33b/8, 34a/2, 34a/9, 34a/12, 34a/17, 34b/6, 34b/8, 34b/11, 34b/16, 35a/11, 35a/12, 35a/18, 35b/9, 35b/16, 35b/18, 36a/5, 36b/17, 36b/19, 37a/5, 37a/7, 37a/13, 37b/4, 37b/7, 37b/10, 37b/13, 37b/16, 38a/15, 38a/18, 38b/2, 38b/11, 38b/14, 39a/4, 39a/10, 39b/8, 39b/10, 39b/14, 39b/15, 40b/9, 40b/14, 41a/3, 41a/11, 41a/13, 41a/19, 43b/6, 44a/8, 44b/9, 44b/11, 44b/17, 44b/19, 45a/1, 45a/5, 45a/6, 45b/10, 45b/12, 46a/3, 46a/15, 46a/16, 46b/7, 47a/11, 47a/13, 47a/17, 47b/9, 48a/1, 48a/19, 48b/2, 48b/18, 49a/4, 49a/7, 49a/10, 49a/11, 49a/12, 49a/15, 49a/19, 49b/1, 49b/3, 49b/4, 49b/5, 49b/7, 49b/8, 49b/9, 49b/11, 49b/12, 49b/14, 49b/15, 50a/2, 50a/5, 50a/6, 50a/8, 50a/9, 50a/10, 50a/11, 50a/12, 50b/2, 50b/6, 50b/11, 50b/14, 51a/4, 51a/9, 51a/10, 51a/12, 51a/14, 51a/16, 51a/18, 51b/1, 51b/4, 51b/7, 51b/11, 51b/14, 51b/19
ʿamel i.-eler 25a/3, 49b/14
arı i.-eler 15b/13, 39b/8
az i.-eler 11a/4
biryān i.-eler 31a/7
emr i.-eler 3a/2, 4a/8, 6a/8, 27b/15
eyü i.-eler 7b/2
fāriġ i.-eler 34b/8, 36b/17, 41a/19
ġıḍā i.-eler 14b/4, 16a/4, 31a/12

ḫab i.-eler 20b/4, 51a/4, 51a/10
ḫamīr i.-eler 35a/11
ḫamīri i.-eler 39b/14
ḫareket i.-eler 46b/7
ḫaẕer i.-eler 19b/1
ḥicāmat i.-eler 43b/6, 46a/15
ḫīileler i.-eler 7a/7
ḫōş i.-eler 6b/10, 24a/4
ḫuḳne i.-eler 15b/4, 15b/5, 23a/11, 29a/12
ıṣlāḥ i.-eler 14a/9
ʿilāc i.-eler 8a/11
ishāl i.-eler 8b/6, 25b/4, 26b/6, 37a/5, 45b/10, 46a/3
istifrāġ i.-eler 8b/11, 8b/14, 8b/16, 9a/1, 9a/2, 9a/10, 15a/18, 20a/3, 26a/16, 26a/19, 28b/7, 34b/11
istiḥmām i.-eler 16b/15
istiʿmāl i.-eler 7b/11, 8a/12, 8a/13, 8a/14, 8a/15, 15b/17, 16a/7, 16a/11, 16a/13, 17b/19, 19a/13, 20b/12, 28b/7, 29a/11, 29b/11, 32a/6, 32b/7, 33a/3, 34a/12, 35a/18, 35b/9, 35b/18, 38b/11, 39b/10, 40b/9, 41a/3, 41a/13, 44b/17, 46a/16, 46b/7, 48a/1, 49a/4, 49a/10, 49a/11
ḳatı i.-eler 38a/18
ḳurṣ i.-eler 48b/18
ḳurṣa i.-eler 32b/3, 37b/7, 44b/9, 44b/17
ḳurṣalar i.-eler 32a/15, 33b/8
laṭīf i.-eler 10a/12, 11a/4, 24a/8, 26b/6, 44a/8
maʿcūn i.-eler 49b/1, 50a/5
menʿ i.-eler 7a/16, 12a/13, 17a/15, 17a/16, 17b/12, 21a/17, 21b/11, 30a/10, 30a/12, 30b/4, 30b/18, 30b/19, 47b/9, 49b/8
muʿaddel i.-eler 18a/9
muʿālece i.-eler 23b/4, 27a/6, 27a/11, 37a/7, 41a/11
mülāzemet i.-eler 50b/14
naḳl i.-eler 10a/16
naḳṣ i.-eler 33b/3
naẕar i.-eler 5b/12
nuṭūl i.-eler 36a/5
rāḥat i.-eler 6a/10, 6a/20, 6b/7, 7a/12, 30a/5, 45b/12
red i.-eler 4a/16, 6a/9
ṣabr i.-eler 18b/8, 33a/10
saḫḳ i.-eler 47a/13
saʿy i.-eler 7a/15
şerḥa i.-eler 34a/9
taʿcīl i.-eler 28b/5
taġyīr i.-eler 50a/12
tarṭīb i.-eler 11b/1
tedbīr i.-eler 4a/14, 14a/7, 25b/13, 26a/9, 31b/5
teʾḫīr i.-eler 13b/9, 15a/19
tenāvül i.-eler 22b/10
terbiyet i.-eler 51a/9
terk i.-eler 16a/15, 45a/5, 45a/6
ṭılā i.-eler 37a/5, 37a/13, 37b/4, 37b/10, 37b/13, 37b/16, 38b/14, 44b/11, 44b/19, 45a/1, 45a/5, 47a/11, 47a/17, 48a/19, 48b/2, 49a/7, 49a/15, 49a/19, 49b/1, 49b/3, 49b/4, 49b/5, 49b/7, 49b/9, 49b/11, 49b/12, 49b/14,

49b/15, 50a/2, 50a/5, 50a/6, 50a/8, 50b/2, 50b/6, 50b/11, 51a/14, 51a/16, 51a/18, 51b/1, 51b/4, 51b/7, 51b/11, 51b/14
ṭılālar i.-eler 51a/12
yaḳın i.-eler 30b/13
yaḳu i.-eler 4b/14, 5a/17, 5b/1, 7a/19, 16b/11, 27b/12, 28a/13, 28b/16, 29b/8, 34a/2, 34b/6, 34b/16, 35b/16, 38b/2, 39a/4, 39a/10, 40b/14, 49a/12
yardım i.-eler 21a/6
yaş i.-eler 25b/14
żaʿīf i.-eler 28a/10
żımād i.-eler 36b/19, 38a/15, 50a/9, 50a/10, 50a/11
ziyāde i.-eler 35a/12
i.-en (iden) 8b/3, 20b/2, 25a/6, 35a/5, 35a/9, 35a/13, 36b/13, 43a/19
ḥall i.-en 35a/13
ḥall i.-en edviye 35a/13
ḥareket i.-en 8b/3, 43a/19
ḥareket i.-en ḫılṭı 8b/3
ḥareket i.-en esbābdan 43a/19
ishāl i.-en 20b/2
balġam ishāl i.-en devānuñ ṣıfatı 20b/2
menʿ i.-en 35a/9, 35a/13, 36b/13
ḳoḳmaġı menʿ i.-en edviye 36b/13
māddeyi menʿ i.-en nesnelere 35a/9
menʿ i.-en edviye 35a/13
menfaʿat i.-en 35a/5
ol menfaʿat i.-en edviyelerüñ ṣıfatı 35a/5
şürūʿ i.-en 25a/6
bu sıtmalaruñ ʿilācına şürūʿ i.-en kişi 25a/6
i.-enleri (idenleri) 29b/11, 46a/15
ʿādet i.-enleri 46a/15
ḥabs i.-enleri 29b/11
i.-er (ider) 1b/6, 1b/12, 4a/1, 4a/6, 4a/7, 7a/17, 10a/4, 10a/8, 12a/2, 12a/5, 12a/7, 12a/12, 13a/11, 14a/9, 14b/7, 14b/16, 15a/4, 15a/7, 15a/9, 15a/16, 15b/3, 15b/8, 16b/1, 16b/9, 17a/2, 18b/15, 19a/10, 20b/1, 20b/10, 24a/17, 25a/13, 28b/5, 28b/12, 29a/2, 31b/7, 32a/18, 35a/4, 35b/10, 37a/3, 37b/17, 38a/9, 38b/5, 40a/3, 40a/17, 42a/12, 43a/17, 43a/18, 46a/5, 46a/13, 48b/3, 48b/8, 48b/14, 49a/8, 49a/16, 50b/7, 50b/9, 51a/7
āsān i.-er 15b/8, 20b/10
ʿavdet i.-er 47b/4
beyān i.-er 1b/6, 1b/12, 7a/17
cirāḥatlu i.-er 12a/2
delālet i.-er 4a/1, 4a/6, 4a/7
fāsid i.-er 16b/9
ḥareket i.-er 18b/15, 42a/12
ḥāṣıl i.-er 29a/2
ishāl i.-er 15a/16, 20b/1, 40a/3, 48b/14
ḳatı i.-er 35b/10, 38b/5
ḳaṭʿ i.-er 20b/10
kifāyet i.-er 49a/16
ḳurı i.-er 46a/5

laṭīf i.-er 12a/5, 15b/3, 20b/10, 24a/17
menfaʿat i.-er 14b/16, 19a/10, 32a/18, 35a/4, 48b/3, 48b/8, 49a/8, 50b/7, 50b/9, 51a/7
menʿ i.-er 35a/4, 37a/3, 40a/17
muʿāvenet i.-er 15a/9
müteġayyir i.-er 17a/2
rücūʿ i.-er 46a/13
ṣaġ i.-er 31b/7
sākin i.-er 12a/5, 12a/7
taḥlīl i.-er 38a/9
taḳdīr i.-er 10a/4
ṭaleb i.-er 15a/7
ṭaş i.-er 38b/5
yardım i.-er 12a/12, 28b/12
yaş i.-er 14a/9, 14b/7
yol i.-er 13a/11
żabt i.-er 10a/8
zaḥmet i.-er 25a/13
żaʿīf i.-er 16b/1, 28b/5
ẕikir i.-er 43a/18
ẕikr i.-er 43a/17
ziyān i.-er 15a/4
i.-erdi (iderdi) 36a/11, 36a/13, 36b/1, 50b/8
cemʿ i.-erdi 36a/11, 36a/13, 36b/1
menfaʿat i.-erdi 50b/8
i.-erler (iderler) 25b/3, 48b/12
ʿalef i.-erler 48b/12
ishāl i.-erler 25b/3
i.-erleridi (iderleridi) 44a/8
i.-er ola (ider ola) 6a/11, 30b/10
çoḳ i.-er ola 6a/11
kesb i.-er ola 30b/10
i.-er olduḳ (ider olduḳ) 37b/17
ẕikr i.-er olduḳ 37b/17
i.-erse (iderse) 17b/5, 41a/19
eyü i.-erse 41a/19
müsāʿade i.-erse 17b/5
i.-erseñ (iderseñ) 15a/12
istiʿmāl i.-erseñ 15a/12
i.-ersin (idersin) 18a/9
żaʿīf i.-ersin 18a/9
i.-erüz (iderüz) 12a/19
ẕikir i.-erüz 12a/19
i.-esin (idesin) 14b/14, 20b/8, 35b/11, 38a/16, 38a/17, 41a/10, 41a/12, 48a/18
ḫamīr i.-esin 38a/16
istiʿmāl i.-esin 20b/8, 41a/12
naẕar i.-esin 41a/10
şürūʿ i.-esin 14b/14
ṭılā i.-esin 48a/18
żımād i.-esin 35b/11, 38a/17
i.-esiz (idesiz) 19a/13, 33a/11
eyle i.-esiz 33a/11
ḫaẕer i.-esiz 19a/13
i.-evüz (idevüz) 30b/6, 36b/14, 41a/16, 41b/4
beyān i.-evüz 41a/16
ẕikir i.-evüz 30b/6, 36b/14, 41b/4
i.-eyidi (ideyidi) 36a/16, 48a/17
menfaʿat i.-eyidi 36a/16, 48a/17
i.-eyidüñ (ideyidüñ) 51a/3
menfaʿat i.-eyidüñ 51a/3
i.-icek (idicek) 9b/9, 26b/15
beyān i.-icek 9b/9
ʿilācı i.-icek 26b/15
i.-ip (idip) 15a/9, 17a/6, 24a/14, 39b/10
defʿa i.-ip 39b/10

defʿ i.-ip 15a/9
laṭīf i.-ip 24a/14
ziyāde i.-ip 17a/6
i.-ipdür (idipdür) 9b/10, 16a/2, 33a/16
beyān i.-ipdür 9b/10
ẕikir i.-ipdür 16a/2, 33a/16
i.-mege 7b/14, 8b/19, 9a/6, 10a/15, 13b/4, 16a/16, 16a/17, 18a/12, 20a/4, 28b/12, 35b/15, 37a/13, 37a/15
cemʿ i.-mege 35b/15
defʿ i.-mege 10a/15, 16a/16, 18a/12
ḫādiṣ i.-mege 37a/13
istifrāġ i.-mege 8b/19, 9a/6, 20a/4
istiʿmāl i.-mege 7b/14, 37a/15
ṭaleb i.-mege 28b/12
terk i.-mege 16a/17
yaş i.-mege 13b/4
i.-megiçün 7a/2, 19a/9
laṭīf i.-megiçün 19a/9
yaş i.-megiçün 7a/2
i.-megiçündür 13b/1
red i.-megiçündür 13b/1
i.-megile 7b/19, 8a/5, 8a/18, 10a/19, 12b/6, 36b/12, 38a/3, 45b/3, 45b/6
ḫıdmet i.-megile 8a/18
istifrāġ i.-megile 12b/6
iḥtimā i.-megile 45b/6
istifrāġ i.-megile 36b/12, 38a/3
menʿ i.-megile 45b/3
müdāvemet i.-megile 45b/6
red i.-megile 8a/5
terk-i ġıḍā i.-megile 10a/19
tīmār i.-megile 7b/19
i.-mek 4b/17, 5b/11, 7b/17, 8b/4, 9a/10, 10a/10, 10a/12, 10a/16, 10b/9, 10b/16, 11a/1, 11a/19, 14a/7, 14b/10, 15a/3, 15a/7, 15a/16, 16a/17, 16b/3, 16b/9, 25a/5, 28b/12, 29a/5, 38b/5, 40a/14, 40b/7, 41a/9, 48b/18
arż i.-mek 28b/12
az i.-mek 10b/9, 40b/7
edviye i.-mek 7b/17
intiḳāl i.-mek 14a/7
ishāl i.-mek 15a/7
istidlāl i.-mek 8b/4
istifrāġ i.-mek 14b/10
istiʿmāl i.-mek 15a/3, 15a/16, 16b/3, 16b/9, 38b/5, 48b/18
laṭīf i.-mek 40b/7
muʿālece i.-mek 40a/14
mülāzemet i.-mek 41a/9
naḳl i.-mek 10a/12
taḳdīr i.-mek 10a/10, 10b/16, 11a/19
tedbīr i.-mek 5b/11, 10a/16, 11a/1
terk i.-mek 16a/17
vaẓʿ i.-mek 25a/5
yaḳın i.-mek 4b/17
i.-mekde 12a/13, 13a/1, 25b/8, 43b/15
kesr i.-mekde 13a/1
laṭīf i.-mekde 12a/13, 25b/8
ṭāhir i.-mekde 43b/15
i.-mekden 13b/11, 18b/1, 19a/13, 24a/7, 29a/10, 33b/1, 36a/2, 44b/10
ʿilāc i.-mekden 13b/11

istiʿmāl i.-mekden 18b/1, 19a/13, 29a/10, 36a/2
tedbīr i.-mekden 24a/7, 44b/10
yumşaḳ i.-mekden 33b/1
i.-mekdür 38a/7
ḳatı i.-mekdür 38a/7
i.-mekligi 38b/8
issi i.-mekligi 38b/8
i.-meklik 8a/6, 10b/12, 11a/23
istiʿmāl i.-meklik 8a/6
tedbīr i.-meklik 11a/23
tedbīr-i ġıḍā i.-meklik 10b/12
i.-memek 29a/4
ḥareket i.-memek 29a/4
i.-mese 11a/7, 16a/17, 22b/15, 23a/11, 37b/4, 38a/14
icābet i.-mese 23a/11
ḳażāʾ-i ḥācet i.-mese 37b/4
meyl i.-mese 22b/15
ṣabr i.-mese 11a/7
taḥammül i.-mese 16a/17
vefā i.-mese 38a/14
i.-mesi 38b/8
yumşaḳ i.-mesi 38b/8
i.-meye 17a/6, 36b/10, 38b/1
fāsid i.-meye 17a/6
ḳabūl i.-meye 38b/1
sirāyet i.-meye 36b/10
i.-meyeler 8b/11, 10b/18, 11a/3, 11b/17, 16a/9, 17a/9, 18a/7, 29a/1, 30b/19, 31a/17, 35a/17, 44b/10
ġuṣṣalu i.-meyeler 30b/19
ḫāli i.-meyeler 44b/10
istifrāġ i.-meyeler 8b/11, 16a/9
istiʿmāl i.-meyeler 18a/7, 35a/17
menʿ i.-meyeler 10b/18, 11a/3, 31a/17
meşġūl i.-meyeler 29a/1
sākin i.-meyeler 11b/17
tedbīri i.-meyeler 17a/9
i.-meyesin 24b/9
ḫaṭā i.-meyesin 24b/9
i.-mez 8b/8, 11a/1, 41a/14, 41a/15, 41a/16, 47a/6
fāyide i.-mez 41a/16
menfaʿat i.-mez 41a/14, 41a/15, 47a/6
taḥammül i.-mez 11a/1, 8b/8
i.-mezden 49a/12
istiʿmāl i.-mezden 49a/12
i.-mezse 23a/9, 26a/18, 50b/5
sākin i.-mezse 50b/5
taḥammül i.-mezse 23a/9, 26a/18
i.-miş 2b/12
kesir i.-miş 2b/12
i.-miş ola 8a/18
ḥareket i.-miş ola 8a/18
i.-se 8b/2, 9a/16, 9a/17, 11a/17, 14a/8, 14a/10, 14a/14, 15a/18, 15b/4, 15b/6, 15b/13, 16b/7, 19b/6, 30a/17, 30b/8, 35b/8, 35b/15, 36b/7, 50b/7
ḥareket i.-se 8b/2
ḥis i.-se 14a/10
ibtidāī i.-se 19b/6
intiḳāl i.-se 15a/18
istifrāġ i.-se 15b/13
istiʿmāl i.-se 16b/7
ḳurı i.-se 30b/8
menʿ i.-se 36b/7

meyil i.-se 9a/16, 9a/17, 14a/8, 15b/4, 15b/6
meyl i.-se 11a/17
şürūʿ i.-se 35b/8, 35b/15
tedbīri i.-se 14a/14
ṭılā i.-se 50b/7
ziyāde i.-se 30a/17
i.-seler 35a/3, 35a/5, 38a/17, 47a/10, 48b/3, 48b/5, 48b/8, 48b/10, 50a/19, 50b/8
ḫāliṣ i.-seler 48b/5
istiʿmāl i.-seler 38a/17, 47a/10
ṭılā i.-seler 48b/3, 48b/8, 48b/10, 50a/19, 50b/8
żımād i.-seler 35a/3
i.-señ 15a/4, 15a/8, 18b/12, 20b/11, 36a/11, 36a/16, 37b/13, 40a/7, 50a/3, 50a/13, 51a/2
istiʿmāl i.-señ 15a/4, 15a/8, 18b/12, 20b/11, 40a/7
ṭılā i.-señ 50a/3
żımād i.-señ 36a/11, 36a/16, 50a/13
ziyāde i.-señ 37b/13
i.-sün 13b/5, 45b/19
ġarġara i.-sün 45b/19
ḥaẕer i.-sün 13b/5
i.-sünler 34a/3
ikile i.-sünler 34a/3

itdür- Ettirmek, yaptırmak.
i.- eler 6b/7, 28a/10, 31b/18
ḥareket i.-eler 28a/10
ṣabır i.-eler 31b/18
terk i.-eler 6b/7
i.- se 26a/5
ishāl i.-se 26a/5
i.- señ 12b/15
istifrāġ i.-señ 12b/15

iʿtibārınca
...e göre, bakımından, bir şey uyarınca, gereğince.
i. 9a/13, 9b/1 [3], 9b/2 [3], 9b/3, 9b/4, 9b/5, 10a/4, 10a/5, 10a/10, 10a/17, 10b/13, 10b/17, 11a/1, 11a/5, 11a/14, 11a/15, 11a/19, 21b/8, 26a/12
ʿādet i.+ınca 10b/17
bedenüñ çehresi i.+ınca 11a/1
ġıdāyı menʿ idici nesnelerden ḫastaya ʿārıż olan nesne i.+ınca 9b/3
ġıḍāya meyil itdügi i.+ınca 11a/15
ḫastalıġuñ tīzligi giçligi i.+ınca 9b/5
ḫastalıġuñ ṭabīʿatı i.+ınca 9b/1
ḫastalıġuñ uzunlıġı ḳısalıġı i.+ınca 10a/5
ḫastalıġuñ vaḳtları i.+ınca 10a/10
ḫastalıḳ ṭabīʿatı i.+ınca 9b/4
ḫastanuñ ʿādeti i.+ınca 9b/2
ḫastanuñ ḳuvveti i.+ınca 9b/1, 10a/17
ḫastanuñ ḳuvveti żaʿfı i.+ınca 21b/8
ḫastanuñ şehveti i.+ınca 11a/14
ḫastayı ġıḍādan menʿ eyleyici nesneler ʿārıż olduġı i.+ınca 11a/19
ḫılṭuñ bişdügi ḫāmlıġı i.+ınca 26a/12

māddenüñ meyli i.+ınca 9a/13
nevbetler vaḳtları i.+ınca 9b/2
nevbet vaḳtları i.+ınca 11a/5
seferüñ ıraḳlıġı yaḳınlıġı i.+ınca 10a/4
şehvetüñ meyli i.+ınca 9b/2
vaḳtı i.+ınca 9b/1
yıluñ evḳātı i.+ınca 10b/13

iʿtidāl (Ar.) Aşırı olmama, dengeli olma, normallik.
i.+den 7b/15, 7b/17
ḫastanuñ mizācı i.+den çıḳduġı miḳdārca 7b/15
mizāc i.+den çıḳmaḳ miḳdārını 7b/17
i.+ile 40a/4, 40a/8
istifrāġdan i.+ile menʿ idici defʿ idici edviye 40a/4
i.+ile māddeyi ezici edviye 40a/8

itmek krş. **etmek.**
i. 28a/19
issi i. 28a/19
i.+ile (itmegile) 5a/10
ḳuru i.+ile 5a/10

ittifāḳ (Ar.) Birleşme.
i. 11b/14

iv- Çabuk davranmak, acele etmek.
i.-eler 17b/3

iyit- krş. **eyit-.**
i.-di 4b/5

ʿiżāye (< Ar. ʿażāyet) Yeşil bir kertenkele türü krş. **deyin.**
ʿi. 42b/9
ʿi. yaʿnī deyin ışırmaḳ 42b/9

J

jenger (< Far. jengār) Tıpta kullanılan bir çeşit pas, bakır pası; bakır sülfat.
j. 41a/6
melhem-i j. 41a/6

K, Ḳ

ḳabaḳ Kabak, sürüngen gövdeli, sarı çiçekli, birçok türü olan bir bitki (Cucurbita).
ḳ. 3a/1, 4b/9, 4b/11, 7a/7, 7b/1, 9b/14, 22a/10, 23b/2, 23b/8, 23b/9, 23b/12, 27b/12, 28a/6, 28b/15, 28b/16, 28b/17, 31a/4, 31a/16, 31b/10, 31b/12, 31b/14, 31b/17, 31b/19, 32a/6, 32a/11, 32a/18, 32b/12, 32b/14, 33a/7, 33b/5, 37a/1, 46a/10
birezcük ḳ. bile 31a/4
biryān olmış ḳ. suyı 23b/2, 23b/8
datlu ḳ. çekürdegi içile 31a/16
ḳ. çekürdegi gibi 37a/1
ḳ. çekürdegi içi 28a/6, 32a/11, 32a/6, 33b/5
ḳ. çekürdegi için 32a/18
ḳ. çekürdegile 28b/17, 32b/12
ḳ. çekürdegi yaġı 7a/7
ḳ. çekürdegi yaġıla 4b/11
ḳ. çekürdegi yaġın 31b/12
ḳ. ḥabbı 28b/16
ḳ. ḳabıla 32b/14
ḳ. ḳabıla ḳaynanmış suyı 31b/14
ḳ. pārecuḳlarıla 31b/19
ḳ. suyı 33a/7
ḳ. suyıla 31b/10
ḳ. şōrıvāsı 3a/1
ḳ. şorvāsı 9b/14
ḳ. şōrvāsı 4b/9, 7b/1
ḳ. toḫmı 23b/12
ḳ. yaġı 28b/15
ḳ. yaġıla 46a/10
ḳ. yaġıla düzülmiş nīlūfer yaġı 27b/12
ḳ. yaġın 31b/17
meẕkūr ḳ. suyıla 23b/9
müzevvere ḳ. yā ısfānāḫ şōrvāsı 22a/10
ḳ.+dan 35b/5
ḳ.+dan mürdümükden ısfānāḫdan düzilmiş şōrvā 35b/5
ḳ.+ıla (ḳabaġıla) 13a/13
ḳ.+ıla (ḳabaḳıla) 25a/17, 31b/3, 40a/2, 43b/11
ḳ.+ıla mercimegile māye-ḫōş nār suyıla datlu bāḍām yaġıla düzilmiş müzevvere ġıḍā 43b/11
ḳ.+ıla mürdümügile ḳıṭfıla ısfānāḫıla düzilmiş şōrvā 25a/17
ḳ.+ıla mürebbā olmış yaġ 31b/3

ḳabar- Kabarmak, genişlemek, şişmek.
ḳ.-a 16b/17
ḳ.-sa 11a/2
ḳ.-ur 42a/11

ḳabarcuḳ
Vücutta oluşan sivilce gibi küçük şişkinlik.
ḳ. 42a/1, 45a/10, 50a/2
ḳ. issine 45a/10
ḳ.+ı (ḳabarcuġı) 43b/15
ḳ.+lar 41b/9, 43a/15, 43b/3, 44a/3, 49b/16
ḳ.+lar ʿalāmeti 43b/3
ḳ.+lar zuhūrıçun 44a/3
ḳ.+larda 49b/17

ḳ.+lardur 43b/1
ḳ.+larıla 45a/12
ḳ.+laruñ 43b/14
ḳ.+laruñ daşra çıḳmaġı 43b/14

ḳābıż (Ar.) Kabız edici, kabızlığa sebep olan, tutma özelliğine sahip, kasarak sıkıştırıcı.
ḳ. 3a/17, 15a/5
ayruḳ ḳ. sulardan 3a/17
ḳ. olduḳdan ötrü 15a/5
ḳ.+dur 15a/5, 34b/17

ḳābıża (Ar.) "Ḳābıż" kelimesinin tamlamalarda ortaya çıkan aynı manadaki müennes şekli. krş. **ḳābıż.**
ḳ.+sı 15a/8
ḳuvvet-i ḳ.+sı 15a/8

ḳabil (Ar.) Cins, tür, sınıf.
ḳ.+inden "Türünden, çeşidinden, gibi" 38b/5, 38b/6
ḳ.+indendür 38b/6

kābilī (Ar.) Afganistan'ın başkenti Kabil şehri ile ilgili.
k. 18b/2, 18b/18, 21a/2, 26a/18, 38b/18, 46b/9, 48a/17, 51a/7
k. helīle "Kabil helilesi, kabil türü bir ağaç kavunu olup hekimlikte kullanılan daha çok kabuğudur." 18b/2, 18b/18, 21a/2, 26a/18, 38b/18, 46b/9, 48a/17, 51a/7
k. helīlele ḳaynanmış suyıla 48a/17

ḳablan krş. **ḳaplan**.
ḳ. 42b/8

ḳablu Kabuklu.
ḳ. 28b/17
ḳ. ḫaşḫāşıla 28b/17

ḳabuḳ Kabuk, bir şeyin üstünü kaplayan ve onu dış etkilere karşı koruyan, kendiliğinden oluşmuş sertçe bölüm.
ḳ.+ı (ḳabuġı) 45a/11
ḳ.+ı (ḳabuḳı) 44a/3
ḳ.+ı soyılmış mercimek 44a/3
ḳ.+ıla (ḳabuġıla) 50a/18
bāġ ḳ.+ıla 50a/18

ḳabūl (Ar.) Kabul, bir şeye isteyerek veya istemeyerek razı olma.
ḳ. 10b/14, 11a/18, 31a/13, 38b/1
ḳ. ide 10b/14
ḳ. itdügi 31a/13
aʿżāsı ḳ. itdügi miḳdārca 31a/13
ḳ. itdüginden 11a/18
nefsi ḳ. itdüginden ötrü 11a/18
ḳ. itmeye 38b/1

ḳabż (Ar.) Peklik, kabızlık, ishal karşıtı.
ḳ. 7a/19, 14b/17, 30a/7, 34b/18, 35a/17, 38b/4
ḳ. idici 7a/19, 30a/7, 38b/4
ḳ. idici ʿuṣārāt 30a/7
sovuḳ ṭabīʿatlu mevādı dökülmekden ḳ. idici yaḳu gibi 7a/19
veremi ḫāra ḳ. idici sovudıcı edviye 38b/4
ḳ. itdügü 34b/18
ḳ. itdügü sebebile 34b/18
ḳ. olduġıçun 14b/17
ḳ.+ı 22b/1

ḳaç- Kaçmak, uzak durmak.

ḳ.-a 32b/18

ḳaçan Ne zaman, ne zaman ki, her ne zaman, nasıl.
ḳ. 2b/11, 2b/16, 3a/6, 3a/9, 3a/19, 3b/8, 3b/9, 3b/15, 3b/16, 4a/1, 4a/5, 4a/9, 4a/11, 4a/12, 4a/14, 4b/17, 5a/1, 5a/7, 5a/14, 5b/2, 5b/5, 5b/9, 5b/10, 5b/11, 5b/15, 5b/16, 5b/17, 5b/19, 6a/4, 6a/6, 6a/7, 6a/8, 6a/10, 6a/11, 6b/10, 7a/6, 7a/10, 7a/14, 7b/13, 8a/1, 8a/7, 10a/14, 10a/15, 10b/8, 10b/9, 10b/10, 11a/11, 11a/13, 11b/16, 12a/12, 12a/15, 12b/4, 12b/14, 12b/18, 13a/2, 13b/6, 13b/8, 13b/9, 13b/12, 14a/7, 14a/14, 14b/12, 14b/18, 15a/5, 15a/8, 15a/17, 15a/19, 15b/3, 15b/9, 15b/12, 15b/14, 15b/15, 15b/19, 16a/5, 16a/10, 16b/3, 16b/6, 16b/19, 17a/1, 17a/12, 17a/18, 17a/19, 17b/7, 17b/13, 17b/15, 18a/2, 18a/8, 18a/17, 18b/1, 18b/12, 18b/13, 19a/1, 19b/4, 19b/9, 20a/2, 20a/6, 20a/9, 20a/10, 20a/14, 20a/19, 21a/5, 21a/7, 21a/15, 21a/19, 21b/4, 21b/5, 21b/13, 22a/3, 22a/4, 22a/14, 22b/3, 23a/5, 23a/14, 23a/16, 23a/18, 23b/3, 23b/6, 23b/9, 24a/3, 24a/11, 24a/13, 24b/15, 24b/16, 25a/8, 25a/15, 25b/16, 25b/18, 26a/2, 26a/5, 27a/1, 27a/7, 27b/2, 27b/18, 27b/19, 28a/9, 28a/14, 28b/13, 28b/19, 29a/3, 29a/6, 29a/15, 29b/10, 29b/16, 30a/14, 30b/2, 30b/12, 31a/15, 31b/10, 31b/12, 32a/1, 32a/10, 32a/16, 32a/18, 32b/5, 32b/13, 33a/3, 33a/11, 34a/3, 34a/10, 34a/17, 35a/8, 35b/14, 36a/1, 36a/11, 36b/1, 36b/5, 36b/10, 36b/17, 37a/3, 37b/8, 38a/1, 38a/8, 38a/17, 38b/14, 39a/15, 39a/17, 39a/18, 39b/3, 39b/5, 39b/15, 40a/6, 40a/7, 40a/13, 40a/15, 40b/11, 41a/3, 41a/6, 41a/7, 41a/10, 44a/6, 44a/8, 44a/11, 44b/4, 44b/19, 45a/3, 45a/6, 45a/8, 45a/15, 45b/1, 45b/5, 45b/6, 45b/9, 45b/18, 46a/1, 46a/14, 46b/18, 46b/19, 47a/1, 47a/3, 47a/9, 47a/18, 47b/2, 47b/4, 47b/5, 47b/6, 48a/11, 48a/17, 48b/7, 48b/18, 49b/9, 50a/15, 50b/7, 50b/11, 50b/15, 51a/11

ḳadar (Ar.) Kadar, miktarı, ölçüsünde, derecesinde. krş. **ġadar**.
ḳ. 3b/6, 12b/11, 21b/5, 34b/15, 43b/4, 45a/13, 49a/16, 51b/6
bu ḳ. 45a/13, 49a/16
fınduḳ ḳ 21b/5
ḥācet ḳ. 12b/11
ikisi ḳ. 51b/6
şol ḳ. 3b/6, 43b/4
yıldan vaḳt-ı ḥāżır isdedügi ḳ. 34b/15
ḳ.+ı 31a/2
iki uḳıyye ḳ.+ı 31a/2
ḳ.+ınca 17b/4, 23a/8
ḥācet ḳ.+ınca 17b/4, 23a/8

ḳadīmī (Ar.) Eski.
ḳ. 10a/3
ḳ. ʿālimler 10a/3

ḳādir (Ar.) Güçlü, kuvvetli, gücü yeten, muktedir.
ḳ. 14b/18, 15a/7, 19a/15
ḳ. olınmaz 19a/15
ḳ. olmasa 14b/18

kāfūr (Ar.) Kâfurotu ve bundan elde edilen koku (Camphorosma monspeliaca).
k. 2b/5, 6b/12, 23b/10, 23b/18, 25b/12, 30a/4, 30b/16, 31b/9, 32a/6, 32a/9, 33b/7, 34a/12, 34a/13, 45a/14
k. gibi 30b/16, 34a/12
ḳurṣ-ı k. "Kâfur tableti" 32b/7
k. ḳurṣı 23b/10, 25b/12, 32a/6
k. ḳurṣından bir ḳursa 31b/9
k.+dan 45a/17
k.+dan nesne 45a/17
k.+ıla 34a/13

kāġıḍ (Far.) Kâğıt, hamur durumuna getirilmiş türlü bitkisel maddelerden yapılan, yazı yazmaya, baskı yapmaya, bir şey sarmaya yarayan kuru, ince yaprak ve bu yapraktan yapılmış.
k.+dan 28a/15
k.+dan fetīle 28a/15

ḳāʿide (Ar.) Kaide, usul, kural.
ḳ. 10a/10

ḳakı- Öfkelenmek, kızmak, asabiyet göstermek, sinirlenmek.
ḳ.-duġın 6b/9
ḳ.-maḳ 14a/13
ḳ.-maḳdan 1b/7, 6b/8
ḳ.-maḳdan ḥādiṯ olan sıtmadadur 6b/8
ḳ.-maḳdan ḥādiṯ olan sıtma devāsındadur 1b/7
ḳ.-maya 14a/13

ḳakıt- Öfkelendirmek, kızdırmak, sinirlendirmek.
ḳ.-mayalar 31a/1

kākinec (< Far. kāknec) Patlıcangillerden, kırmızı ve ekşimsi meyvesi idrar söktürücü olarak kullanılan, çok yıllık ve otsu bir bitki, güveyfeneri, gelin otu (Physalis alkekengi).
k. 35a/14
k. suyıla 35a/14

ḳākıyā (Far.) krş. a**ḳākıyā**.
ḳ. 34b/19, 37a/17, 37a/19, 49a/6
ḳ. gibi 34b/19, 37a/17

kākūk Kekik, ballıbabagillerden, karşılıklı küçük yapraklı, beyaz, pembe, kırmızı başak durumunda çiçekleri olan ve çiçeği baharat gibi kullanılan, odunsu saplı, kokulu bir bitki (Thymus vulgaris).
k.+ile (kākūgile) 48a/16

ḳal- 1. Kendisi ile birlikte bulunanlar yok olduktan, dağıtıldıktan veya gittikten sonra da var olmak, durmak, bulunmak, varlığını devam ettirmek, olduğu yeri ve durumu korumak, sürdürmek.
ḳ.-a 34a/1
bāḳi ḳ.-a 34/a1
ḳ.-an 3a/8, 3a/13, 18b/7, 24a/17
baġlanıp ḳ.-an ḥarāret 3a/13
beden içinde dutulıp ḳ.-an ḥarāreti 3a/8
ol bāḳī ḳ.-an bir rıṭla 18b/7
ol bāḳī ḳ.-an ġalīẓ ḫılṭları 24a/17

ḳ.-maġıla 45b/2
ḳ.-maya 15b/14, 26a/8, 39a/18
ḳ.-maz 8b/1
ḳ.-sa 6b/7, 24a/13 [2], 41a/5
ḳ.-ur 3b/9, 5a/17, 8b/1, 15b/2, 17a/3, 17b/8, 17b/17
dutulur ḳ.-ur 3b/9
2. Geride kalmak.
ḳ.-anın 39a/13
3. Bir şeyi yapamamak.
ḳ.-maz 33b/19
4. (Ölçü, zaman ve uzaklık için) Belirtilen kadar bulunmak.
ḳ.-ınca 18b/6, 21a/4, 22b/7, 22b/9, 29a/13, 43b/19, 44a/5, 50b/19

ḳalay Kalay, gümüş beyazlığında, kolay işlenebilen, yumuşak bir element.
ḳ. 43a/14, 50a/5
ḳ. isfīḍācı 50a/5
ḳ. isfīḍācı 43a/14
ḳ.+dan 40a/10, 40a/14
ḳ.+dan düzilmiş isfīdāc 40a/10, 40a/14
ḳ.+ı 40a/17

ḳalb (Ar.) Yürek, kanı vücuda dağıtan organ.
ḳ. 30b/6
ḳ. ḫastalıġından bir ḫastalıḳdur 30b/6
ḳ.+e 30b/6
ḳ.+e ʿārıż olan ʿilletleri ẕikr itdügümüz vaḳt 30b/6

ḳalıñ Kalın, çapı geniş.
ḳ. 24a/5
ḳ. olmaya 24a/5

ḳalīḳiyūn
(?)
ḳ. 41a/4 [2], 41a/5
ḳ. gibi 41a/4

ḳalḳ- 1. Hasta iyileşerek gezecek duruma gelmek.
ḳ.-an 28b/6
ḫastalıḳdan ḳ.-an kişinüñ ṭaʿāma iştihāsı 28b/6
2. Kabarmak.
ḳ.-an 45a/13
urulup ḳ.-an mevżiʿler üzerine 45a/13
ḳ.-sa 11a/2
beden müteḫalḫil olsa yaʿnī ḳ.-sa 11a/2

ḳalye (Ar.) Kızartma, patlıcan ve kabak gibi sebzelerin sade yağda kavrularak pişirilmiş biçimi.
ḳ. 20a/19, 45b/15
bāḍām yaġıla ḳ. olmış yaş balıḳ 31a/7
ḳ. gibi 45b/15

ḳalye daşı
Deniz otları ya da çöven yakılarak elde edilen bir madde, sodyum oksit.
ḳ. 51a/15

kamçı Kırbaç.
k.+la 42b/5
çomaġıla k.+la urulan kişi 42b/5

ḳamış Göl, dere ve bataklık kenarlarında yetişen bir bitki, saz (Phragmites australis).
ḳ. 49b/18
ḳurı ḳ. köki 49b/18

Kāmilü'ṣ-Ṣınāʿa
(Ar.) Eserin adı.
k.+dan 41b/5, 41b/8
k.+dan dördinci maḳālesi 41b/8
k.+dan ikinci maḳāle 41b/5
k.+nuñ 1b/2
k.+nuñ üçinci maḳālesi 1b/2

ḳamletü'n-nesr
(Ar.) Akbaba biti.
ḳ. 42b/14
ḳ. yaʿnī yaʿnī kerkes biti 42b/14

ḳan Kan, atardamar ve toplardamarların içinde dolaşarak hücrelerde özümleme, yadımlama görevlerini sağlayan plazma ve yuvarlardan oluşmuş kırmızı renkli sıvı; eski tıpta humoral patoloji teorisinin temelini teşkil eden dört vücut sıvısından biri.
ḳ. 1b/11, 3b/5, 3b/6, 3b/7, 3b/9, 3b/10, 4a/2, 7a/18, 8a/15, 9a/10, 9a/11 [2], 9a/12 [2], 9a/13, 11a/22, 13a/8, 14b/1, 15b/20, 16a/2, 16a/3, 16a/5, 16a/6, 17b/3, 17b/4, 17b/5, 17b/6, 17b/9, 17b/13, 17b/14, 22a/1, 22a/2, 22a/5, 22a/6 [2], 22a/10, 22a/13, 22a/15, 23a/16 [2], 27a/1, 27a/2, 27a/4, 27a/5 [2], 27a/7, 28a/10, 34b/1, 34b/9, 34b/12, 34b/13, 34b/14, 36b/16, 37a/3 [2], 39b/2, 39b/4, 39b/6, 39b/18, 40b/5, 43b/4, 43b/5, 43b/7 [2], 45a/15, 45b/8, 45b/9, 46a/15, 47b/7, 47b/8 [2], 50a/12, 50a/14, 50a/16, 50b/15
bedende ṭoġan ḳ. 39b/18
her ḳ. kim bu ṣıfatlu ola 17b/6
ḳ. alduġı gün 22a/10
ḳ. alduḳdan ṣoñra 22a/6
ḳ. alduḳları gün 22a/13
ḳ. alduḳları günüñ irtesi 22a/15
ḳ. almaġı menʿ ider sebeb 37a/3
ḳ. almazdan öñdin 23a/16
bu ḳ. çıḳduġı vaḳtın 47b/8
ḳ. ġalebesi 15b/20
ḳ. ġalebesinden olan sıtma 27a/1
ḳ. ġālib olmaḳ ʿalāmeti 16a/5, 17b/13
ḳ. müteġayyir olup ḳoḳusı azmaḳdan ḥādiṯ olan sıtma 1b/11
ḳ. olıcı mādde 34b/1
ḳ. olmazdan öñdin 13a/8
sıvuḳ ḳ. 36b/16, 50a/14
ḳ.+a 16b/2
ḳ.+cuġaz 34b/6
ḳ.+dan 2a/11, 2a/12, 8a/15, 21b/18 [2], 22a/2, 34a/18, 36b/5, 37a/5
ḳ.+dan ḥādiṯ olan issi veremde 36b/5
ḳ.+dan ḥādiṯ olan verem 34a/18
ḳ.+dan olan sıtmaya 21b/18
ḳ.+dan olan veremde 37a/5
ḳ.+dur 17b/6, 21b/17
eyü ḳ.+dur 17b/6

ḳ.+ı 17b/6, 17b/7, 36b/12, 37a/4
bu ṣıfatlu ḳ.+ı 17b/6
eyü ḳ.+ı 17b/7
ḳ.+ıla 29b/4, 48b/17 [3].
gögercin yavrusı ḳ.+ıla 48b/17
ḳara yılan ḳ.+ıla 48b/17
ḳarḳa ḳ.+ıla 48b/17
ḳ.+uñ 17b/4
ḳ.+uñ rengi 17b/4

ḳanat Kanat, kuşlarda ve böceklerde uçmayı sağlayan organ.
ḳ.+ı (ḳanadı) 19b/11
ḳuş ḳ.+ı 19b/11

ḳanbīl (Ar.) Güveyfeneri, kandilotu (Physalis alkekengi).
ḳ. 37b/15

ḳanḳı Hangi.
ḳ. 5b/14 [2], 8a/12, 37a/8, 41a/10
ḳ. ḫılṭa 8a/12
ḳ. mevżiʿi ḳarnında 5b/14
ḳ. ṭaʿām ṭaʿmı 5b/14
ḳ. verem 37a/8
sülaʿuñ ḳ. nevʿindendür 41a/10
ḳ.+sı 26b/16
ḳ.+sından 48a/15

ḳanṭūriyūn (Yun.) Kantaron, yaraotu, kılıçotu (Centeurea).
ḳ.+ıla 48a/16

ḳap I Kabuk.
ḳ.+a (ḳaba) 47b/3
ḳ.+a beñzer nesne 47b/3
ḳ.+ı (ḳabı) 7a/8, 27b/10, 28b/17, 29a/8, 29a/12, 32b/4, 32b/5, 32b/15, 33a/4 [2], 33a/5 [2], 33b/15, 35a/2, 43b/18, 44a/18, 48a/6, 48a/7, 48b/12, 49a/10, 49b/18
aḳ ḳ.+ı ṣoyılmış baḳla 33a/4
datlu erük ḳ.+ı soyılmış 29a/8
datlu ḳ.+ı soyılmış bāḍām 33a/5
enār ḳ.+ı 49a/10
ḫaşḫāş ḳ.+ı 7a/8, 27b/10
ḳ.+ı gitmiş yarılmış arpayıla 28b/17
ḳ.+ı ṣoyılmış arpa 33a/4
ḳ.+ı soyılmış daru 32b/5
ḳ.+ı soyılmış ḳavun çekürdegi 49b/18
ḳ.+ı soyılmış mercimek 35a/2, 43b/18, 44a/18
ḳ.+ı soyılmış mürdümük 32b/4, 33a/5, 33b/15
ḳ.+ı soyılmış utrunc 48a/7
ḳ.+ı soyılmış yarılmış arpala 32b/15
kebere köki ḳ.+ı 48b/12
ḳuṣūrü's-selīḥe yaʿnī dār-ı ṣinīye ulaşan aġacuñ ḳ.+ı 48a/6
yarılmış ḳ.+ı gitmiş arpayı 29a/12
ḳ.+ıla (ḳabıla) 3b/10, 20a/10, 21a/6, 31b/14, 32b/15 [2], 48b/2
ḫaşḫāş ḳ.+ıla 32b/15
ḳabaḳ ḳ.+ıla 32b/15
ḳabaḳ ḳ.+ıla ḳaynanmış suyı 31b/14
kebere dibinüñ ḳ.+ıla 48b/2
nār ḳ.+ıla 21a/6
rāziyāne dibi ḳ.+ıla 20a/10
rāziyānenüñ dibi ḳ.+ıla 3b/10
ḳ.+ını (ḳabını) 20b/15 [2], 49b/1

kebere ḳ.+ını 49b/1
kerefs dibinüñ ḳ.+ını 20b/15
rāziyāne dibinüñ ḳ.+ını 20b/15
ḳ.+ıyıla (ḳabıyıla) 29b/7
fustūḳ ḳ.+ıyıla 29b/7

ḳap II Kap kacak.
ḳ.+a (ḳaba) 24b/6
aġzı büyük bir ḳ.+a 24b/6

ḳaplan Kaplan, kedigillerden, enine siyah çizgili, koyu sarı postu olan, Asya'da yaşayan çevik ve yırtıcı hayvan (Felis tigris). krş. **ḳablan**.
ḳ. 42b/19
ḳ. ödi 42b/19

ḳapu Kapı.
ḳ.+ya 32b/10

ḳar Kar, havada beyaz ve hafif billurlar biçiminde donarak yağan su buharı.
ḳ. 4b/19, 22b/18
ḳ. suyına 4b/19
ḳ.+ıla 2b/7, 2b/18, 2b/19, 3a/2, 4b/8, 6b/12, 12b/10, 13b/5, 13b/6, 21a/17, 22a/9, 23b/13, 24a/2
ḳ.+ıla sovımış su 4b/8. 21a/17, 24a/2
ḳ.+ıla sovımış suda 2b/18

ḳara 1. Siyah, beyaz karşıtı.
ḳ. 17b/4, 40b/1, 48b/17
ḳ. ḳoyı olsa 17b/4
ḳ. ola 40b/1
ḳ. yılan ḳanıla 48b/17
2. Bir tür belirtmeye yarar.
ḳ. 18b/2, 18b/10, 19a/4, 19a/10, 21a/2, 23a/9, 38b/18, 39b/12, 39b/13, 46b/10, 46b/11, 47a/2, 48a/5, 48b/8, 48b/10, 49a/2, 49a/4, 49a/12, 49a/13, 49b/14
ḳ. fülfül "Karabiber (Fructus piper nigrum)" 19a/10, 19a/4, 48a/5
ḳ. ḫarbaḳ "Siyah boynuz otu (helleborus niger) 18b/10, 39b/13, 46b/11, 47a/2, 48b/8, 48b/10, 49a/2, 49a/4, 49b/14
ḳ. helīle "Tohumları siyah bir helile çeşidi (Terminalia citrina)" krş. **hindī helīle** 18b/2, 21a/2, 38b/18, 46b/10
ḳ. hindī helīle 39b/12
ḳ. incīr budaġı ucı 49a/13
ḳ. şeb suyıla 49a/12

ḳāra (< Ar. ḳārre) Yeryüzünün denizle örtülü olmayan bölümü, toprak.
ḳ.+lar 8b/18
ḳ.+lar şehri gibi 8b/18

ḳarabaldırlu
Aspleniaceae familyasından, toprak üstü kısımları balgam söktürücü olarak kullanılan tohumsuz bitkilerden bir tür, bağrıkara, baldırıkara (Asplenium adiantumnigrum).
ḳ. 36a/10

ḳara behaḳ
Bir tür deri hastalığı. krş. **aḳ behaḳ, behaḳ.**
ḳ. 41b/13, 47b/5, 49b/7, 49b/9
aḳ ḳ. devāsındadur 47b/5
ḳ. ve aḳ behaḳ devāsındadur 41b/13
ḳ. ʿilācı 49b/7
ḳ. mevżiʿine 49b/9

ḳaracuḳ Rengi kara olan.
ḳ.+dan 45a/8
ḳ.+dan nesne ẓāhir 45a/8

ḳara çıġıd
Vücuttaki siyah leke. krş. **kelef.**
ḳ. 42a/8
kelefdedür yaʿnī yüze ḳ. düşmekdedür 42a/8

ḳarakır Karnın guruldaması.
ḳ. 11b/14

ḳaranful
(Ar.) Karanfil (Eugenia caryophyllata).
ḳ. 46b/3, 48a/5

ḳarġa ḳavunı
Ebucehil karpuzu (Ecballium elaterium). krş. **ḳarḳa ḳavunı.**
ḳ.+dan 45b/10, 47b/14

ḳarḥa (Ar.) Yara, çıban. krş. **başbert.**
ḳ. 42b/2, 42a/17, 42a/19
ḳ.-i mürekkebe maʿa marażı āliy "İltihaplı çıbanlarla birlikte seyreden yara" 42a/17
ḳ.-i mürekkebe maʿa teferruḳı'l-ittiṣāl "Vücutta bir yerin kesilmesiyle oluşan yara" 42a/19
ḳ. kim mürekkeb ola ʿarażıla 42b/2

ḳarı Kocamış, yaşlı; yetişkin.
ḳ. 40b/6
ḳ. keçi eti gibi 40b/6

ḳarın Karın, insan ve hayvanlarda gövdenin kaburga kenarlarından kasıklara kadar olan ön bölgesi; mide.
ḳ.+dan (ḳarından) 11a/9
ḳ.+ı (ḳarını) 17b/19
ḳ.+ı (ḳarnı) 5b/16, 29b/9, 30a/3
ḳ.+ı git- "İshal olmak" 29b/9, 29b/9, 30a/3
ḳ.+ı gitdügiden ötrü 30a/3
ḳ.+ı gitdük "İshal" 29b/9
ḳ.+ı üzerine 5b/16
ḳ.+ı yumşadıcı ġıḍālar 17b/19
ḳ.+ında (ḳarnında) 5b/14, 5b/19, 6a/2, 6a/5
ḫasta ḳ.+ında 6a/2
ḳ.+ından (ḳarnından) 16a/19
ḳ.+ını (ḳarnını) 29b/18
ḳ.+ınuñ (ḳarınınuñ) 5b/17
ḳ.+ınuñ aşaġasına 5b/17

ḳarış- İki veya ikiden çok şey bir araya gelip birbirinin içinde dağılmak, birbirinin içine girmek.krş. **ḳaruş-**.
ḳ.-a 50a/15
ḳ.-ıp 17a/6
ḳ.-maġıla 36b/16
ḳ.-maḳdan 14a/18
ḳ.-mış 7a/13, 9b/11
cüllāb ḳ.-mış su gibi 9b/11
çoḳ ḳ.-mış az şarāb 7a/13
ḳ.-mış mıdur 24b/15
ḳ.-mış ola 4b/18, 6b/6, 12b/9, 44a/16, 44a/17, 50a/15
ḳ.-mışlar olalar 38a/7
ḳ.-sa 15b/9
ḳ.-ur 16b/9, 17a/2

ḳarışdur-
Karıştırmak, katmak.

ḳ.-alar 12b/17, 16b/15, 19b/9, 20b/12, 24b/18, 38a/14, 39a/13, 46b/15, 48b/18, 50b/6, 51b/7
ḳ.-mayalar 13a/6, 26b/6
ḳ.-sañ 35b/14
ḳ.-ur 19a/16

ḳarışıḳ Karışmış, iç içe geçmiş, birleşmiş, birleşik. krş. **ḳarışuḳ**.
ḳ. 2a/1, 24b/11, 25a/3, 42a/17, 42a/18
ayruḳ ḳ. sıtmalar 25a/3
mürekkeb cirāḥatler yaʿnī ḳ. cirāḥatler 42a/17
mürekkeb sıtma devāsındadur yaʿnī ḳ. 2a/1
mürekkeb yaʿnī ḳ. sıtma 24b/11
veremlerile ḳ. başbert 42a/18

ḳarışıl- Karışma işi yapılmak.
ḳ.-mış ola 16b/4, 35b/3

ḳarışuḳ krş. **ḳarışıḳ**.
ḳarışuḳ 8a/16
ḳarışuḳ olsa 8a/16

ḳarḳa Karga, kargagillerden, kanatları geniş, tüyleri kara renkte, tarla ve bahçelere çok zarar veren kuş (Corvus).
ḳ. 48b/17
ḳ. ḳanıla 48b/17

ḳarḳa ḳavunı
krş. **ḳarġa ḳavunı.**
ḳ. 38a/4

ḳarpuz (< Far. ẖarbuz, ẖarbūze) Karpuz, kabakgillerden, sürüngen gövdeli parçalı sert yapraklı, sarı çiçekler açan bitkinin meyvesi (Citrullus vulgaris).
ḳ. 12b/16, 23a/2, 23b/2, 23b/11, 31b/10
birez ḳ. suyı 12b/16
ḳ. suyı 23b/11
ḳ. suyıla 23a/2, 23b/2
ḳ. ṣuyıla 31b/10
ḳ.+ı 48b/12

ḳarşu 1. Bir şeyin, bir yerin, bir kimsenin, esas tutulan yüzünün ilerisi.
ḳ. 24a/2
2. Devamla, müteakiben.
ḳ. 30b/14
3. Muhalif, karşı.
ḳ. 17b/7, 17b/8, 18a/14, 19b/12
ḳ. dur- "(Hastalığa) direnmek, dayanmak" 17b/8, 19b/12
ḳ. dura 17b/8, 19b/12
ḳ. durmaġa 18a/14
ḳ. durmaz 17b/7

ḳārūre (Ar.) Tahlil edilmek üzere alınan idrar; idrar tahlili; idrar dolu kap ile yapılan tahlil.
ḳ.+si 16a/11, 21a/15

ḳaruş- krş. **ḳarış-**.
ḳ.-mış ola 20a/7

ḳaṣab-ı zerīre
(Ar.) Kazayağı otu, kandindiren, bambu kamışı, azak eğiri (Acorus calamus).
ḳ. 21a/11

ḳaṣd (Ar.) Kasıt, niyet.
ḳ. 26b/16
ḳ. olına 26b/16
ḳ.+uñ 25b/6, 25b/8, 25b/9, 26b/17

senüñ ḳ.+uñ 25b/6, 25b/8, 25b/9, 26b/17

ḳasnı Kadı ağacı, şeytanboku otu ve bundan elde edilen zamk (Ferula assa-foetida).
ḳ. 19a/2, 19a/3, 19a/10, 26a/15, 46b/17, 48b/18
ḳ. ḥabbı 19a/3
ḳ. maʿcūnı 26a/15
ḳ. maʿcūnı gibi 19a/2
ḳ. ve zift ve mūm 48b/18

kāsni (< Far. kāsnī) krş. **kāsnī**.
k. 16a/13, 24b/3, 31a/11, 35a/10, 40a/5, 51a/4
k. dibi özdegi 31a/11
k. suyı gibi 40a/5
ḳ. suyıla 16a/13, 35a/10, 51a/4
k. toḫmı 24b/3

kāsnī (Far.) Yaban marulu, hindiba (Cichorium endiva). krş. **kāsni**.
k. 6b/1, 15b/12, 24a/14, 34b/19, 35a/7, 37a/17
k. suyı 24a/14
k. suyıla 34b/19
k. ṣuyıla 35a/7, 37a/17

ḳaşı- Deriyi tırnakla veya herhangi bir şeyle hafifçe ovmak.
ḳ.-maya 50b/11
ḳ.-sa 50b/12

ḳat Civar, yan.
ḳ.+ında 28b/8
su ḳ.+ında 28b/8

ḳaṭʿ (Ar.) Kesme, bitirme, sona erdirme.
ḳ. 20b/10
ḳ. ider 20b/10

ḳat- Katmak, eklemek, ilave etmek.
ḳ.-alar 2b/8 [2], 11b/2, 12b/17, 15a/15, 15b/11, 16b/14, 18b/19, 35a/10, 38a/14, 38b/13, 44b/19, 49a/14
ḳ.-salar 27b/8

ḳaṭaf (Ar.) Kara pazı (Atriplex hortensis). krş. **sermaḳ**.
ḳ. 4b/9
ḳ. yaʿnī sermaḳı 4b/9

ḳatı 1. Sert, yumuşak karşıtı.
ḳ. 1b/4, 3a/3, 3a/17, 3b/8, 3b/18, 5a/6, 15a/7, 15b/17, 35b/10, 38a/7, 38a/11, 38a/13, 38a/18, 38b/3, 38b/5, 41b/1
ḫām ḳ. olduġından 15a/7
issi olmasun ḳ. 15b/17
ḳ. bedenlere 38b/3
ḳ. ideler 38a/18
ḳ. ider 35b/10, 38b/5
ḳ. itmekdür 38a/7
ḳ. nesneler 41b/1
ḳ. olduġı 3a/17
ḳ. olduġından 15a/7
ḳ. olmaġıla 5a/6
ḳ. olsa 3b/8, 3b/18, 38a/11, 38a/13
ḳ. olup 1b/4, 3a/3
ḳ.+raḳ 38a/19
ḳ.+raḳ ola 38a/19

2. Sayıca ya da miktarca çok, fazla, aşırı derecede.
ḳ. 2b/6, 5a/11, 6a/17, 6a/18, 8a/1, 8a/2, 8a/4, 8b/18 [2], 11a/4, 11b/5, 11b/7, 12a/6, 12b/19, 22b/12, 23b/1, 23b/5, 23b/9, 24a/10, 25a/1 [2], 25a/2, 25a/13, 25a/14, 25b/19, 26b/19, 28a/11, 32b/18, 36a/16, 40b/6, 41a/19

bu sıtmanuñ ḳ. çoḳ żararı 2b/6
ḳ. ḫaṭarlu sıtmaya 25a/2
ḳ. muvāfıḳdur 23b/5
ḳ. olsa 5a/11, 6a/18, 22b/12, 23b/1, 25a/1, 25b/19, 26b/19
ḳ. sovuḳ su 12b/19
ḳ. sovuḳ su içmekden 11b/7
ḳ. zaḥmet itdügünden ötrü 25a/14
sovuḳı ḳ. yirden 24a/10
ḳ.+raḳ 25b/8
ḳ.+raḳ olsa 25b/8
ḳ.+raḳısa 25b/6
3. (Hastalık için) şiddetli, ağır, ileri derecede, dayanılması güç.
ḳ. 2a/16, 3b/19, 4a/10, 11a/10, 25a/12, 30a/16, 38b/3, 38b/4, 38b/14, 39a/11, 40b/13
ayruḳ ḳ. veremlerde 40b/13
ḳ. ola 2a/16
ḳ. olduġı vaḳtı 4a/10
ḳ. olduġı vaḳtlarda 11a/10
ḳ. olsa 3b/19, 30a/16
ḳ. olur 25a/12
ḳ. verem 38b/3, 38b/4
ḳ. vereme 38b/14
ḳ. veremleri ezici merhem ṣıfatı 39a/11
ḳ.+duġına 3b/19
4. Sıkıca.
ḳ. 29b/18
5. (Nabız için) kuvvetli.
ḳ. 25b/12, 30b/11 [2].
ince ḳ. olmaya 30b/11
ḳ. olmaya 30b/11
ḳ. olsa 25b/12
6. (İçecekler için) sert, etkili, keskin.
ḳ. 11b/12
bu ḳ. sunuñ 11b/12

ḳatıl- Katılmak, karıştırılmak, birleştirilmek.
ḳ.-mış 18b/13, 30a/1, 50b/10
sıvuḳ sovuḳ su ḳ.-mış şarāb 30a/1
su ḳ.-mış sirkele 50b/10
sükeri su ḳ.-mış sirkengübinile 18b/13
ḳ.-mış ola 7a/3, 10a/19, 20a/5

ḳatılıḳ Sertlik, katılık.
ḳ. 15a/6
ḳ.+da 35b/10
ḳ.+ı 3a/12
beden ḳ.+ı 3a/12

ḳaṭrān (Ar.) Katran, sedir ağacından kuru damıtma yoluyla elde edilen sıvı yağ kıvamında, kara renkte, is kokulu, suda erimeyen madde (Cedrus libani).
ḳ. 46b/14
ḳ.+ıla 49a/1

ḳaṭūna krş. **ḳaṭūnā, ḳāṭūna.**
ḳ. 22b/4, 32a/3, 32a/10, 32a/14, 33b/8
bezr-i ḳ. 22b/4, 32a/3, 32a/10, 32a/14, 33b/8. krş. **bezr-i ḳaṭūnā**.
bezr-i ḳ. luʿābı krş. **bezr-i ḳaṭūnā luʿābı** 22b/4
bezr-i ḳ. luʿābıla 32a/3, 32a/10, 32a/14, 33b/8
bezr-i ḳ.+dan 29a/18

bezr-i ḳ.+dan ve reyḥān-ı süleymān toḫumından düzilmiş seḳūf 29a/18

ḳaṭūnā (Ar.) Pireotu, karnıyarık otu (Plantago psyllium). krş. **ḳaṭūna, ḳāṭūna.**

ḳ. 13b/7, 22b/12, 35a/1, 35b/19, 44a/6

bezr-i ḳ. “Pire otu tohumu (Plantago ovata)” 13b/7, 22b/12, 35a/1, 35b/19, 44a/6

bezr-i ḳ. gibi 35b/19

bezr-i ḳ. luʿābı "Pire otu tohumundan elde edilen yapışkan sıvı" 13b/7, 22b/12

bezr-i ḳ. luʿābın 44a/6

dögülmiş bezr-i ḳ. suyıla 35a/1

ḳāṭūna krş. **ḳaṭūna, ḳaṭūnā.**

ḳ. 4b/7, 23a/19, 23b/1, 28a/2

bezr-i ḳ. krş. **bezr-i ḳaṭūnā** 4b/7, 23a/19, 23b/1, 28a/2

bezr-i ḳ. luʿābı. krş. **bezr-i ḳaṭūnā luʿābı** 23b/1, 28a/2

bezr-i ḳ. luʿābın 4b/7

bezr-i ḳ. luʿābına 23a/19

ḳavi (< Ar. ḳavī) krş. **ḳavī**.

k.+yise 8b/6

ḳavī (Ar.) Güçlü, etkili, tesirli; yoğun, katı. krş. **ḳavi**.

ḳ. 3b/6, 4b/17, 8b/10, 8b/13, 10a/17, 10b/2, 10b/3, 10b/9, 10b/11, 10b/14, 10b/15, 11b/3, 12a/8, 16a/8, 16b/8, 19a/17, 24b/19, 29a/3, 30b/1, 32b/8, 34b/17

ḳ. de olmasa 8b/13

ḳ. eyler 12a/8

ḳ. ḳuvvet 29a/3

ḳ. ola 16a/8, 34b/17

ḳ. olan 24b/19

ḳ. olan sıtmanuñ ʿilācı devāsı 24b/19

ḳ. olmasa 30b/1, 32b/8

ḳ. olsa 3b/6, 8b/10, 10a/17, 10b/2, 10b/3, 10b/9, 10b/11, 11b/3

ḳ. olup 10b/15

ḳ. olur 10b/14, 16b/8, 19a/17

şarāb-ı ḳ. 4b/17

ḳ.+raḳ 24b/19

ḳavl (Ar.) Söz.

ḳ.9b/7

ḳ.-i maṭlaʿıla 9b/7

ḳavud Kavrulmuş tahıl unu; bu un ile şekerden yapılan bir tür yiyecek.

ḳ. 28a/19

eyü ḳoḳulu ḳ. 28a/19

ḳ.+ı 16a/18, 29a/16, 29b/3, 32a/16, 33b/2, 44a/14

arpa buġday ḳ.+ı 16a/18

arpa ḳ.+ı suyı 32a/16, 33b/2

arpa ḳ.+ı suyın 29a/16, 29b/3, 44a/14

ḳ.+ıla 22b/16 [2], 44b/1

arpa ḳ.+ıla 22b/16

buġday ḳ.+ıla 22b/16

ṭaru arpa ḳ.+ıla 44b/1

ḳ.+ın 4b/10 [2], 5a/10, 29b/7

alma ḳ.+ın 29b/7

arpa ḳ.+ın 4b/10, 5a/10

buġday ḳ.+ın 4b/10

ḳ.+ını 2b/18

buġday ḳ.+ını 2b/18

ḳavun Kavun, kabakgillerden, sürüngen gövdeli, meyvesi güzel kokulu, sulu, etli ve iri olan bir bitki (Cucumis melo).
ḳ. 15b/18, 32a/6, 49b/19, 50a/1, 50b/1, 50b/3
ḳ. çekürdegi içi 32a/6
ḳ. etile 50b/3
ḳ. toḫmı içi gibi 15b/18
ḳ. toḫmı içile 50b/1
ḳ. toḫmı suyıla 50a/1
soyılmış ḳ. çekürdegi 49b/19

ḳayırmaz
krş. **ḳayurmaz**.
ḳ. 13a/9, 14a/8

ḳaymūliyā
(Ar.) Ateşin herhangi bir etki yapmadığı, parlatılmış beyaz mermer levhalar.
ḳ. 35a/6, 37a/19, 37b/3
ḳ. balçıġı 35a/6
ḳ. gibi 37b/3
ṭīn-i ḳ. 37a/19

ḳayna- Kaynamak, haşlanmak, pişmek.
ḳ.-mış 21b/14
…yavşanıla ḳ.-mış suyı 21b/14

ḳaynan- Kaynatılmak, kaynamak.
ḳ.-mış 7a/9, 16b/16, 21b/3 [2], 26a/13, 26b/1 [2], 26b/2, 27a/18, 28b/18, 31b/14, 32a/17, 36a/5, 43b/8, 45a/2, 45a/4, 46a/11, 48a/4, 48a/14, 48a/17, 50a/19, 51b/4, 51b/5, 51b/7
…anīsūn toḫmıla ḳ.-mış su gibi 26a/13
ayva pārecuḳlarıla ḳ.-mış ṣamġ-ı ʿArabī ṭīn-i ḳıbrisī 32a/17
bir pāre asārūnıla ḳ.-mış suyıla 21b/3
…duraḳ otıla ḳ.-mış yaġıla 26b/2
…fevtenec-i cebelī yaʿnī keküğile ḳ.-mış suyıla 48a/4
…fevtenecile ḳ.-mış suyı 26b/1
…gülile ḳ.-mış suyıla 51b/7
…ḫāşāyıla ḳ.-mış suyıla 21b/3
ḫaṭmī dibile ḳ.-mış suyı 36a/5
…iklīli'l-meligile ḳ.-mış su 46a/11
…ḳabaḳ çekürdegile kim doġranmış ola ḳ.-mış suyı 28b/18
ḳabaḳ ḳabıla ḳ.-mış suyı 31b/14
…ḳ.-mış cevāv 43b/8
…ḳusṭıla ḳ.-mış yaġ 27a/18
…mersinile ḳ.-mış suyıla 45a/4
mersinile ḳ.-mış suyıla 45a/2
merzencūşıla ḳ.-mış suda 16b/16
…ṣandalıla ḳ.-mış suyıla 51b/5
…sūsen yapraġıla ḳ.-mış suyıla 51b/4
…ve gebekile ḳ.-mış su 50a/19
…ve kābilī helīlele ḳ.-mış suyıla 48a/17

…ve yarılmış arpala ḳ.-mış ṣuyı 7a/9
…yā sedābıla bile ḳ.-mış suyıla 48a/14
…yavşanıla ḳ.-mış yaġıla 26b/1
ḳ.-mış ola 18b/14, 19b/4, 20a/10, 32a/16, 32b/16, 34a/4, 45a/6, 47a/2, 47a/16, 47b/1, 48a/2
ḳ.-sa 36a/19

ḳaynat- Kaynatmak, kaynamasını sağlamak.
ḳ.-alar (ḳaynadalar) 5a/16, 22b/10, 24b/6, 29a/13
ḳ.-salar 2b/14, 48b/4, 48b/7

ḳaysūm (Ar.) Civanperçemi, ayvadana, pelin, ak pazı (Achillea milefolium).
ḳ.+ıla 26b/2

ḳayunat-
krş. **ḳaynat-**.
ḳ.-alar (ḳayunadalar) 24a/15

ḳayurmaz
Zarar vermez, önemi yok. krş. **ḳayırmaz**.
ḳ. 13b/10, 13b/15, 14a/10, 19b/6

ḳaz Kaz, perde ayaklılardan, uzun, beyaz veya gri boyunlu, suda ve karada yaşayan, uçan, yabani veya evcil kuş (Anser).
ḳ. 6a/1, 45b/14, 46a/10, 50a/2
ḳ. yaġıla 46a/10
ḳ. yaġın 50a/2
ḳ. yaġından 6a/1
semiz ḳ. ve taḳuḳ gibi 45b/14

ḳażā' (Ar.) Yapma, yerine getirme, ifa etme.
ḳ. 37b/4
ḳ.-i ḥācet itme- "Gerekli ihtiyacı karşılamamak" 37b/4
ḳ.-i ḥācet itmese 37b/4

ḳazın- Kazınmak, kazıma işi yapılmak.
ḳ.-mış 27b/19
ḳ.-mış doġranmış sūsen dibi 27b/19

kebere (Ar.) Gebre otu, çok yıllık, dikenli, pembe ve beyaz çiçekli, çiçek tomurcukları turşu yapılarak yenilen bir çalı, kapari, keditırnağı (Capparis spinosa).
k. 48b/1, 48b/12, 49b/1
k. dibinüñ ḳabıla 48b/1
k. ḳabını 49b/1
k. köki ḳabı 48b/12

keçi Keçi, geviş getirenlerden, eti, sütü, derisi ve kılı için yetiştirilen, memeli dişi hayvan (Capra hircus).
k. 6a/20, 17b/12, 31a/4, 31a/8, 39a/2, 40b/6, 50a/3
büyük k. eti gibi 17b/12
ḳarı k. eti gibi 40b/6
k. eti gibi 39a/2
k. ödin 50a/3
k. paçası 6a/20, 31a/4
yigid saġ tenlü k. südünden düzilmiş ayran 31a/8
k.+si 43a/1
eyyel ḳuyruġ ṭarafın yaʿnī ṭaġ k.+si ḳuyruġ ucın 43a/1

kehrübā (Far.) Kehribar, açık sarıdan kızıla kadar türlü renklerde, yarı saydam, kolay kırılır ve bir yere hızlıca sürtüldüğünde hafif cisimleri kendine çeken, fosilleşmiş reçine, samankapan,

KAYNAKLAR

- Adıvar, Adnan (1982), *Osmanlı Türklerinde İlim,* İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Ağırakça, Ahmet (2004), *İslâm Tıp Tarihi,* İstanbul: İstanbul Medikal Yayıncılık.
- Ahmet Vefik Paşa (2000), *Lehce-i Osmânî,* Hzl. Recep Toparlı, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ahterî Mustafa Efendi (2009), *Ahterî-i Kebir,* Hzl. H. Ahmet Kırkkılıç, Yusuf Sancak, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Akalın, Mehmet (1979), *Tarihî Türk Şiveleri,* Ankara: Sevinç Matbaası.
- Akar, Ali (2012), *Türk Dili Tarihi,* İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Ali Nazîmâ, Faik Reşad (2009), *Mükemmel Osmanlı Lügati,* Hzl. Necat Birinci, Kâzım Yetiş, Fatih Andı, Erol Ülgen, Nuri Sağlam, Ali Şükrü Çorok, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Argunşah, Mustafa (1999), *Muhammed b. Mahmud-ı Şirvânî Tuhfe-i Murâdî (İnceleme-Metin-Dizin),* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Argunşah, Mustafa (2009), "Edviye-i Müfrede'nin Neşri Üzerine Düşünceler", *Türk Kültürü 2009/2,* s. 185-196.
- Ayverdi, İlhan (2011), *Misalli Büyük Türkçe Sözlük,* İstanbul: Kubbealtı Yayınları.
- Banguoğlu, Tahsin (1938), *Altosmanische Sprachstudien zu Süheyl ü Nevbahar,* Leipzig.
- Bayat, Ali Haydar (2010), *Tıp Tarihi,* İstanbul: Merkezefendi Geleneksel Tıp Tarihi Yayınları.
- Baytop, Turhan (1997), *Türkçe Bitki Adları Sözlüğü,* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Baytop, Turhan (1999), *Türkiye'de Bitkilerle Tedavi,* İstanbul: Nobel Tıp Yayınları.
- Bilgegil, M. Kaya (1984), *Türkçe Dilbilgisi,* Ankara: Dergâh Yayınları.
- Brockelmann, Carl (1909), *Geschichte der Arabischen Litteratur,* Leiden: C. F. Amelongs Verlag.
- Buran, Ahmet (1996), *Anadolu Ağızlarında İsim Çekim (Hâl) Ekleri,* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Caferoğlu, Ahmet (1968), *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü,* İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları.

- Canpolat, Mustafa; Önler, Zafer (2007), *Edviye-i Müfrede,* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Çağatay, Saadet (1978), *Türk Lehçeleri Üzerine Denemeler,* Ankara: Ankara Üniversitesi DTCF Yayınları.
- Çağıran, Önder (1992), *Ahmed-i Dâ'î Tıbb-ı Nebevî İmlâ-Fonetik-Morfoloji-Karşılaştırmalı Metin-İndeks ve Sözlük,* İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili Anabilim Dalı Yayımlanmamış Doktora Tezi, Malatya.
- Delice, H. İbrahim (2008), *Sözcük Türleri,* Sivas: Asitan Yayınları.
- Demir, Necati (2004), "Eski Türkiye Türkçesinde Tasvir Fiilleri", *Zeynep Korkmaz Armağanı,* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, s. 103-116.
- Demir, Nurettin; Yılmaz, Emine; Gencan, Tahir Nejat (2009), *Türkçe Ses ve Biçim Bilgisi,* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Demirhan Erdemir, Ayşegül (1989), "Ali ibn Abbas el-Mecûsî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 2, s. 379-380.
- Demirtaş, Ahmet (2009), *Dürr-i Meknûn,* İstanbul: Akademik Kitaplar.
- Deny, Jean (1941), *Türk Dili Grameri (Osmanlı Lehçesi),* Çev. Ali Ulvi Elöve, İstanbul: Maarif Vekâleti Yayınları.
- Develi, Hayati (1995), *Evliya Çelebi Seyehatnamesine Göre 17. Yüzyıl Osmanlı Türkçesinde Ses Benzeşmesi ve Uyumlar,* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Devellioğlu, Ferit (2013), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat,* Ankara: Aydın Kitabevi.
- Doğan, Şaban (2009), *Terceme-i Akrabadin (Giriş-İnceleme-Metin-Dizin),* Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Doktora Tezi, Sakarya.
- Doğan, Şaban (2012), *Risâle-i Feyziyye fî Lügâti'l-Müfredâti't-Tıbbiyye,* İstanbul: Değişim Yayınları.
- Duman, Musa (1995), *Evliya Çelebi Seyahatnamesine Göre 17. Yüzyılda Ses Değişmeleri,* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Duman, Musa (2008), "Klasik Osmanlı Türkçesi Döneminde i/e Meselesine Dair", *Makaleler,* İstanbul: Kesit Yayınları, s. 41-74.

- Erdağı Doğuer, Binnur (2014), *Tuhfe-i Mübârizî,* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ergin, Muharrem (1952), "Bursa Kitaplıklarındaki Türkçe Yazmalar Arasında", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi,* C. IV, S. 4, s. 107-132.
- Ergin, Muharrem (1992), *Türk Dil Bilgisi,* İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Ersoylu, Halil (2000), "Eski Türkiye Türkçesi Metinlerinde Kullanılan Elifli Vav", *Hasan Eren Armağanı,* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, s. 128-134.
- Gabain, A. Von (2000), *Eski Türkçenin Grameri,* Çev. Mehmet Akalın, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gülsevin, Gürer (1997), *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler,* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gülsevin, Gürer; Boz, Erdoğan (2004), *Eski Anadolu Türkçesi,* Ankara: Gazi Kitabevi.
- Hayati-zâde Mustafa Feyzi Efendi (1974), *Yabani Bitkiler Sözlüğü I-II*, Hzl. Hadiye Tuncer, Ankara: Tarım Bakanlığı Yayınları.
- İbn Ebi Useybia (Tarihsiz), *Uyûnu'l-Enbâ fî Tabakâti'l-Etibbâ*, Beyrut.
- İbnül'l-Kıftî (1326), *İhbârü'l-Ulemâ bi-Ahbâri'l-Hükemâ,* Kâhire.
- İbrahim Cûdî Efendi (2009), *Lügat-ı Cûdî,* Hzl. İsmail Parlatır, Belgin Tezcan Aksu, Nicolai Tufar, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- İhsanoğlu, Ekmeleddin; Şeşen, Ramazan; Bekar, M. Serdar, Gündüz, Gülcan; Bulut, Veysel (2008), *Osmanlı Tıbbi Bilimler Literatürü Tarihi,* C. I, İstanbul: İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi Yayınları.
- Johnson, Francis (1852), *Dictionary Persian, Arabic, and English,* London: Honourable East-India Company.
- Kanar, Mehmet (1998), *Büyük Farsça-Türkçe Sözlük,* İstanbul: Birim Yayıncılık.
- Kanar, Mehmet (2011), *Eski Anadolu Türkçesi Sözlüğü,* İstanbul: Say Yayınları.
- Karahan, Leylâ (1994), *Erzurumlu Darir Kıssa-i Yusuf,* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

- Karasoy, Yakup (2009), *Tutmacı Eski Oğuz Türkçesiyle Yazılmış Bir Tıp Kitabı Tabiatnâme,* Konya: Palet Yayınları.
- Karlığa, Bekir; Kazancıgil, Aykut (1999), "Ali ibn Abbâs el-Mecusi ve Kitâbü'l-Melikî", *III. Türk Tıp Tarihi Kongresi -Kongreye Sunulan Bildiriler-,* Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, s. 25-54.
- Kaya, Emel (2008), *Muhyiddin Mehî'nin (Nazmu't-Teshîl) Adlı Eseri (İnceleme-Metin-Dizin) ve Bu Eserin XV. Yüzyıl Türk Tıp Dilinin Oluşmasındaki Yeri,* Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Doktora Tezi, Konya.
- Kaya, Önal (2006), "Doğu Türk Yazı Dili ve Edebiyatı Araştırmaları VI: Doğu Türk Yazı Dili Alanına Ait Bir Tıp Metni", *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi,* C. 3, S. 4, s. 111-129.
- Kaymaz, Zeki (1994), "Eski Anadolu Türkçesinde Sayı Adları ve Kullanılışları", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten (1991),* Türk Dil Kurumu Yayınları, s. 9-17.
- Kılıçoğlu, Vecihe (1956), *Cerrahiye-i İlhaniye,* Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Kocaoğlu, Timur (2003), "Tarihî Türk Lehçeleri Metinlerinin Transkripsiyonlanmasında Kapalı é/i Meselesi", *Türk Kültürü,* S. 483-484, s. 266-281.
- Koning, P. De (1903), *Trois Traités d'Anatomie Arabes,* Leiden: E. J. Brill.
- Korkmaz, Zeynep (2003), *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi),* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Köktekin, Kâzım (2007), "Hazâinü's-Saadât'ta Geçen Tıp Terimleri", *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi,* S. 35, s. 13-27.
- Köktekin, Kâzım (2007), *Yûsuf-ı Meddâh Varka ve Gülşah,* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Köktekin, Kâzım (2011), *Eski Anadolu Türkçesi,* Erzurum: Fenomen Yayınları.
- Kurban, Ferhat (1990), *Sultaniye (Giriş-Metin-Sözlük),* İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

- Küçüker, Paki (1994), *Yadigâr-ı İbn-i Şerif (Giriş-Metin-Dizin),* Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmaşı Doktora Tezi, Elazığ.
- Küçüker, Paki (2010), *Mücerreb-nâme,* Ankara: Kültür Ajans Yayınları.
- Mütercim Âsım Efendi (2000), *Burhan-ı Katı,* Hzl. Mürsel Öztürk, Derya Örs, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Mütercim Âsım Efendi (2013), *Kâmûsu'l-Muhît Tercümesi,* Hzl. Mustafa Koç, Eyyüp Tanrıverdi, İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Önler, Zafer (1987), "Hacı Paşa'nın Müntehab-ı Şifa Adlı Eserinde Geçen Bitki Adları Üzerine", *Türk Dili,* Türk Dil Kurumu, S. 413, s. 403-407.
- Önler, Zafer (1988), "XIV-XV. Yüzyıl Türkçe Tıp Kitaplarındaki Bitki Adları Üzerine", *Türk Dünyası Araştırmaları,* S. 413, s. 52-63.
- Önler, Zafer (1989), "Eski Anadolu Türkçesi Döneminde Yazılmış İki Tıp Kitabında Yer Alan Sağlık Bilgisi Terimleri", *Türk Dünyası Araştırmaları Yıllığı-Belleten 1988,* Türk Dil Kurumu, s. 87-130.
- Önler, Zafer (1990), *Celâlüddin Hızır (Hacı Paşa) Müntehab-ı Şifa (Giriş-Metin),* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Önler, Zafer (1998), "XIV-XV. Yüzyıl Tıp Metinlerinde Türkçe Bitki Adları", *Kebikeç,* S. 22, s. 135-150.
- Önler, Zafer (1999), *Celâlüddin Hızır (Hacı Paşa) Müntahab-ı Şifa II (Sözlük),* Ankara: Simurg Yayınları.
- Önler, Zafer (2006), "Divânu Lûgati't-Türk ve Kutadgu Bilig'de Tıp Terimleri", *Kebikeç,* S. 22, s. 135-150.
- Özçelik, Sadettin (1990), *Nidâyi Menâfiü'n-Nâs (Dil Özellikleri-Metin-Söz Dizini),* İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümü, Malatya.
- Özçelik, Sadettin (2000), "15. Yüzyılda Yazılmış Üç Tıp Kitabı Üzerine", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten (1997),* Türk Dil Kurumu, s. 385-395.
- Özçelik, Saadettin (2011), *Kitâbü'l-Muhimmât,* Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

- Özer, Osman (1995), *Ahmedî Tervîhü'l-Ervah (Giriş-Metin-Dizin),* Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Doktara Tezi, Elazığ.
- Özkan, Hamza (2003), *Aydınoğulları Beyliği'nde İlmî Hayat,* Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Özkan, Mustafa (1993), *Gülistan Tercümesi,* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Özkan, Mustafa (2000), *Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi,* İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Özmen, Mehmet (2010), "Gerek, Gerekmek ve Gereklilik Çekimleri Üzerine", *Türk Dili Üzerine Makaleler,* Ankara: Akçağ Yayınları, s. 459-473.
- Öztek, Zafer (1992), *Halk Dilinde Sağlık Deyişleri Sözlüğü,* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Paçacıoğlu, Burhan (2014), *İlaç ve Bitki Adları Sözlüğü,* Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları.
- Raif Necdet Kestelli (2004), *Resimli Türkçe Kamus,* Hzl. Recep Toparlı, Belgin Tezcan Aksu, Canan Selvi Kanoğlu, Seyfullah Türkmen, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Sâlehpur, Cemşid (1991), *Farsça-Türkçe Genel Sözlüğü,* Tebriz: Lâle Yayınevi.
- Sertkaya, Osman Fikri (1997), "Uygur Tıp Metinlerine Toplu Bir Bakış", *Uluslararası Osmanlı Öncesi Türk Kültürü Kongresi Bildirileri,* Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, s. 349-357.
- Schipperges, Heinrich (1964), *Die Assimilation der Arabischen Medizin durch das Lateinische Mittelalter,* Wiesbaden: F. Steiner.
- Steingass, Francis (2000), *A Comprehensive Persian English Dictionary*, Çağrı Yayınları.
- Şahin, Hatice (2007), *Müntehib,* Bursa: Uludağ Üniversitesi Yayınları.
- Şahin, Hatice (2008), "Tıp Yazmalarının Kelime Kadrosu Üzerine", *I. Uluslararası Türk Tıp Tarihi Kongresi Bildiri Kitabı,* C. 2, Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları, s. 1301-1307.

- Şahin, Mehmet Ünal (1994), *Mü'min bin Mukbil Miftâhü'n-Nur ve Hazâinü's-Sürûr I-II (Dil Özellikleri-Metin-Söz Dizini),* İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Doktora Tezi, Malatya.
- Şehsuvaroğlu, Bedi N. (1970), *Eczacılık Tarihi Dersleri,* İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Şemseddin Sami (1992), *Kâmûs-ı Türkî,* İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Tiken, Kâmil (2004), *Eski Türkiye Türkçesinde Edatlar, Bağlaçlar, Ünlemler ve Zarf-Fiiller,* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Timurtaş, Faruk Kadri (1988), "Şeyhi ve Çağdaşlarının Eserleri Üzerinde Gramer Araştırmaları", Türk *Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1960,* Türk Dil Kurumu, s. 95-144.
- Timurtaş, Faruk Kadri (1994), *Eski Türkiye Türkçesi,* İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Tokaç, Mahmut (2000), *İlk Dönem (XIV-XV. Yüzyıllar) Türkçe Tıp Yazmalarında Cilt Hastalıkları ve Tedavileri,* İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Deontoloji ve Tıp Tarihi Anabilim Dalı Yayımlanmamış Doktora Tezi.
- Toparlı, Recep; Argunşah, Mustafa (2008), *Mu'inü'l-Mürid,* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Turan, Zikri (1992), *Teshîl I-II,* İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümü Yayımlanmamış Doktora Tezi, Malatya.
- Türk Dil Kurumu (2009), *Tarama Sözlüğü I-VIII,* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türk Dil Kurumu (2011), *Türkçe Sözlük,* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türk Dil Kurumu (2012), *Yazım Kılavuzu,* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türk, Vahit (2009), *Hatiboğlu Bahrü'l-Hakâyık,* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Uçar, İlhan (2009), *Hazâ Kitâb-ı Hulâsa-ı Tıbb (Giriş-İnceleme-Metin-Dizin),* Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Doktora Tezi, Sakarya.

- Ulmann, Manfred (1970), *Die Medizin im İslam,* Leiden: E. J. Brill.
- Unat, Ekrem Kadri; İhsanoğlu, Ekmeleddin; Vural, Suat (2004), *Osmanlıca Tıp Terimleri Sözlüğü,* Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Yaylagül, Özen (2010), *Ebvâb-ı Şifâ Metin Dilbilimsel Bir İnceleme,* Ankara: KÖKSAV Yayınları.
- Yelten, Muhammed (1997), *Kemâliyye,* İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Yılmaz, Emine (1991), "Ana Türkçede Kapalı e Ünlüsü", *Türk Dilleri Araştırmaları 1991,* s. 151-165.
- Zülfikar, Hamza (1991), *Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları,* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

TIPKIBASIM

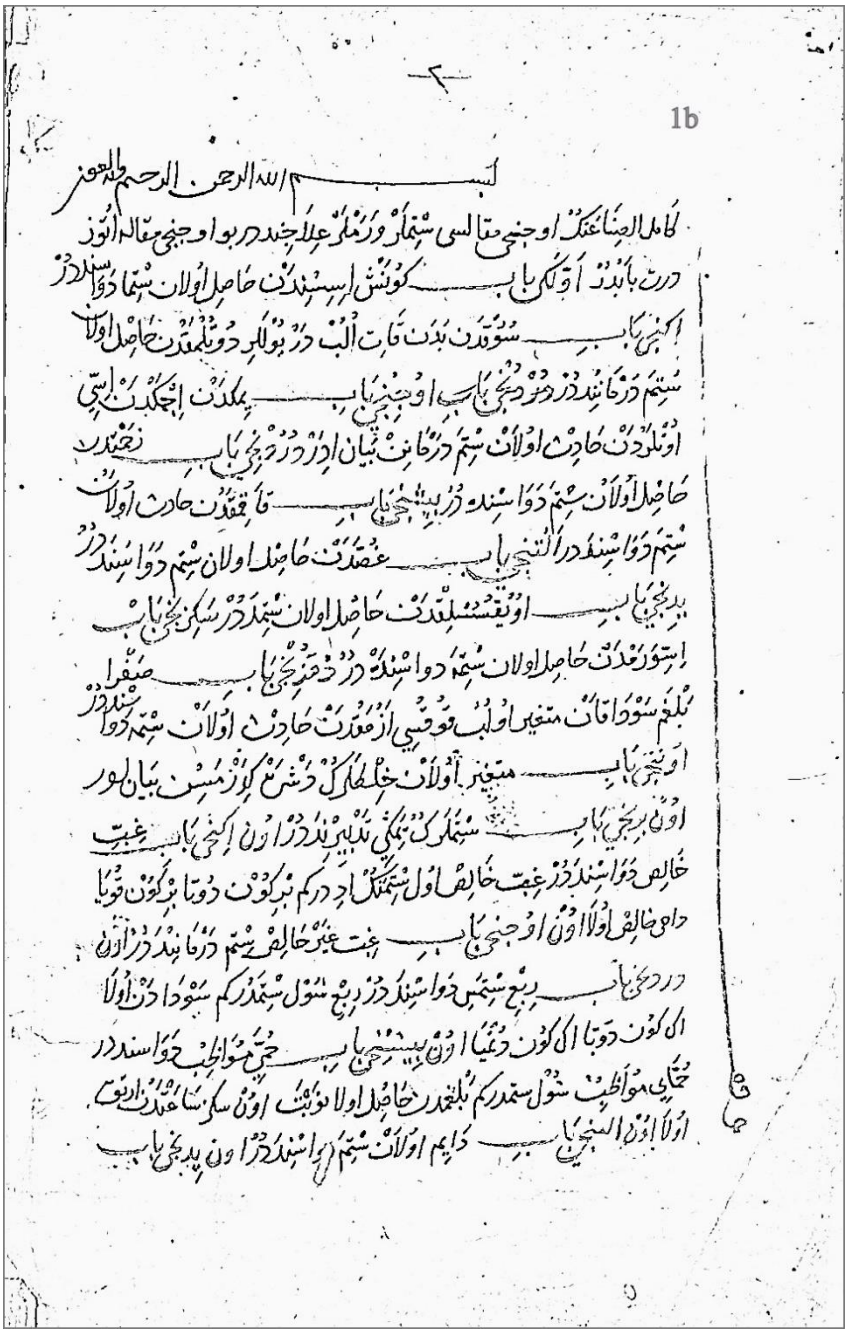
1b